

Juli 1996, 15e jaargang nummer 141

Samenlevingsopbouw

**Otto von Bismarck
als weldoener**

Onze Straat

**The sky,
the limit?**

*Donderdag 21 november
Vakconferentie opbouwwerk '96*

- 3 The sky, the limit?, *Inge Aben en Deliaan van der Vaart*
- 6 Onze straat
- 7 Pim Fortuyn vindt samenlevingsopbouw uit
- 8 Bismarck als weldoener, *Fenny Gerrits*
- 11 De buurt aan de beurt
- 11 Basiscursus Opbouwwerk
- 12 Een maatschappelijke identiteit voor mensen met een psychiatrische achtergrond, *Doortje Kal*
- 17 Opbouwwerk moet minder bescheiden zijn
- 18 VO-Opbouwwerk werd Sociale Interventiekunde
- 20 Concurrenieren met de straatcultuur, *Anne van Veenen*
- 22 Het uitzicht van Sisyphus, *Fenny Gerrits*
- 23 Het zwaard van Damocles
- 24 Buurtbeheerbedrijf levert bijdrage aan sociale activering in Den Haag, *Chris Veldhuysen*
- 25 Jeugd en Gezin
- 26 De multi-culturele- en de multi-structurele samenleving?, *Chris veldhuysen*
- 27 Vooraankondiging:
Vakconferentie Opbouwwerk '96
- 28 Kiosk
- 30 De staat van jeugdig Nederland
- 31 Regie in de Jeugdzorg
- 32 Nieuwsbrief Opbouwwerk en Gezondheid
- 34 Business Involvement in the Community
- 36 Lokale welzijnsorganisaties richten vereniging op

Memo

In deze 'opvallend gevarieerde' zomereditie van MO treft u een keur van onderwerpen aan. Wat heeft opbouwwerk de GGZ te bieden? Doortje Kal levert in haar bijdrage over de Nuts te Nijmegen boeiende aanknopingspunten. Ook de in deze MO besproken bundel 'Het uitzicht van Sisyphus' brengt de lezer op ideeën. Wat heeft (of had) Otto von Bismarck met welzijn te maken? Volgens de eindredacteur heel weinig. De opleiding Sociale Interventiekunde wordt nader aan de lezer voorgesteld, evenals de nieuw benoemde hoogleraar, Jan Willem Duyvendak. Als 'toetje' een uit de Elsevier overgenomen column waarin Pim Fortuyn de samenlevingsopbouw 'uitvindt' en een speciaal ministerie van samenlevingsopbouw aanbeveelt. Prettige vakantie!

Colofon

MO/Samenlevingsopbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwwerkpraktijk. Het verschijnt tenminste acht maal per jaar.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur, Chris Veldhuysen en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning: Patty Schellekens en John Struiken.

Foto/illustratie omslag:

DTP: John Struiken

Omslag en druk: Stimio Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 72,50 voor het eerste en f 69,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN:0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag,

Telefoon: 070-380 4431, faxnummer: 070- 380 9973.

e-mail Internet: lcopbouw@xs4all.nl

Een uitgave van:
het Landelijk Centrum Opbouwwerk

The sky, the limit?

Bewoners ontwikkelen zelf een plan voor hun wijk

door Inge Aßen en Delaan van der Vaart, Adviseurs Volkshuisvesting/Stedebouw, Stichting Bewoners Ondersteuning Den Haag

Er wordt wel eens gezegd dat bewoners niet in staat zouden zijn om verder te kijken dan hun eigen straat. In de naorlogse wijk Bouwlust in Den Haag Zuidwest is het tegendeel bewezen.

Aanleiding

Volgens beleidmakers is Bouwlust een monotone wijk. De afgelopen jaren hoor je in de wandelgangen van het stadhuis dan ook steeds vaker zeggen dat als er niet snel ingegrepen wordt, de wijk in de bekende naarwaartse spiraal der verpaupering zal terecht komen. De oplossing werd in eerste instantie gezocht in groot-scheepse stedebouwkundige wijzigingen. De laatste jaren zijn er dan ook steeds weer nieuwe stedebouwkundige plannen gelanceerd. Plannen die achteraf slechts ten dele uitvoerbaar bleken. Plannen die bovendien te weinig aandacht besteedden aan de huidige bewoners en hun wensen.

Werkgroep Volkshuisvesting Bouwlust

In het najaar van 1993 is door het opbouw-werk de Werkgroep Volkshuisvesting opgericht. De werkgroep bestaat uit zowel

bewoners als gebruikers van de wijk. Bewoners uit bewonerscommissies van zowel particuliere als sociale verhuurders, de traditionele bewonersorganisatie, de bewonersraad van het Woningbedrijf (voormalig gemeentelijk woningbedrijf en de grootste verhuurder in Bouwlust) maar ook de plaatselijke sportschool, het verzorgingstehuis of een Vereniging van Eigenaren (VvE) hebben een plek in de werkgroep. Organisaties die vroeger maar weinig met elkaar samenwerkten, besloten onder druk van de steeds terugkerende plannen voor de wijk de handen ineen te slaan. Deze - voor de wijk unieke - samenwerking verschaftte de werkgroep het nodige elan om een langdurig en gecompliceerd proces van plannen, tekenen en onderhandelen in te kunnen gaan.

Doel van de werkgroep

De bewoners en gebruikers wilden vanuit hun eigen invalshoek tegenwicht geven aan de door andere partijen gemaakte plannen, gericht op verbetering en behoud van hun wijk. Maar wat is die invalshoek en wat vinden bewoners eigenlijk van hun wijk?

Aanpak

De Werkgroep is begonnen met een sterkte-zwakte analyse van de wijk. Bouwlust bestaat uit 6 kleine buurtjes en per buurtje ging de werkgroep na wat de leuke en wat de minder leuke kanten zijn aan dat buurtje. Deze invalshoek maakte dat bewoners vanuit een neutrale positie en zonder dreiging van allerlei sloooplanen, met elkaar een kritisch en open gesprek hebben gevoerd over hun eigen wijk. Daar kwam al snel uit naar voren dat behoud van de wijk gewenst is, maar dat de wijk op verschillende plekken verbetering of een opknabbeurt nodig heeft.

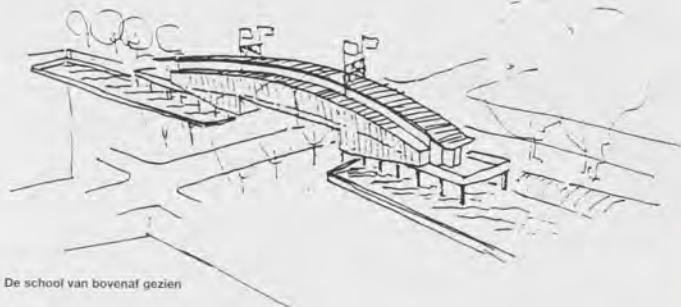
Conclusies

De werkgroep is over het algemeen erg tevreden over de wijk. Vooral de ruimte opzet wordt erg gewaardeerd. Men pleit voor zoveel mogelijk behoud van de wijk en een goed beheer van de woningen. De Werkgroep Volkshuisvesting constateert dat er een aantal minder goed functionerende openbare ruimtes zijn en men vindt dat het groen beter en intensiever gebruikt kan worden. Hoewel de gemeen-

Tijdpad

- September '93: Werkgroep volkshuisvesting is gestart.
- September-december '93: maken van sterkte-zwakteanalyse.
- December '93: conclusies trekken uit de analyse
- Januari-februari '94: planpresentatie van de gemeente en schrijven bezwaarschrift
- Augustus '94-maart '95: zelf een plan maken
- Maart '95: presentatie bewonersplan aan wethouder
- Uitwerking van het bewonersplan door gemeente: juni '95-tot april '96.
- April '96: vaststelling uiteindelijk stedenbouwkundig plan in raadscommissie.

De school van bovenaf gezien

te suggereert dat de wijk te weinig gedifferentieerd is, concludeert de werkgroep op basis van cijfers van de adviseur volkshuisvesting/stedebouw dat de verhouding tussen dure en goedkope woningen, de verhouding tussen grote en kleine woningen en verschillende types woningen in die mate klopt dat er geen noemenswaardig verschil is tussen Bouwlust en andere wijken. Uit deze berekeningen bleek juist dat Bouwlust in vergelijking met overig Den Haag en al helemaal in vergelijking met de rest van Zuidwest helemaal niet zo monotoon is. Wel ontdekte de Werkgroep dat er voor jonge gezinnen te weinig doorstromingsmogelijkheden zijn.

Vanuit de analyse werd een „minimaal en maximaal scenario“ opgesteld. Beide stukken werden beschouwd als werkdocumenten waar gaandeweg nog een groot aantal zaken in zouden veranderd worden. Nieuwe informatie werd toegevoegd, nieuwe standpunten opgenomen. Het minimaal scenario bevatte de visie van bewoners gekoppeld aan een minimum aan maatregelen nodig voor de wijk. Het maximaal scenario bevatte dezelfde bewonersvisie maar nu gekoppeld aan suggesties ter verbetering van de wijk inclusief een aantal zeer vernieuwende ideeën. De ruimte tussen de twee bepaalde de onderhandelingsruimte.

Strategie

De werkgroep besloot uit te gaan van het minimaal scenario. Het maximaal scenario werd als troefkaart of wisselgeld intern gehouden.

Ondertussen is het december 1993 en komt er vanuit de gemeente het zogenaamde Integraal Uitvoeringsplan uit. In dit plan wordt onder andere de sloop van 475 woningen in Bouwlust voorgesteld en verdichting van de belangrijkste groenvoorziening in de wijk, namelijk het Eekhoornradeveld.

Dit plan was duidelijk in strijd met de sterkte-zwakte analyse van de wijk zoals eerder opgesteld door de werkgroep. Aan de hand van deze analyse en het minimaal scenario kon toen dus ook snel gereageerd worden op dit integrale uitvoeringsplan.

Door het grote aantal bezwaarschriften en een wisseling van de wethouder is het Integraal Uitvoeringsplan nooit definitief vastgesteld. Op de bezwaarschriften is formeel wel gereageerd, maar van een goede communicatie tussen bewoners en gemeente over wat men nu wel in de wijk wilde was nog geen sprake.

De werkgroep Volkshuisvesting breidde zich ondertussen steeds verder uit met oa. het ouderenwerk, de scholen, sportverenigingen en het verpleegtehuis. De werkgroep kreeg steeds meer informatie over wat diverse organisaties wilden in de wijk. Zo bleek uit contacten met de twee openbare basisscholen dat zij gefuseerd waren en op zoek naar een lokatie voor een nieuw schoolgebouw. De 2 oude schoolgebouwen staan op twee zeer strategische locaties voor eventuele nieuwbouw. Voor de Werkgroep werd duidelijk dat het vinden van een nieuwe lokatie voor de school het startpunt kan zijn voor nieuwe planontwikkeling in de wijk. De werkgroep

had in haar maximaal scenario gesteld dat, als er gebouwen zoals scholen vrij zouden komen, daar best nieuwbouw voor in de plaats mocht komen.

In die periode kwamen er vanuit de gemeente weinig initiatieven voor een hernieuwde planvorming in de wijk. De scholen waren dus gebaat bij een groep bewoners die wat meer druk op de planvorming konden uitoefenen.

De werkgroep had wel een idee voor een nieuwe lokatie voor de scholen: over de hoofdweg en over een sloot heen in het centrum van de wijk (zie tekening).

Een spectaculair idee waarmee de Werkgroep de aandacht kon trekken. Zo'n school kan het hart van Bouwlust nieuw leven inblazen. De oude schoollocaties, enkele sportvelden en groenlocaties kunnen dan opnieuw ontwikkeld worden.

De lobby en het draagvlak

De werkgroep stelde een kerngroep samen en gaat alle organisaties langs die een rol zouden kunnen vervullen bij de ontwikkelingen in Bouwlust. Er werd gesproken met woningbouwverenigingen, ouderenorganisaties, directeur van een verpleeghuis, hoofden van scholen, ambtelijke diensten van zowel de diensten die over groen, de ouderenvoorzieningen, voetbalclubs als over de woningen gaan. Geen enkel aspect werd overgeslagen. Integrale aanpak in optima forma. In alle gesprekken lanceerde de Werkgroep haar ideeën die de betreffende partij heeft over de ontwikkelingen in Bouwlust. Dit bleek een prima manier om enerzijds draagvlak te creëren voor de ideeën van de werkgroep maar ook om inzicht te krijgen in wat de belangen en ideeën zijn van alle afzonderlijke partijen (gemeentelijke diensten, woningcorporaties, jongeren centrum en dergelijke). Zo bleken lang niet alle partijen het eens te zijn met het bebouwen van het Eekhoornradeveld en kon men verzet van bewoners best gebruiken om andere partijen op andere ideeën te brengen.

De wijk Bouwlust

Bouwlust is één van de naoorlogse wijken in Den Haag Zuidwest die grotendeels gebouwd is tussen 1950 en 1965. De wijk telt ruim 13.000 inwoners in 6500 woningen waarvan 80% in de sociale huursector met relatief lage huren. Veel woningen zijn de bekende vierlaagse portiekwoningen met daartussen veel (semi-)openbare ruimten. De wijk bestaat voor 88% uit meergezinswoningen en voor 12% uit eengezinswoningen.

Een groot aantal is opgeknapt toen er nog subsidies bestonden voor verbetering van naoorlogse woningen.

Karakteristiek bewonersgroep

Het ontwikkelen van een zo omvangrijk plan lukt alleen bij de gratie van een enthousiaste groep bewoners, die in staat is doelgericht en concreet te werken en die bovendien het doorzettingsvermogen heeft om een zo langdurig proces vol te houden.

De Werkgroep Volkshuisvesting Bouwlust was zo'n groep. De groep bevatte een aantal leden die al zeer lang meedraaiden in allerlei overlegcircuits. Zij hadden op vele plekken hun voelhorens zitten; binnen het gemeentelijk apparaat, bij de corporaties, bij de politiek en bij allerlei instellingen in Bouwlust. Daarnaast zaten er ook een aantal minder ervaren bewoners in de groep, maar door de meer ervaren bewoners en de ondersteuning werden ze in de loop van het proces steeds deskundiger.

Na deze gespreksronde werden de ideeën van de bewoners verder vorm gegeven en door medewerkers van Stichting Bewonersondersteuning vertaald in tekeningen. Dit werd het zogenaamde Bouwlustscenario.

Per lokatie heeft de Werkgroep een uitspraak gedaan over hoeveel woningen van welk type gerealiseerd zouden moeten worden: bijvoorbeeld ouderenwoningen in de sociale huursector; gecombineerd met goedkope eengezinswoningen om de doorstroming binnen de wijk te bevorderen.

Vergezeld van een exploitatieberekening, een verhaal over het hoe en waarom de werkgroep tot deze oplossing is gekomen, is het verhaal gepresenteerd aan alle wijkbewoners. Een samenvatting van het plan is gepubliceerd in de wijkkrant. Tijdens een bewonersavond waren naast vele positieve ook negatieve geluiden te horen, met name van de kant van de bewoners woonachtig tegenover de toekomstige school. Oplossingen daarvoor heeft de werkgroep zoveel mogelijk verwerkt in de plannen. Samen met de genoemde bezwaren is het plan toen gepresenteerd aan de wethouder van Ruimtelijke Ordening en Stadsvernieuwing. Hij heeft de plannen zeer enthousiast ontvangen.

En nude resultaten

Inmiddels is er in Zuidwest een projectstad (groep ambtenaren van de dienst Bouwen en Wonen van de gemeente Den Haag) aan de slag gegaan. Ook daar is men enthousiast over de wijze van planvorming. Van gemeentezijde heeft men de plannen berekend en bekeken op haalbaarheid.

De gemeente heeft in april '96 een nieuw stedenbouwkundig plan goedgekeurd voor Bouwlust. Het plan behelst de bouw van woningen ten behoeve van de doorstroming. Zoals de werkgroep het wilde, worden er met name relatief goedkope koopwoningen gebouwd voor jonge gezinnen die in de wijk willen blijven wonen en ouderenwoningen. Het bewuste Eekhoornradeveld blijft groen en wordt opnieuw ingericht. De nieuwe school komt er. Weliswaar niet op de meest spectaculaire lokatie die de werkgroep had voorgesteld maar wel op de lokatie

die de werkgroep als alternatief had aangedragen.

Maar er zijn nog meer resultaten te benoemen: de werkgroep heeft zichzelf weten op te werpen als een gelijkwaardige partner in het overleg. Als een partner met creatieve en haalbare ideeën die het waard zijn bestudeerd te worden. De werkgroep wordt serieus genomen. Zelfs het spectaculaire idee van de school over de weg en het water - wat in eerste instantie alleen bedoeld was om de aandacht te trekken - is lange tijd blijven staan als reële mogelijkheid. Hoewel de school op deze lokatie nu uit de plannen is verdwenen, is het wel heel stimulerend voor een bewonersgroep dat ideeën daadwerkelijk op hun haalbaarheid worden getoetst.

Conclusies

Van dit project hebben wij het volgende geleerd:

- als de nood hoog is, zijn bewonersgroepen vaak ondanks eventuele meningsverschillen bereid tot samenwerking;
- hoewel de analyse in eerste instantie niet direct uitmondde in concrete ideeën, heeft het zeer veel houvast geboden voor de werkgroep en vormde het de basis voor alle vervolgstappen;
- dankzij deze heldere en duidelijke basis die door bewoners zelf was geformuleerd kwam er ruimte vrij voor creativiteit en innovatie;
- om de creativiteit van bewoners te bevorderen en hen de kans te laten zelf ideeën te ontwikkelen doet de ondersteuner er goed aan zijn/haar oordeel over de plannen van een werkgroep of van de gemeente uit te stellen. Ideeën kunnen beter tot bloei komen als er niet direct wordt gekeken naar haalbaarheid of betaalbaarheid;
- we zien het als taak van de ondersteuner de grote lijnen van de analyse en het project in haar totaliteit scherp in de gaten te houden. Vooral over een zo lange tijdspanne is het belangrijk allerlei eerdere stappen regelmatig terug te laten komen in vervolgstappen om de werkgroep te blijven wijzen op resultaten en het nut van haar inzet;
- het betrekken van andere partijen dan bewoners biedt nieuwe invalshoeken en kan het draagvlak vergroten voor de plannen. Bestaande of nog op te zetten

netwerken en strategische samenwerkingsverbanden zijn bovendien belangrijk voor het verkrijgen van de juiste informatie;

- de ondersteuner kan concrete ideeën van de werkgroep vertalen naar voorstellen op bestuurlijk niveau.

Tot slot

Bewoners kunnen dus wel degelijk verder kijken dan hun straat lang is. Sterker nog: Om de hoek van diezelfde straat blijkt de „the sky, the limit“. Zolang bewoners ervan doordrongen zijn dat plannen niet altijd en meestal niet volledig worden overgenomen en eigen initiatieven niet door redereen op prijs worden gesteld, kan het zelf ontwikkelen van plannen voor de wijk een zeer goede manier van werken zijn. Deze aanpak biedt een oplossing voor zowel de verbetering voor een bedreigde wijk, als voor het betrekken van bewoners bij stedenbouwkundige ontwikkelingen in hun wijk.

Stichting Bewonersonder- steuning Den Haag

De Stichting Bewonersondersteuning Den Haag heeft administratieve medewerkers, opbouwwerkers, adviseurs volkshuisvesting en stedenbouw en activeringsmedewerkers in dienst. Dit personeel is zowel afzonderlijk als in strategische combinaties in te zetten, zodat een optimaal resultaat bereikt wordt. In het project in Bouwlust is er nauw samengewerkt tussen de opbouwwerker en de adviseur. De ervaring in onder meer dit project leert dat het samenwerken van twee disciplines een grote meerwaarde kan opleveren. Doordat de één sterker de nadruk legt op de procesmatige kant, de ander sterker op de inhoudelijke kant is het mogelijk om zo'n project in de hele breedte goed te ondersteunen. Zeker bij omvangrijke projecten is dit een voorwaarde voor het slagen.

Onze straat

De straat is van ons,
Zwaerdecroonstraat
Rotterdam, zomer 1995

Onlangs verscheen in de Rotterdamse serie 'Opbouwwerk in uitvoering' een uitgave over het gevecht van straatgroepen in de wijk Middelland met overlast en criminaliteit. Bewoners, politie en opbouwwerkers geven hun visie op de straatgroep en op burenhulp en burenrui-zie. De titel van deze brochure luidt: 'Onze Straat; bewoners binden strijd aan tegen overlast en criminaliteit', en is geschreven door Anne van Veenen. In het boekje wordt een levendig beeld geschetst van de activiteiten van bewoners, ook door de bewoners zelf. Dit maakt het niet alleen geschikt voor beroepskrachten, maar ook voor bewoners van andere steden in het land.

In Middelland-Zuid, Rotterdam, begonnen de bewoners zich zo'n vier jaar geleden te weer te stellen tegen de verpaupering van hun buurt. De stadsvernieuwing stagneerde en veel woningen stonden leeg; een ideaal vestigingsklimaat voor drugsdealers en hoertjes van de nabij gelegen tippelzone aan de G.J. de Jonghweg. Veel bewoners hadden de buurt verlaten en de mensen die overbleven trokken zich terug achter de voordeur, bang voor intimidatie en geweld op straat. Ze hadden het geloof in de buitenwereld verloren. De gemeente stelde hen bloot aan de uitwaaiing van een tippelzone voor heroïne-hoertjes, het woningbedrijf trad niet op tegen dealpanden in de straat en het energiebedrijf liet na de verlichting te repareren. Ook de bewonersorganisatie en het opbouwwerk verloren het contact. De tegenstellingen tussen verschillende groepen belanghebbenden in de

stadsvernieuwing hadden een terugslag op de organisatie.

Vanaf 1992 is geprobeerd om stap voor stap terrein terug te winnen. Het begon met een ronde huisbezoeken. Het devies voor het opbouwwerk werd: terug de straat op, goed luisteren en onderzoeken welke klachten samen met bewoners aangepakt kunnen worden. Allesoverheersend probleem bij de start was de overlast van de vele drugsbanden. Per straat werden in samenwerking met politie, woningbedrijf en gemeentelijke diensten acties opgezet om overlastgevend panden te sluiten. Het opbouwwerk stond daarbij voor de taak om een sociaal netwerk in de straten te ontwikkelen en dat te koppelen aan een ambtelijk netwerk rond wijkbeheer. Na het vertrek van het projectbureau stadsvernieuwing uit de wijk ontstond een gat en moesten nieuwe contacten met gemeentelijke diensten worden ontwikkeld. Dankzij een gezamenlijke inspanning werden een aantal elementaire voorwaarden voor een goed leefklimaat hersteld. Bewoners organiseerden zich in straatgroepen en namen hun straat weer in bezit door het ophangen van Opzooimerbolletjes en het aanbrengen van bloembakken. Er werd een omslag bewerkstelligd. Veronique Vaarten, opbouwwerker van het wijkpastoraat, spreekt in bijbelse termen van 'het wonder van de tuintjes': "Het was een ongelooflijke verandering. Mensen zaten weer in de zon op de stoep, en de straat stond vol met bloemen. Dat had je enkele jaren daarvoor niet voor mogelijk gehouden."

De straatgroepen bestaan inmiddels ruim drie jaar. De betuigeling van de overlast is een permanent gevecht met vele ups en downs. Daarnaast zoeken de groepen een manier om gezamenlijk de straat schoon en mooi te houden, en een goede verstandhouding te bewaren tussen bewoners met geheel verschillende achtergronden. Uit het volgende zal blijken dat het een weerbaar proces is dat een grote inzet vraagt van alle betrokkenen: bewoners, opbouwwerkers, instellingen, politie, gemeentelijke diensten en politici. Eén van de kwaliteiten die daarbij in Middelland ruim voorhanden blijkt te zijn, is de kunst van het samenwerken. Deze brochure laat de ontwikkeling en werkwijze van de straatgroepen zien vanuit het perspectief van bewoners, opbouwwerkers en gemeentelijke diensten. Begonnen wordt met de verhalen van bewoners die actief zijn in de Zwaerdecroonstraat, de Hondiusstraat, de Snellinckstraat en de Volmanjnsstraat in Middelland-Zuid. Vervolgens komen de opbouwwerkers aan het woord. Ze schetsen de veranderde oriëntatie en werkwijze bij de overgang van stadsvernieuwing naar wijkbeheer. Een derde belangrijke partij vormen de gemeentelijke diensten en de politie. De nadruk valt op de politie, die in de situatie waarin de buurt kwam te verkeren een centrale rol speelt als achtervanger. In het slothoofdstuk worden enkele kenmerken van de straat-aanpak op een rij gezet. Een vraag die daarbij wordt gesteld is welke mate van sociale samenhang in een straat in wijken onder druk mogelijk en wenselijk is. Ter afsluiting zijn een aantal praktische tips opgenomen van de straatgroepen voor bewoners in andere straten.

'Onze straat; bewoners binden strijd aan tegen overlast en criminaliteit', Anne van Veenen, uitgave van RIO Opzooimer Mee, Regiopolitie Rotterdam Rijnmond en Bewonersorganisatie Middelland. De uitgave kost f15,- (incl. verzendkosten). Te bestellen bij Opzooimer mee: 010-213 10 55. (Dit ter correctie van het in de uitgave zelf vermelde, foutieve nummer. Als u de uitgave bestelt moet u dit meteen maar even corrigeren.)

Demonstratie tegen drugsoverlast op
Rotterdam Coolsingel, september 1995

Pim Fortuyn vindt samenlevingsopbouw uit

In de Elsevier van 22 juni jl. schreef Pim Fortuyn onderstaande column. De redactie vond deze dusdanig belangwekkend en stimulerend met het oog op de toekomst van ons vakgebied, dat we u deze tekst niet willen onthouden. Stiltwijgend hopen we natuurlijk ook dat premier Kok zich hierdoor uitgedaagd voelt om de kans te grijpen, de 'beleidsaanbeveling' van Fortuyn niet te laten liggen tot na deze kabinetsperiode.

De samenleving maken

In een tijd dat dit minder nodig was dan thans waren politici toch druk in de weer met 'social engineering', ofwel samenlevingsopbouw. Dit idee was in sociaal-democratische kring tijdens het interbellum aangeslagen en werd na de Tweede Wereldoorlog een nationale sport voor de elites van de zuilen.

Samenlevingsopbouw richtte zich vooral op sociaal-zwakke gezinnen en buurten, sociale structuren die min of meer buiten het bereik van de zuilen vielen. Wat daar gebeurde kon niet veel zaaks zijn. In de jaren vijftig ging de aandacht uit naar het onmaatschappelijke gezin, niet aan de heersende burgerlijke cultuur aangepaste gezinnen en leefvormen. Confessionelen en sociaal-democraten trokken zich hun lot aan en zetten een beschavingsoffensief in. Het ministerie van Maatschappelijk Werk onder de fameuze katholieke politica Marga Klompé, was een tastbaar resultaat. Premier Willem Drees (PvdA) had met het nieuwe ministerie niet veel op, niet zozeer vanwege de werksoort als vanwege de centjes die deze kostte. Onder de voortvarende leiding van Marga, geholpen door hartverwarmende koninklijke belangstelling (koningin Juliana bemoeide er zich persoonlijk en zeer intensief mee), werd het ministerie een succes. In lijn met de ontwikkeling raakte het werk van de samenlevingsopbouw geprofessionaliseerd en bloeide het beroep van maatschappelijk werkster. Een vrouwenberoep: mannen voelden zich er niet toe aangetrokken, die deden de directie van de instelling waaraan maatschappelijk werksters verbonden waren. Het was ook de tijd dat de politiek geloofde in de maakbaarheid van de samenleving - met recht en reden. In een periode van krap 25 jaar werd een complete verzorgingsstaat uit de grond gestampt en een succesvolle economische politiek gerealiseerd op basis van inzichten van

de beroemde politiek-econoom Keynes. De samenleving bleek in hoge mate maakbaar te zijn, zelfs het onmaatschappelijke gezin viel min of meer te beschaven. Tegenkant van deze successen was een benauwende maar zeer effectieve en stringente sociale controle die al het afwijkende in de marge drukte, alsmede een volstrekt dominante van een kleinburgerlijke cultuur. De Nederlandse samenleving bestond uit een heleboel families Kok, zal ik maar zeggen.

In de loop van de jaren zestig kwam tegen de heerschappij van de kleinburgerlijke cultuur een tegenbeweging op gang in de gedaante van Provo. Een protestbeweging van jongeren uit de middenklasse die zich verzette tegen het klootjesvolk en zijn mentaliteit. Dit verzet had een speels, niet gewelddadig karakter en bestond voornamelijk uit publieke samscholingen bij het Lieverdje in Amsterdam, waar gewoon wat aangeklooid werd. De reactie van het gezag was wel gewelddadig, en meer dan eens zijn deze samscholingen, waar niets onoorbaars gebeurde, met harde hand uiteengedreven. Deze overreactie werd ingegeven door de angst dat de zorgvuldig opgebouwde orde uiteen zou vallen. We kunnen stellen dat die angst terecht was. Van de toenmalige kleinburgerlijke samenleving is geen spaan meer heel. Op Provo volgden het studentenprotest, de tweede feministische golf en de volledige individualisering van de samenleving, onvermijdelijke ontwikkelingen in het kader van de modernisering van economie en maatschappij. De moderne informatie-technologie en de platte organisatie van bedrijven en instellingen zijn ondenkbaar zonder openheid en emancipatie op alle fronten.

Individualisering is waarlijk een gezonken cultuurgood. Het zijn van een individu en de erbij behorende ontplooiing zijn geen prerogatieven meer van een dunne bovenlaag. Maar emancipatie en individualisering hebben er wel toe geleid dat er nauwelijks nog wordt opgevoed, dat bewust collectief beleefde normen en waarden in diskrediet zijn geraakt en dat er van gezag nauwelijks nog sprake is. De gevolgen zijn er naar, de samenleving verzgruizelt met als neveneffect onmaatschappelijk gedrag van hoog tot laag. Waar samenlevingsstructuren in verval zijn en de noodzaak ervan niet langer wordt gevoeld en gevoed, verkeert individualisme in egoïsme. De Nederlandse elite ziet het niet meer als haar opdracht de wenselijke maatschappij en bijpassend

maatschappelijk gedrag voor te leven. Vaak is haar gedrag egocentrisch en slechts gericht op eigen korte-termijn belangen. Een politicus als Heerma, diep doordrongen van zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid, wordt wat lacherig afgedaan als een moderne Swiebertje, zonder dat iemand van postuur ooit voor hem opkomt. De onderklasse gaat zijn eigen, dikwijls goddeloze gang en de middenklasse schurkt zich zo lang het kan behaaglijk in Iederen bankstel op duimendik tapijt.

Deze tijd stelt ons meer dan ooit voor de opgave om de samenleving op te bouwen. Niets is vanzelf gegeven, alles is in beweging. We hebben niet zozeer een ministerie nodig voor gezinszaken - het gezin is de enige samenlevingsvorm die alle stormen tot nu toe heeft overleefd - als wel een ministerie dat zich bezig houdt met samenlevingsopbouw. Dan moeten politici er natuurlijk wel van overtuigd zijn dat de samenleving maakbaar is en ook gemaakt moet worden. Het aardige is dat dit ministerie er al is. Het heeft de truttige naam ministerie van Welzijn. Een nieuwe naam, nieuw elan en een echte minister, en het kabinet na Kok kan er zo aan beginnen.

Bismarck als weldoener

Wim Boonekamp

Onlangs stond in het internationale tijdschrift 'Social Development Issues' (jaargang 17, 1995, nummer 2/3) een interessant artikel. Voor wie dit tijdschrift niet kent zal ik hieronder het 'Statement of Policy' van de redactie weergeven: "Social Development Issues (SDI) is an international refereed journal that serves as a forum for achieving linkages between multiple disciplines, nations and cultures. Our purpose is to promote the consideration of issues that impact upon social justice as well as the development and well-being of individuals and their communities. SDI is committed to the advancement of social, cultural, political and economic theory, policy and practice (and their interrelationship) within a global context."

In nummer 2/3 stond dus een interessante bijdrage, getiteld 'Otto von Bismarck and the Origins of the Welfare State', door Kenneth L. Arthur, Jr. en Bruce A. Thyer. In dit artikel werd - in tweede instantie - beargumenteerd waarom het merkwaardig is dat in de annalen van het (internationale) welzijnswerk geen plek is ingeruimd voor Otto von Bismarck als grondlegger van de 'welfare state'. Ik laat dit laatste met opzet onvertaald en kom er later op terug. Op het '26th World Congress of the International Council on Social Welfare' gehouden in Tampere, Finland (1994) was het onderwerp ook reeds aan de orde gesteld door de auteurs. Sindsdien hebben ze veel reacties ontvangen op hun conferentie-bijdrage en deze verwerkt in het artikel voor SDI. De auteurs gaan uit van het idee dat Bismarck wel veel erkenning van historici heeft gekregen voor zijn baanbrekende rol ten aanzien van de instelling van verzorgingsarrangementen door de staat, maar niet van welzijnswerkers. Hierbij moeten we dan denken aan een aantal wetten die in de periode 1881-1889 door het Duitse parlement zijn gesleefd, zoals een ziektewet, een arbeidsongeschiktheidswet en een ouderen- en gehandicaptenpensioen. Later is dit samenstel van wetten overgenomen door diverse andere westerse landen en door de USA. De door Bismarck gehanteerde constructies, met name ten aanzien van de financiering van de arrangementen zijn naadloos overgenomen door Scandinavische landen, Groot-Brittannië en de USA. Of Bismarck nu zoveel erkenning voor zijn 'sociale gezicht' heeft gekregen van historici waag ik (als historicus) te betwijfelen. Bismarck is een kleurrijke politicus

geweest die een dwingend stempel op zijn natie en op de politiek van zijn tijd heeft gezet. (Een lange tijd: hij leefde van 1815 tot 1898 en was politiek actief vanaf ongeveer 1847.) Begonnen als vertegenwoordiger van de Junkers (Pruisische adelstand) in de Pruisische Landdag, stond hij aan de wieg (tegen wil en dank) van de (in zijn land niet zo grote) verworvenheden van de revolutie van 1848. Pruisen had al vroeg (1850) zijn eerste op het oog, democratische grondwet, met kiesrecht voor een beperkte groep, een klein parlementje en nog steeds grote bevoegdheden voor de Pruisische koning. Hiermee was officieel het absolutisme (= alleenheerschappij, zoals dat in Europa vroeger wel meer voorkwam) van de baan in Pruisen. Ook de sla-vernij werd hiermee afgeschaft. Voor de 'oud-slaven' veranderde er echter niet zoveel omdat de mensen even afhankelijk bleven van de groot-grondbezitter, wegens gebrek aan alternatieve middelen van bestaan. Verder is Bismarck door de historici erkend als drijvende kracht achter de eenwording van de Duitse landen: de voltooiing van het Duitse Keizerrijk in 1871 is zijn meest in het oog springende politieke daad.

Daarnaast onderdrukte hij het katholieke volksdeel in een campagne die in de geschiedensboeken de 'Kulturkampf' wordt genoemd. In de zuidelijke landen, zoals Beieren bijvoorbeeld, die deel uit maakten van het Duitse Keizerrijk waren de katholieken talrijk. Te talrijk, naar de zin van Bismarck, hij vreesde voor te grote invloed van de RK-kerk, oftewel Rome in allerlei Duitse aangelegenheden. Daarna kwamen de sociaal-democraten aan de beurt. In de vorm van een aantal repressieve 'Socialistenwetten' probeerde hij de (met name electorale) ontwikkeling van de sociaal-democratie in het Keizerrijk in de kiem te smoren.

Naar het oordeel van menig historicus is Bismarck dan ook het vleesgeworden 'opportunisme', iemand die niet vanuit ideologie of politieke principes, of zelfs vanuit een aantal richtinggevend ideeën handelde. In zijn latere carrière weigerde hij zich zelfs te identificeren met welke politieke partij in Duitsland dan ook! Hij positioneerde zich nadrukkelijk boven de partijen en stelde zijn daden in dienst van het Keizerrijk. Het enige wat voor hem telde was het veilig stellen van de macht, ten behoeve van de keizer, op welke wijze dan ook. De historici hebben een naam bedacht voor deze wijze van politiek bedrijven: 'Realpolitik'.

Democratie

Op het moment dat we in het Nederlands gaan praten over de 'Origins of the Welfare State' moeten we ons bezinnen op een juiste vertaling van dit (complexe) begrip. Dus, de Van Dale erbij gepakt. Volgens de dikke Van Dale is 'Welfarestaat' de meest 'dekkende' vertaling van 'welfare-state'. Welfarestaat (naar Eng. welfare-state), maatschappelijke staatsorde waarbij de staat zich mede verantwoordelijk stelt voor welvaart en welzijn van de burgers, vgl. welvaartsmaatschappij (Welvaartsmaatschappij: maatschappij met een grote welvaart, zich uitend in sterk gestegen consumptie van goederen, collectieve behoefte voorzieningen en sociale voorzieningen.)

Het is opvallend hoe a-politiek deze definities zijn. Volgens bovenstaande definitie van 'welfarestaat' zou zelfs het oude Egypte (met zijn 'sociale werkgelegenhedenprojecten' in de vorm van de bouw van de piramiden) moeiteloos kunnen worden aangemerkt als 'welfarestaat'. Dit a-politieke karakter van veel denken over welzijn, is nu hetgeen mij er van weerhoudt om Otto von Bismarck als een echte 'kampioen' van de 'welfare-state' te kunnen zien.

De auteurs hebben kennelijk veel van dit soort kritiek op hun standpunt ten aanzien van Bismarck ontvangen, aangezien hun artikel tamelijk defensief is gesteld. Zij gaan in op drie mogelijke argumenten tegen de erkenning van Bismarck als grondlegger van de 'welfare-state':

1. Bismarck's wetten kwamen niet uit de lucht vallen, er was in zijn tijd al door vele denkers gefilosofeerd over sociale welgeving. De auteurs beamden dit en noemen Bismarck's conversaties met Lasalle, de wetgeving van Napoleon III, het gedachtengoed van paus LEO XIII, Karl Marx en de Europese arbeidersbeweging.
2. Er hebben al 'welfare-states' bestaan vóór Bismarck aan het werk ging. Ook dit wordt beaamd door de auteurs: zij noemen het Griekenland van Pericles, Frankrijk en Pruisen in de jaren 1830 (Ik noem het oude Egypte.)
3. Wat is een 'welfare-state'? Is dat zoiets als wat wij hebben leren kennen als een welvaartsstaat? Of is het kenmerkende van een 'welfare-state' de aanwezigheid van sociale zekerheidswetten, zodat je meer moet spreken van een sociale zekerheidsstaat, 'social insurance state'? (Zoiets sommigen dus kennelijk doen.)

Zelf moet ik dan denken aan de term 'verzorgingsstaat'. Van Dale: Staat die het welzijn van zijn burgers verzekert door sociale voorzieningen als ouderdoms- en werkloosheidsuitkering, pensioenregeling, weduwen- en wezenwet etc.: "een verzorgingsstaat is een verdeelingsmechanisme van de rijkdom zolang die duurt, en anders van de armoede (De Swaan); De Sovjet-Unie (editie van 1992) is de laatste consequentie van de verzorgingsstaat (...) en de laatste consequentie van de verzorgingsstaat is de stagnatie (Hofland)".

Maar terug naar Bismarck. Volgens de auteurs, Arthur & Thyer, is het derde argument niet steekhoudend:

"The authors believe this third possible objection is misplaced. Their claim for Bismarck is that his welfare legislation was groundbreaking and prototypical for the development of the modern welfare state in all its forms. Put otherwise, it remains indisputably the case that the 20th century welfare state, however defined, has developed out of the prototypical tripartite legislation instituted by Bismarck."

De reden waarom zij zo vasthoudend zijn is dat volgens hen de eer altijd naar Groot-Britannië is gegaan, als zijnde het land waar de fundamentele zijn gelegd voor de 'welfare-state', mensen als Lloyd George, Winston Churchill en William Beveridge komen deze eer veelal toe. Maar volgens de auteurs hebben deze zich vergaard laten inspireren door het voorbeeld van: Otto von Bismarck. En, een eindje verderop in de 'Conclusion':

"The authors believe social workers are much more likely to embrace Franklin Delano Roosevelt and Frances Perkins as social work welfare saints. Compared to these two social work heroes, Bismarck no doubt appears to be an autocrat whose accomplishments in the field of social welfare are tainted by his personal flaws."

'Appears to be an autocrat', hoe verzinnen ze het? Otto von Bismarck staat bekend als één van de meest autoritaire politici die Europa ooit heeft voortgebracht, met inachtneming van de tijd waarin hij leefde (die natuurlijk niet werd gekenmerkt door een overmaat van democratie, waar dan ook ter wereld). Voorts is het merkwaardig dit autocratische karakter af te doen als een persoonlijk 'trekje'. Bismarck heeft volop de gelegenheid gehad zijn stempel te drukken op de leefomstandigheden van anderen, zijn persoonlijkheidsstructuur is

daarbij minder van belang dan de daden die hij heeft verricht. En daarmee kom ik dan op de mijns inziens dwingende, onderliggende vraag: 'in hoeverre kan een on- of niet-democratisch régime met recht een welvaartsstaat worden genoemd?' of 'welke rol speelt politieke vrijheid in de totstandkoming van het welzijn van mensen?'

Een bekend Brits historicus, A.J.P. Taylor, die onder andere ook een biografie over Otto von Bismarck heeft geschreven zegt ter zake het volgende:

"The men of the nineteenth century, even the most uneducated men of the lowest class, had the ideas of the French revolution in their bones," en even daarboven:

"In 1881 the Social Democratic Party was sufficiently hampered by illegality to lose some of its votes (dank zij de Socialistenwetten, FG); but these votes, and many more, went to the parties which would oppose Bismarck on whatever ground. Many observers drew the conclusion at the time, and it was valid enough: the prospect of security cannot induce men to sacrifice their freedom." (A.J.P. Taylor, Bismarck, p. 161)

Verder stelt Taylor dat het gebrek aan politieke principes van Bismarck zelf er toe heeft geleid dat hij veronderstelde dat zijn tijdgenoten wel konden worden overgehaald tot een zelfde houding. Hiermee was hij volgens Taylor zijn tijd vooruit: "Three-quarters of a century later even educated men put security before freedom." (p. 161)

Maar in het ondemocratische Duitse Keizerrijk ging dit dus nog niet op. En in het licht van de gebeurtenissen in West-Europa in de twintigste eeuw, en in het bijzonder van de rol die Duitsland hierin heeft gespeeld moeten we constateren dat het in velerlei opzicht tragisch is geweest dat Bismarck ooit die rol heeft kunnen spelen, die hij heeft gespeeld. Mede dankzij zijn politieke handigheid en zijn onderdrukken-de rol immers, is in Duitsland veel te laat een ontwikkeling naar een sterke democratische staatsvorming op gang gekomen. De tolerantie van de Weimar-republiek (vanaf de Eerste Wereldoorlog) was te

BISMARCK

by A.J.P. Taylor

hoog gegrepen voor dit land, en we weten allemaal wat er daarna nog zoal gebeurde. Taylor citeert in dit verband Friedrich Meinecke, die aan het einde van zijn leven zou hebben gezegd: "They (Bismarck en latere 'Bismarckians' of Bismarck-adepten die een politieke rol hebben gespeeld, lang nadat Bismarck zelf al dood en begraven was, FG) believed they could have the rule of law without democracy." (p. 209)

Degene die Bismarck als de grondlegger van de 'welfare state' wil zien, moet dus wel beseffen dat datgene dat Bismarck heeft gedaan om die titel te verwerven, bestaat uit het ontwerpen van wetgeving en deze door het parlement 'jassen'. En dit is een vijandige politieke atmosfeer die was ontstaan door zijn eigen repressieve politieke daden. De wetsontwerpen zelf hebben later als voorbeeld gediend in allerlei West-Europese landen en in de USA. Voorts denk ik dat menig historicus niet in eerste instantie zal denken aan deze sociale wetten als hem of haar wordt gevraagd naar de historische betekenis van Bismarck. Deze wetgeving moet worden beschouwd als een 'side product' van een man die in eerste instantie uit was op vergroting en handhaving van de keizerlijke macht, ten koste van welke groep dan ook. Het is dan ook meer zo dat historici geneigd zijn 'toe te geven' dat Bismarck zich in zekere mate om de werkende klassen bekommerde, zijn motivatie daargelaten.

Dan keren we nu terug naar de 'hamvraag' in het geheel: Is er eigenlijk wel een 'moderne welvaartsstaat' mogelijk zonder dat er politieke consensus bestaat ten aanzien van basale (of minimale) sociale wetgeving, en als er hele groepen van mensen worden 'afgeschreven' in dat sociale beleid? Bijvoorbeeld, wat te denken van een 'moderne welvaartsstaat' als de huidige USA? In een interview met Doen, (juni 1996, nr. 88) spreekt professor Godfried Engbersen van Amerikaanse collega's die Amerika een 'Penal-state' (gevangenisstaat) in plaats van een 'Welfare-state', omdat er voor de zwarte onderklasse meer gevangenschappen worden gebouwd dan scholen. En wat doen wij hier in Nederland met arbeidsongeschikten (zie elders in deze MO) en andere uitkeringsgerechtigden?

Misschien moeten we de definitie van 'welvaartsstaat' maar zodanig opvatten als Bismarck het ongetwijfeld zou hebben gedaan, een staat die medeverantwoordelijk is voor de sociale zekerheid van de onderdanen, zonder dat daarbij van (politieke) vrijheid en zeggenschap van die onderdanen in deze sprake is.

Misschien is het dan toch accurater om in dit verband maar van 'verzorgingsstaat' te spreken: dit impliceert immers passiviteit van diegenen die 'verzorgd' (moeten) worden, namelijk wij allen. Tot uitdrukking komend door het niet hoeven bijdragen aan de productie van je eigen leefomgeving, in engere en in ruimere zin.

Nou vooruit: voor mij is Bismarck de grondlegger van wat ik dan maar de 'moderne verzorgingsstaat' noem, omdat zijn bijdrage op sociaal gebied zich nadrukkelijk beperkte tot het initiëren van een aantal sociale zekerheidswetten. (Hoe modern dat ook was voor die tijd.) Het is jammer dat in het Engels alleen de term 'welfare state' wordt gebezigd om zowel 'welvaartsstaat' als 'verzorgingsstaat' aan te duiden. Hoewel, als ik 'verzorgingsstaat' zou moeten vertalen in het Engels kwam ik goed uit met de term 'social insurance state', zoals die door critici van Arthur & Thyer wordt gebezigd.

En wat betreft de Nederlandse termen 'welvaartsstaat' en 'verzorgingsstaat' wordt het wel eens tijd dat nader wordt nagedacht over de rol van (politieke) participatie en zeggenschap in deze, opdat dit wellicht in de definities van de dikke Van Dale kan worden 'ingebouwd'.

In een onlangs gepubliceerd essay van Raf Janssen en André Bons getiteld 'Het gelukkige einde van de verzorgingsstaat'

(CISO, Centrum voor Innovatie en Sociale Ontwikkeling, Utrecht) traf ik aan het einde dezelfde constatering aan:

(...) willen we naar voren brengen dat iedereen moet kunnen deelnemen aan het maatschappelijk debat over de toekomst van de verzorgingsstaat. Dat vraagt om een zekere rust en om geruststellende zekerheden. Mensen die hun hele leven constant in het teken moeten zetten van de angst en de zorg hoe rond te komen met het weinige inkomen, missen die rust en die zekerheid. Ze hebben mogelijk wel het formele recht deel te nemen aan het maatschappelijk debat dat ook over hun toekomst gaat, maar feitelijk wordt hen dat onthouden.' (p. 85-86)

Het gelukkige einde

In bovengenoemd essay proberen de auteurs een overzicht te geven van de verschillende ideologische stromingen in het debat rond de toekomst van de verzorgingsstaat. Gebruik makend van de twijfel binnen de verschillende stromingen, verduidelijken zij hun eigen stellingname en dragen ze bouwstenen aan voor een eigen alternatief. Dit eigen alternatief moet zijn gebaseerd op het in kaart brengen van wat mensen zelf denken over de benodigde mate van verzorging en wat ze er voor over hebben, maatschappelijk gezien. Daarbij kan een evenwichtiger aanbod tot stand komen dan momenteel het geval is. Het is immers de leidraad van het marktdenken dat richting geeft aan de herijking van onze verzorgingsarrangementen. Bons en Janssen denken dat dit niet een 'vernieuwing' tot stand brengt die duurzaam zal blijken te zijn. Om tot een hanteerbare, houdbare verzorgingsstaat te komen die ook duurzaam zal blijken te zijn moet naar draagvlak onder de bevolking worden gestreefd. En dat kan alleen maar als iedereen de kans krijgt om mee te praten over wat wenselijk is.

Hiermee snijden Bons en Janssen een belangwekkend punt aan dat wellicht een volgende fase in de ontwikkeling van de verzorgingsstaat inluidt. Het zal de lezer duidelijk zijn dat schrijfter dezes hiermee, in het licht van de verhandeling over Bismarck, slechts van harte kan instemmen.

Literatuur:

Social Development Issues, nummer 2/3 1995, Otto von Bismarck and the Origins

of the Welfare State, Kenneth L. Arthur jr. en Bruce A. Thyer.

A.J.P. Taylor, Bismarck, London 1955 (1).
André Bons & Raf Janssen, Het gelukkige einde van de verzorgingsstaat. CISO Utrecht, 1996 (Prijs f18,50 (minima f12,50), overmaken op postbanknummer 2607454, tnv. CISO Utrecht.)

Doen, nummer 88, 'Ik pleit voor een intelligente verzorgingsstaat', interview met Godfried Engbersen, juni 1996.

Noten

In nummer 139 van

MO/Samenlevingsopbouw zijn bij het artikel van Mariet Paes, getiteld 'De ontwikkeling van gezondheidsopbouw-werk' de noten weggevallen door technische perikelen.

Hieronder geven we ze weer:

1. Prinsen B., De strijd tegen gezondheidsachterstand en armoede; MO/Samenlevingsopbouw nummer 130/131.
2. Stuuroop, K., Zelfhulp steunpunten; opbouw van netwerken in een nieuwe volksgezondheid, Sittard, 1989.
3. Kok, G.J. en Jonkers-Kuipers L.V. (red.), Lokale gezondheidsinitiatieven, Assen/Maastricht, 1991.
4. Broekman H., Het reeje in de tropen, MO/Samenlevingsopbouw nummer 136/137.
5. Ligtenberg, P., Opbouwwerker spil bij ondersteuning PBO's, MO/Samenlevingsopbouw nummer 80.
6. Sweep A., Drie jaar werken aan het project migranten en gezondheid Bospolder Tussendijken, Rotterdam, 1994.
7. Boss L., Drie jaar IEP ge'alueerd, MO/Samenlevingsopbouw nummer 130/131.
8. Paes M. en Stuuroop K., Buurten voor gezondheid, Sittard, 1991.
9. Paes M., Buurtgerichte gezondheidsbevordering: projecten, groepwerk, cursussen, Zwolle, 1992.
10. Zorgen doe je met je hand, hoofd en hart; ontwikkeling, betekenis en begeleiding van een informeel buurtzorgsysteem, Zwolle, 1993.
11. Broekman H. e.a., Beroepsprofiel opbouwwerker, Den Haag, 1990.

De buurt aan de beurt

Op 26 september a.s. vindt in Meppel het symposium 'De buurt aan de beurt' plaats. Het wordt georganiseerd door de Vereniging Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij met ondersteuning van de NWR (Nationale Woningraad) District Noord en STAMM (steunfunctie Staat voor Mens en Maatschappij). Het symposium richt zich op de na-oorlogse woonwijken waar onveiligheid en slechte leefbaarheid een toenemend probleem vormen. Naast de vier grote steden hebben 15 gemeenten extra aandacht gekregen van het ministerie van VROM. Maar dit betekent niet dat de andere gemeenten geen problemen kennen. Daarom richt het symposium zich niet alleen op de grote steden maar ook op minder grote plaatsen met na-oorlogse woonwijken.

In september is er alle aanleiding om de nota van staatssecretaris Tommel over veiligheid en leefbaarheid tegen het licht te houden van de alledaagse problematiek. Daarom vinden in de voorbereiding naar 26 september in drie na-oorlogse woonwijken besprekingen plaats met de betrokken partijen. De voeding 'van onderop' dient als praktische inbreng in het symposium.

Het doel van deze bijeenkomst is het aanreiken en ontwikkelen van bruikbare en herkenbare instrumenten om te komen tot duurzaam leefbare en veilige wijken met inzet van alle participanten:

- bewoners die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan een leefbare woonomgeving;
- de woningbouwcorporaties die verantwoordelijk zijn voor het beheer van woningen;
- de gemeenten die als taken hebben de zorg voor openbare orde en veiligheid en het beheer van de woonomgeving;
- anderen zoals middenstand, politie en maatschappelijke organisaties.

Het symposium is volgens een interessant concept georganiseerd, waarbij reeds in juni in de drie wijken die ook in september aan de orde komen, voorbereidende bijeenkomsten zijn georganiseerd. De wijken zijn geselecteerd op voordracht van de NWR. Drie landelijk bekende inleiders zullen in het middag-programma hun zegge doen over de stand van zaken in de wijken, waarvan de bewoners 's ochtends op het symposium zijn uitgenodigd om iets over hun wijk te vertellen. De inleiders zijn: staatssecretaris Jacob Kohnstamm, professor Hugo Priemus, OTB Delft en

Frans Denkers, politie-psycholoog regio-politie Amsterdam Amstelland. In het forum zullen hiernaast ook nog plaatsnemen: professor Lukkes, RUG en de heer De Bruyne, woningbouwcorporatie Hoogezand. Het forum staat onder leiding van A.E. Bouma van radio Noord.

De bijeenkomst vindt plaats op 26 september in Schouwborg Ogterop in Meppel. Het programma begint om 9.30

uur en zal duren tot 16.00 uur. Voor nadere informatie kunt u zich in verbinding stellen met het projectbureau symposium, telefoon: 0592-330046.

Basiscursus Opbouwwerk

In september 1996 bestaat opnieuw de mogelijkheid deel te nemen aan de Basiscursus Opbouwwerk aan Hogeschool De Horst in Driebergen. In deze cursus leert de cursist de basisvaardigheden van dit beroep. De cursus is bedoeld voor mensen die de methode opbouwwerk in hun werkpraktijk (willen gaan) toepassen of zijn aangesteld in een opbouwwerk-functie, maar niet de geëigende opleiding hiervoor gevolgd hebben. Er wordt verwacht dat de cursist een vooropleiding op hbo-niveau heeft.

Opbouwwerk-ondersteuning vindt plaats op drie aspecten: strategisch, organisatorisch en educatief. De opbouwwerkmethode kan in velerlei situaties toegepast worden: binnen buurten en wijken, ter ondersteuning van bepaalde doelgroepen (allochtonen, vrouwen, mensen met een handicap, ouderen) en van raden/commissies (in de GGZ, patiëntenbeweging, internaten, dak- en thuislozen, etc.) of vanuit een levensbeschouwelijke visie (het maatschappelijk activeringswerk; sociale bewegingen).

Ook wordt opbouwwerk steeds meer ingezet om bepaalde oplossingen voor maatschappelijke problemen te realiseren, waarbij netwerkontwikkeling en samenwerking met andere organisaties een belangrijk element vormt (wijkbeheer, milieu, sociale veiligheid, werkgelegenheidsprojecten, opvang nieuwkomers). De cursus omvat 21 dagdelen verdeeld over 3 blokken. Daarnaast worden 4 hele

dagen besteed aan excursies of conferenties. Ieder blok wordt afgesloten met een toets. Wanneer de cursus met goed gevolg wordt afgesloten, wordt een certificaat uitgereikt. Het cursusprogramma loopt voor een belangrijk deel parallel aan de vierde jaars afstudeergroep Opbouwwerk van de studierichting Culturele en Maatschappelijke Vorming.

De cursus vindt plaats op vrijdagmorgen van 9.15 uur tot 12.45 uur. De kosten bedragen f 1.600,- exclusief literatuur. Wie meer informatie wil, kan bellen naar Hogeschool De Horst in Driebergen, telefoon 0343-536536, vragen naar Leida Schunijya of het secretariaat CMV.

Een maatschappelijke idee voor mensen met een psych...

door Doortje Kal, Preventiewerker RIAGG Haagrand, Voorburg

Onderstaande is een lichte bewerking van een lezing van Doortje Kal ter gelegenheid van het twaalf-en-een-half-jarig jubileum van het begeleidt wonen project Stichting de Nuts in Nijmegen. Doortje Kal is preventiewerker sociale psychiatrie bij RIAGG Haagrand te Voorburg. Zij was voor deze lezing gevraagd als mede-initiatiefneemster van het Amsterdamse integratieproject IEP.

Eigenlijk luidde de titel van dit verhaal 'Hoe kan de Nuts bijdragen aan de maatschappelijke identiteit van haar deelnemers?' Die titel was te danken aan Paula Roerdink, een deelnemster van de Nuts. Zij maakte in een voorgesprek indringend duidelijk dat het voor haar - en naar zij dacht ook voor andere deelnemers van de Nuts - daarom draaide. Paula leverde daarmee een belangrijk sturende bijdrage aan dit verhaal.

Wat zijn voor mensen met een psychiatrische achtergrond de problemen om een maatschappelijke identiteit te verwerven? Maatschappelijke identiteit staat tegenover patiëntenidentiteit. Het gaat om de vraag hoe de psychiatrische patiënt burger kan worden (wat iets anders is als burgerlijk). Iemand zei het eens zo: 'Ik wil lid van de wereld worden!'

Het afkalven van de theemutscultuur

De Nuts kan gezien worden als een erfenis van de roemruchte jaren zeventig toen veel van wat voorheen vaststond, op de helling ging. Zo ging het beeld op de helling dat psychiatrische patiënten in inrichtingen thuishoren, omdat dat het beste voor hen en voor de samenleving zou zijn. De Nuts houdt zich al vanaf 1973 bezig met de, wat ze toen noemden, anti-institutionele strijd. De Nuts heette toen nog Stichting Tussenvoorzieningen. De strijd was gericht tegen de bouw van een grote nieuwe inrichting in Nijmegen en voor een alternatieve vorm van psychiatrische opvang.

De Nuts voelde zich genoodzaakt de mechanismen van institutionalisering te bekritisieren. Want het instituut psychiatrie individualiseert problemen; het past de patiënten aan aan maatschappelijke normen en waarden die er juist voor zorgen dat 'de gekken' uit de maatschappij gestoten worden. De psychiatrie denkt en handelt voor het individu, is bevoogdend en tenslotte te grootschalig waardoor het individu verdwijnt. 1) De Nuts kun je zien

als zowel resultaat als aanstichtster van dat op de helling gaan van vaste waarden en patronen. Waar vroeger de gek in de inrichting thuishoorde, wordt hem nu een plek in de samenleving toebedacht. Waar vroeger de relatie arts - patiënt alleen hiërarchisch gezien kon worden, trokken de vrijwilligers van de Nuts zo gelijkwaardig mogelijk met hun deelnemers op. Waar vroeger de inrichting almachtig over de patiënten heerste, ging het er nu om greep te krijgen op het eigen leven. Harry Kunneman, hoogleraar praktische humanistiek, noemt dit op de helling gaan van vaste waarden en normen het afkalven van de theemutscultuur. 2) In de theemutscultuur wordt de identiteit van individuen bepaald door de dwingende waarden en normen van een geïnternaliseerde levenshouding of politieke ideologie. De theemutscultuur biedt voorspelbaarheid en geborgenheid, maar ook benauwenis en onderdrukking. In het bijzonder voor de afwijkers van de norm brengt de theemuts schuldgevoel en pijn.

Relatieve vrijheid

De afgelopen decennia is de theemutscultuur verder afgebrokkeld. Steeds meer moeten mensen zichzelf persoonlijk verhouden tot de pluriforme normen en waarden die ze aangereikt krijgen door de cultuur. De minstens in naam gedeelde collectieve moraal maakt geleidelijk plaats voor een individuele bestaansethiek. Dat levert ook voor de Nuts, voor haar coördinatoren, deelnemers en vrijwilligers, een betrekkelijke vrijheid op. Betrekkelijk omdat de ruimte die de verdwenen thee-

muts heeft achtergelaten, bezet wordt door een cultuur waarin consumptie en prestatie de dienst uitmaken. Waar vroeger de identiteit van mensen aansloot bij bindende religieuze of levensbeschouwelijke tradities, lijkt die nu bepaald te worden door waarden waarbij juist de deelnemers van de Nuts het nakijken hebben. De prestatie- en consumptiecultuur maakt het voor de deelnemers van de Nuts uiterst moeilijk een maatschappelijke identiteit te verwerven. Mensen lijken gewaardeerd te worden op wat ze te besteden hebben. De reclames maken je voortdurend duidelijk wat je allemaal nog niet hebt, of hoe ouderwets je bent als je niet de nieuwste versie van iets hebt. Gesuggereerd wordt dat je door bepaalde bezittingen een partner vindt, gelukkig wordt en gezond blijft. Heb je die bezittingen niet, dan lijkt je mislukt.

De gevraagde prestaties liggen voor de deelnemers van de Nuts eveneens buiten bereik. De tot het uiterste opgedreven arbeidsproductiviteit leidt tot uitstoting van iedereen die het tempo en de stress niet meer aan kan. Voor de duidelijkheid: het gaat daarbij niet alleen om mensen met een psychiatrische achtergrond zoals de deelnemers van de Nuts, het gaat om een grote - en groot blijvende - groep mensen die om welke reden dan ook niet in het productieproces meedraait. Het gevoel niet mee te mogen doen, aan de kant te staan, overbodig te zijn, de samenleving tot last te zijn, kan voor velen alsnog aanleiding zijn tot psychische problemen. Deelnemers van de Nuts, maar waarschijnlijk ook in meer of

Stichting de Nuts

Stichting de Nuts biedt begeleiding aan mensen met psychiatrische problematiek die zelfstandig wonen. De begeleiding wordt verzorgd door vrijwilligers en bestaat uit praktische en emotionele ondersteuning en het aanbieden van ontspanningsactiviteiten. De werkwijze van de Nuts is gebaseerd op gelijkwaardigheid en autonomie van de hulpvrager, binnen de Nuts deelnemer genoemd.

De Nuts stelt zich ten doel

- * haar deelnemers te ondersteunen in het verwerven en handhaven van 'een zo hoog mogelijke graad van zelfstandigheid'
- * een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van leven van haar deelnemers
- * een bijdrage te leveren aan de maatschappelijke (her)integratie van mensen met psychiatrische problematiek.

Adres: Postbus 39, 6500 AA Nijmegen
tel. 024-3223973 of 024-3606745.

entiteit chiatrische achtergrond

mindere mate de vrijwilligers van de Nuts en al die andere mensen die niet in het betaalde circuit mee mogen doen, krijgen vanuit de maatschappij massief een negatief zelfbeeld voorgehouden. Natuurlijk worden er allerlei maatregelen genomen om de maatschappelijke participatie te verhogen, maar deze maatregelen doen niet alleen maar goed. Ze versterken nl. de eenzijdige oriëntatie op werk terwijl dat er voor veel mensen, ondanks deze maatregelen, ook in de toekomst niet zal zijn. Althans niet dat wat tot nu toe onder werk wordt verstaan. Voor al diegenen werkt de slogan 'werk, werk en nog eens werk' demoraliserend. Deze slogan ondermijnt de 'maatschappelijke identiteit' van mensen en dwingt ze tot een permanente legitimatie, tot uitleg dat je ondanks dat je niet betaald werkt toch iets waard bent...3)

Maar ik ben hier niet gevraagd om de problemen rond het verwerven van een 'maatschappelijke identiteit' te schetsen. Ik probeer mee te denken over een perspectief voor de maatschappelijke identiteit van de deelnemers van de Nuts.

Het Diep Water Collectief

In Amsterdam is met behulp van het project IEP (Integriteit) (Ex)Psychiatrische cliënten) het Diep Water Collectief tot stand gekomen, een collectief van mensen met een psychiatrische achtergrond die zich als beeldend kunstenaar willen manifesteren of anderszins met beeldende middelen creatief bezig willen zijn. Kortweg bestaat de doelstelling van het collectief uit gezamenlijk werken en exposeren. De leden van het collectief ondersteunen elkaar in het werken aan hun ambities en geven daarmee richting aan hun bestaan. Beeldende kunst blijkt een heel mooi middel om contact te maken met 'de buitenwereld'.

Contactpersoon: Cor Pieters,
Eerste Jan van der Heijdenstraat
81-c, 1072 TL Amsterdam, tel. 020-6759071

Dit perspectief moet in de richting gezocht worden van een eigenzinnige invulling van de ruimte die is ontstaan door het afkalven van de theemutscultuur. Eigenzinnig in de zin van een alternatief voor de consumptie- en prestatiecultuur, die nu de ontstane ruimte teveel bezet. Het gaat om een cultureel perspectief waarin de waarde van mensen niet uitsluitend afhankelijk wordt gemaakt van de bijdrage die ze direct of indirect aan economische groei leveren.

Verbreiding arbeidsbegrip

Voor dat perspectief is in de eerste plaats herverdeling van de betaalde arbeid nodig. Dat is rechtvaardig tegenover allen die graag betaald werk verrichten maar de kans niet krijgen. En het is ook van groot belang voor de overstresste mensen die wel werk hebben, maar geen tijd of ruimte voor zorg voor zich zelf, laat staan voor anderen. Daarnaast is het zoeken naar een andere invulling van maatschappelijke participatie - buiten wat nu werk genoemd wordt - wezenlijk. Dat is belangrijk voor al die mensen die hun zelfrespect dreigen te verliezen als gevolg van sollicitatiedwang, als gevolg van het zich bloot moeten stellen aan een voortdurend immens grote kans afgewezen te worden, voor allen die lijden onder de WAO-afschattingsoperatie zonder werkelijke perspectieven op aangepast werk. Het is belangrijk voor de deelnemers en de vrijwilligers van de Nuts.

Om een andere invulling van maatschappelijke participatie mogelijk te maken is het nodig dat betaalde en onbetaalde arbeid niet langer in een hiërarchische verhouding worden geplaatst; ze moeten als gelijkwaardig worden gezien. Daarvoor moeten we stilstaan bij de vraag wie bepaalt wat maatschappelijk nuttige taken zijn. Nu is de algemene stelregel dat betaalde arbeid altijd nuttig is. Bij allerlei werkgelegenheidsprojecten zijn het anderen dan de deelnemers zelf die bepalen wat nuttig is. De uitvoeringsorganisatie van een of ander project kan zelfs bepalen dat het nuttig is omdat het nuttig is voor 'de cliënt', zonder dat de cliënt het daarmee eens hoeft te zijn.

De sociologe Sylvie van den Born constateert in haar scriptie dat het opvalt hoe veel vrijwilligersorganisaties zich inzetten voor menselijke aandacht aan mensen met problemen, zoals vluchtelingen, ex-gedetineerden, ex-psychiatrische patiën-

ten, Aidspatienten etc. Er wordt veel werk door vrijwilligers gedaan dat niet snel door beroepskrachten gedaan zou kunnen worden, omdat dit werk vaak in de eerste plaats betrokkenheid vereist. Wat lang niet van alle betaald werk gezegd kan worden, levert dit 'liefdewerk-oud-papier' bovendien een grote bijdrage aan de samenleving die steeds harder en killer wordt. Maatschappelijke cohesie wordt zeker niet alleen bereikt door een grotere arbeidsparticipatie, maar ook door grotere betrokkenheid!

Mensen als Sylvie van den Born (en Raf Janssen) verzetten zich tegen het beleid van de overheid dat het nut van 'de maatschappelijk nuttige taken' slechts legt op het vlak van het behouden van uitkeringsgerechtigden voor sociaal isolement en uitsluiting en daarnaast in het geschikt houden of maken van deze uitkeringsgerechtigden voor de arbeidsmarkt. Zolang 'maatschappelijk nuttige taken' alleen verricht mogen worden door mensen die geen plaats op de arbeidsmarkt kunnen vinden, blijft onbetaald werk tweederangs arbeid. Er is pas echt van verbreding van het arbeidsbegrip sprake, als mensen mogen kiezen tussen betaald en onbetaald werk of een combinatie hiervan. Daarbij moet degene die het onbetaalde werk verricht zelf mogen bepalen welk werk hij of zij verricht. 4)

Natuurlijk kan op het jubileum van de Nuts niet ten behoeve van de maatschappelijke identiteit van de deelnemers van de Nuts (feestelijk) de inhoud van het arbeidsbegrip even veranderd worden. Wat wel afgesproken kan worden is dat wij als individuen en als instellingen en instanties voortaan van een verbreed arbeidsbegrip uitgaan; dat we aan openbare meningsvorming zullen doen om dat verbrede arbeidsbegrip ook een politiek draagvlak te bezorgen; dat we niet meedoen aan de hiërarchisering van de verschillende soorten 'arbeid'; dat we niet voor anderen uitmaken wat goed voor hen is; dat we proberen vormen van maatschappelijke waardering te vinden voor dit 'andere' werk. Voorzover u mocht denken dat dit verhaal niet opgaat voor de deelnemers van de Nuts; op de Dagactiviteitencentra waar ik werkte waren tientallen deelnemers als vrijwilliger actief. Maar denk ook aan de vele cliënten die in de cliëntenbeweging werken, die de instellingen van de broodnodige informatie over hun perspectief voorzien. Daar moet overigens ook nodig

Vriendendienst

Ook met behulp van het Amsterdamse project IEP is Vriendendienst opgezet, een soort buddy-project voor mensen met een psychiatrische achtergrond. Cliënten en vrijwilligers vormen vaste koppels. De vrijwilligers gaan regelmatig bij cliënten op bezoek om vervolgens samen de drempels naar de buitenwereld te slechten.

Ook elders blijken dergelijke vriendendiensten aan een grote behoefte te voldoen. Het blijkt heel doeltreffend vrijwilligers voor het project te werven. De cliënten worden op alle mogelijke manieren attent gemaakt op het bestaan van vriendendienst: via Ypsilon (de familievereniging van schizofrene patiënten), via casemanagementprojecten (voor mensen met behoefte aan 'andere' zorg), via huis-aan-huis-bladen, de politie, de eerste lijn, dagactiviteitencentra en natuurlijk ook via de rest van de reguliere ggz. De vrijwilligers worden begeleid door een coördinator. De belangrijkste vereiste voor de vrijwilligers is affiniteit met de doelgroep. Vriendendiensten maken ontmoeting en ondersteuning mogelijk en zijn daarmee integrerend. Vriendendiensten mobiliseren betrokkenheid bij de doelgroep; betrokkenheid niet alleen van de vrijwilligers, maar ook bij de instellingen en instanties die men bezoekt, of in de openbare ruimten.

Informatie: Nationaal Netwerk vrijwilligersprojecten psychiatrie, p/a Horizon, Postbus 88, 6200 AB Maastricht, tel. 043-3621567.

maatschappelijke waardering – ook in de vorm van financiële middelen – voor komen.

Communicatieve netwerken

'Stichting de Nuts, 12 1/2 jaar eigenzinnig tussen psychiatrie en maatschappij', luidt de motto van het jubileum van de Nuts. De Nuts wilde en wil nog steeds een kritisch alternatief zijn voor de psychiatrie. Je zou kunnen zeggen dat ze zich tot taak stelt bij te dragen aan een culturele heroriëntatie op het vlak van de psychiatriepraktijk, en daardoor onvermijdelijk ook op het vlak van de samenleving. Daarbij gaat het – zoals op dit symposium – ook om openbare meningsvorming. De Nuts wil aan de psychiatrie een voorbeeld stellen van een praktijk waarin de relaties en de communicatie tussen deelnemers en vrijwilligers centraal staan. Ze wil een voorbeeld stellen – daarin ligt haar meerwaarde – waarin niet verzakelijking, tot uiting komend in termen als produktie, output, professionaliteit, efficiency, protocollen, markt en consument, de boventoon voert, maar respect en aandacht voor de eigenheid van de deelnemers (en de vrijwilligers). De goede methodieken, waar de professionele ggz zich op beroept, dragen niet altijd bij tot de kwaliteit van leven van klanten. Voor de Nuts moeten methodieken misschien in de eerste plaats gericht zijn op het ont-

wikkelen van communicatieve praktijken. En dan gaat het niet alleen om de communicatie tussen vrijwilligers en deelnemers of tussen deelnemers onderling, maar ook tussen deelnemers en mensen uit de wijk, buurtbewoners, de sociaal-cultureel werkers van de welzijnsorganisaties, ambtenaren bij allerlei instanties etc. Want een gevolg van de uitsluiting van 'mensen waar iets mee is' van het 'normale' maatschappelijke gebeuren, anders gezegd, het gevolg van het ontzeggen van de mogelijkheid tot volwaardig burgerschap, is dat er vóór ruimte ontstaat voor onjuiste beeldvorming, voor vooroordelen ten aanzien van mensen die niet (meer) deelnemen aan het 'normale' sociale verkeer. En het is deze gebrekkige beeldvorming die een ernstige barrière vormt voor sociale integratie, voor het verwerven van een maatschappelijke identiteit van de deelnemers van de Nuts. De cirkel lijkt gesloten. Door afwijkende gevallen uit te sluiten van het alledaagse sociale verkeer, wordt ook gedacht dat het normaal is dat sommige mensen geen deel meer uitmaken van de 'normale' samenleving. 5)

Dat is waar Harry Kunneman op doelt als hij zegt: 'Cultuur is het geheel van interpretatiekaders, beelden, opvattingen, ideeën, normen en waarden over wat mensen zijn en wat ze niet zijn. Die cultuur en die opvattingen zijn altijd ingebed in relaties tussen mensen. Ze zweven niet

in de lucht, maar ze worden tussen mensen en in praktijken in stand gehouden.' 6) Juist daarom heeft het werk van de Nuts zin, is het van groot belang te experimenteren met die andere wijze van met elkaar omgaan, is het van groot belang überhaupt met elkaar om te gaan. De Nuts kan bijdragen aan het creëren van betekenisvolle relaties waarin betrokkenheid, zorg en solidariteit centraal staan; relaties waarin mensen ervaren dat ze voor anderen daadwerkelijk van betekenis zijn. De Nuts kan een ideologie tegengaan dat het kwetsbare er niet mag zijn, niet mee mag doen. De Nuts kan bijdragen aan het sensibiliseren van de Nijmeegse samenleving, aan het gevoelig maken voor de problemen en de mogelijkheden van mensen met een psychiatrische achtergrond.

IEP

Welke betekenis kan het project IEP hebben in dit verband? Het project IEP begon met de aanstelling van twee opbouwwerkers. Nu zijn de coördinatoren en de vrijwilligers van de Nuts (of van vergelijkbare projecten), geen opbouwwerkers. Maar als je opbouwwerker vertaalt met makelaar, netwerkontwikkelaar, campagnevoerder en sociaal uitvinder, dan begint het er toch al aardig op te lijken. Dat zijn nl. functies die vervuld moeten worden om mensen met psychiatrische problemen te helpen een sociaal geïntegreerd leven op te bouwen. Tussen psychiatrie en maatschappij vervullen de vrijwilligers van de Nuts een rol als communicatiedeskundigen, die ruimte maken voor contact tussen de werkelijkheid van de (ex)psychiatrische patiënt en de werkelijkheid van de wijk, de andere bewoners, de instellingen en de instanties. Kees Stuurup (LCO) noemde dat op het startsymposium over IEP: de produktie van een nieuwe sociale organisatie. 7) Ergens anders heet het, het creëren van overgangszones en overstapplaatsen.

Bij rehabilitatie, mensen in ere herstellen, van patiënt weer burger worden, gaat het om twee activiteiten: gidsen en kwartiermaken. Tot nu toe heeft de Nuts zich sterk op het gidsen van haar deelnemers gericht. Vrijwilligers ondersteunen voor zover nodig de deelnemers bij het wonen, bij het leven, bij de problemen die ze daarbij ondervinden. De Nuts wil zich nu ook meer op het kwartiermaken richten. Kwartiermaken staat voor het werken aan o.a. een tolerante infrastructuur. Het is

moelijk mensen in ere te herstellen, als de omgeving niet meewerkt, als de omstandigheden niet deugen, als de omstandigheden steeds opnieuw uitstoting teweegbrengen. Daarom is het nodig dat een project als de Nuts, maar dat geldt ook voor de hele geestelijke gezondheidszorg, zich inlaat met de maatschappij. Waar de maatschappij de integratie van mensen met een psychiatrische achtergrond bemoeilijkt, moet ze tot de orde geroepen worden. De belangen van de deelnemers moeten steeds weer gearticuleerd en behartigd worden. Het gaat om het bevorderen van een maatschappelijk klimaat waarin (meer) mogelijkheden ontstaan voor de deelnemers van de Nuts - en daardoor, dat is niet onbelangrijk, voor heel veel anderen die met dezelfde mechanismes van uitsluiting te kampen hebben. Het gaat om het creëren van maatschappelijke ruimte en niet om normalisatie van cliënten of deelnemers. Het gaat bij het kwartiermaken om het bereiken van een 'in principe bereidheid' van allerlei instellingen om op basis van eigen verantwoordelijkheid en naar eigen vermogen iets voor de doelgroep te betekenen, opdat de doelgroep de kans krijgt ook van

betekenis te zijn voor anderen, ook naar eigen vermogen en ook op basis van eigen verantwoordelijkheid. Maar hoe doe je dat, hoe mobiliseer je actieve betrokkenheid? De opbouwwerkers van IEP hebben na een uitgebreide oriëntatieronde, een aantal strategieën gevolgd.

Contactpersonen

Een daarvan was het opzetten van een netwerk van contactpersonen in buurthuizen. Het gaat daarbij om het creëren van steunpunten in deze instellingen. Van de contactpersonen wordt verwacht dat ze zich actief oriënteren op de mogelijkheden en de problemen van de doelgroep; dat ze zich inzetten voor de doelgroep om ze erbij te houden. De contactpersonen kunnen ook de hulp inroepen van de Nuts (of van de ggz) als ze het niet meer weten, als de communicatie stopt, als een situatie escaleert.

Voorlichtingsprogramma

Dit programma, dat in samenwerking met de Stichting Pandora werd uitgevoerd, bood voorlichting aan instellingen die

meer willen weten over mensen met een psychiatrische achtergrond. Die voorlichting werd gegeven door cliënten zelf. Zij spraken over hun psychische of psychiatrische problemen, maar vooral over hun problemen met de gevolgen daarvan: stigmatisering, uitsluiting, verlies van werk en waardigheid. Zij spraken over hun behoeften aan acceptatie, te mogen zijn wie ze zijn.

Overlast

Soms zijn er dusdanige problemen in een wijk rond meestal een enkele psychiatrisch patiënt, dat eerst die problemen aangepakt moeten worden, voor er openheid ontstaat voor projecten als IEP. IEP heeft daarom de aanzet gegeven tot het oprichten van een meldpunt, waarin de geestelijke gezondheidszorg, samen met politie, consultatiebureau alcohol en drugs, GGD, woningbouwcorporaties en deelraad wonen in gezamenlijkheid de problemen samen met de betreffende persoon en de omgeving aan te pakken. Eigenlijk zagen we dat niet als een specifieke taak van IEP, maar het was een noodzakelijke stap.

Integratie op de agenda

Afgezien van deze concrete projecten - en het nu niet toegelichte project vrienden-dienst en het Diep Water Collectief - is een belangrijk winstpunt van IEP dat de integratie van mensen met een psychiatrische achtergrond, hun maatschappelijke participatie, op de agenda is komen te staan van de politiek en van sleutelorganisaties en instellingen. Een ander winstpunt is dat de geestelijke gezondheidszorg door het project heeft geleerd zich veel actiever op mogelijkheden buiten de psychiatrie te oriënteren. Het project IEP stond overigens ook in financieel opzicht tussen psychiatrie en samenleving. Zowel de ggz als de deelraden betaalden mee aan het project.

Wat dat betreft moet mij even iets anders van het hart. In de geschiedenis van de Nuts heeft, lijkt het, de opbouw van (strategische) netwerken met geldschieters meer centraal gestaan dan die met bijvoorbeeld het sociaal-cultureel werk of het opbouwwerk. Het blijkt vrijwel onmogelijk als autonoom project bestaansrecht te verwerven. Het is daarom ook niet gek dat de Nuts aansluiting heeft gezocht bij de beschermd-wonensector van de ggz. Maar het geeft tevens aan hoe wenselijk

IEP

IEP staat voor het project Integratie (Ex)Psychiatrische cliënten. Het is een project waartoe vanuit het dagactiviteitencentrum Vondelstraat en vanuit de preventieafdeling van Riagg centrum/oud-west in Amsterdam, in 1990 het initiatief werd genomen met als doel te werken aan 'een infrastructuur van actieve tolerantie' ten behoeve van mensen met een psychiatrische achtergrond. Reden voor het project was een overvloed DAC, waar mensen zich thuis en geaccepteerd voelden, maar gelegen in een stad die zij ervoeren als vaak vijandig en ontoegankelijk. Bauke Huizinga, bezoeker van het DAC zei het zo: 'In de maatschappij zijn mensen onverdraagzaam, gehaast en niet behulpzaam. Ik word zielig gevonden, niet bij de tijd en kwaadaardig. Ik voel me niet thuis in de maatschappij. Ik wil hiermee de realiteit bevestigen van de integratieproblemen die je hebt als psychiatrische patiënt.'¹⁾

Het project begon met de aanstelling van twee opbouwwerkers. Gekozen werd voor opbouwwerkers omdat zij geen 'gezende' pretenties hebben. Opbouwwerkers kunnen gezien worden als experts in het ontwikkelen van nieuwe samenlevingsvormen met directe betrokkenheid van gebruikers. De twee opbouwwerkers hebben een aantal - in bigaand artikel genoemde - deelprojecten opgezet, (zie ook noot 7) Aparte vermelding verdient het integratieproject Westerpark, waarmee de deelraad Westerpark het project IEP continueerde.²⁾

(1) D. Kal (red.) Psychiatrie, opbouwwerk, samenleving, verslag werkconferentie. 'categoriële opbouwwerk in vier stadsdelen', 13 juni 1991, Amsterdam, Riagg centrum/oud-west.

2) Zie: Gerard Vermond, Isolement, bijna nooit een eigen keus, werkverslag van de projectmedewerker Integratieproject Westerpark, april 1996.)

de oprichting van de LFOS is, een landelijke federatie van ongebonden schilvoorzieningen, die probeert de financieel en inhoudelijk onafhankelijke positie van eigenzinnige projecten als de Nuts veilig te stellen.

Autonomie en kwetsbaarheid

Ik kom nu aan het eind van mijn verhaal. Professor Henk Manschot die zich bezighoudt met ethiek van de zorg heeft over het spanningsveld tussen autonomie en kwetsbaarheid behartenswaardig geschreven. Ik parafraseer: De Nuts - en gelukkig zijn er ook steeds meer van dergelijke initiatieven vanuit de geestelijke gezondheidszorg zelf - probeert een alternatief te zijn voor afhankelijkmakende totaalinstellingen waar geen ruimte is voor de eigenheid van de bewoners.

Inrichtingsbewoners werd vaak slechts de mogelijkheid gelaten het leven te leiden dat de inrichting voorschreef met een patiëntenidentiteit als gevolg. (De kritiek is overbekend.) In de kritiek op deze praktijk is autonomie, het recht op zelfbeschikking, tot een belangrijke waarde verheven. De Nuts probeert de autonomie van haar deelnemers niet alleen te respecteren, maar ook actief te ondersteunen. Deze nadruk op autonomie heeft echter ook z'n beperkingen. Soms gaat ze ten koste van aandacht voor de fundamentele ervaring van de betrokken deelnemers, nl. dat de autonomie, de eigen levensvoering juist door de psychiatrische ervaring werd verstoord. De ervaring het beheer over het eigen leven te verliezen raakt mensen diep. De Nuts werkt voor deelnemers die weten wat het is het leven niet meer in de hand te hebben. Daarom hebben ze zich

gewend tot de Nuts. Voor een meer of minder wezenlijk deel van het bestaan wil men kunnen steunen op anderen. Een dergelijke situatie leent zich gemakkelijk voor paternalisme en leidt gemakkelijk tot veronachtzaming of ontkenning van de eigenheid van de deelnemers. Daarom is het van belang het principe van autonomie van de bezoekers tot uitgangspunt te nemen. Maar die autonomie, die zelfredzaamheid staat ook steeds onder druk vanwege de fundamentele afhankelijkheid van de deelnemers. De Nuts staat dus voor de uitdaging om vrijheid en zelfbepaling aan de ene kant en misschien wel blijvende afhankelijkheid aan de andere kant op elkaar te betrekken en niet tegen elkaar af te strepen. 8)

Slot

Tot slot kom ik bij Paula Roerdink terug. Ik doe dat met een paar citaten uit het artikel van Patricia Deegan in *Deviant*. 'Ik ben geen psychiatrische ziekte'. Ze zegt: 'Ieder van ons, die ooit een psychiatrische diagnose opgelegd heeft gekregen, moet een proces van herstel doormaken. Herstellen is anders dan genezen van ziekte. Het is meer dan genezing. Herstel betekent de overtuiging afleggen, dat je gedoemd bent als psychiatrisch patiënt door het leven te gaan. Herstel betekent dat wat je is overkomen en tot psychiatrisch patiënt heeft gemaakt, een betekenisvolle plaats krijgt in je leven om van daaruit verder te gaan, je mogelijkheden te ontdekken en ze te benutten.' 'Het is belangrijk in te zien dat we niet alleen moeten herstellen van onze psychische problemen, maar ook van alles wat er op een psychiatrische diagnose volgt.' 'Men

Noten

1. Bernadette Stortelder en Wim Mertens 'Nuts', een andere realiteit, 1987.
2. Harry Kunneman, Van theemultcultuur naar walkman-ego. Contouren van postmoderne individualiteit, 1996, Boom.
3. Jan Baars, Inleiding in: Het uitzicht van Sisyphus, maatschappelijke contexten van geestelijke (on)gezondheid, Jan Baars, Doortje Kal (redactie), Wolters Noordhoff, 1995.
4. Sylvie van den Born, Sociale activering: een hoopvolle paradox? Een literatuurstudie naar de vraag of het sociaal activeringsbeleid zou kunnen leiden tot een verbreding van het arbeidsbegrip, 1995, Algemene Sociale Wetenschappen, Rijksuniversiteit Utrecht.
5. Douwe van Houten, Gevarieerd of geconstrueerd, in: Een gevarieerde Samenleving, Pameijerkring, Rotterdam, 3 oktober 1995.
6. Harry Kunneman, Leren in Babylon in: *Spraakles in Babylon*, verslag werkconferentie over zorgvernieuwing en zorgontwikkeling in Amsterdam, Platform ggz Amsterdam, najaar 1996.
7. "Kwartiermaker", eindverslag van het Project Integratie (Ex)Psychiatrische Patiënten (Amsterdam, 1995), Doortje Kal, Dirk Jan Haitsma, Kees Onderwater, Johanne van Lelyveld en Ment Gilissen (red.).
8. Henk Manschot: *Levenskunst of lijfsbehoud? Een humanistische kritiek op het beginsel van autonomie in de gezondheidszorg*. Utrecht. Universiteit voor Humanistiek.
9. Patricia Deegan, Herstellen van schizofrenie. Ik ben geen psychiatrische ziekte, in: *Deviant* nr.5, juni 1995.

zal je zeggen dat het je doel is normaal te worden en een acceptabele plaats in de samenleving in te nemen. Maar een dergelijke rol is leeg, tenzij je er betekenis aan geeft en het invult met je eigen doelen. Word niet normaal. Het is niet onze taak normaal te worden.' 9) [De Nuts laat naar aanleiding van het twaalf-en-half-jarig jubileum een publikatie verschijnen onder de titel: *De Nuts twaalf-en-half jaar eigenzinnig tussen psychiatrie en maatschappij*, Frans Brinkman en Agnes Goldenbeld (red.)]

LFOS

LFOS staat voor Landelijke Federatie Ongebonden Schilvoorzieningen. Ongebonden schilvoorzieningen zijn maatschappelijke voorzieningen rondom de door de AWBZ gefinancierde geestelijke gezondheidszorg. De schilvoorzieningen laten zich inspireren door het gedachtegoed van de clientenbeweging in de geestelijke gezondheidszorg. Ze trachten (ex)ggz cliënten, die zich maatschappelijk willen handhaven buiten de GGZ, bij te staan. Cliënten zijn voor de LFOS medewerkers. Beoogd wordt de mogelijkheden van de medewerkers te verruimen zodat zij de kwaliteit van hun bestaan naar eigen inzicht kunnen verbeteren. De LFOS stelt zich ten doel de inhoudelijke en financiële belangen te behartigen van de ongebonden schilvoorzieningen.
Secretariaat: P.C. Hoofdstraat 1, 3521 VG Utrecht
tel. 030-2932457

Opbouwwerk moet minder bescheiden zijn

J.M.M. Ferry Duijndak

Hieronder volgt een verslag van een vraaggesprek dat de redactie hield met de nieuwe hoogleraar

Wetenschappelijke Grondslagen van het Opbouwwerk aan de Erasmusuniversiteit te Rotterdam.

Zoals u in de vorige editie hebt kunnen lezen is hij benoemd per 1 juli. MO ging hem in zijn kersverse hoedanigheid van hoogleraar maar eens opzoeken en trof een vriendelijke, makkelijk communicerende jonge man, die er wel zin in heeft. Het onderstaande heeft vooral het karakter van een kennismakingsgesprek. Op 23 januari zal professor Duyvendak zijn oratie uitspreken. Rond die datum zult u dus in MO meer vernemen omtrent de inhoudelijke voortgang van de leerstoel.

Professor Jan Willem Duyvendak: "Het leuke van deze leerstoel is dat er volop mogelijkheid bestaat om aandacht te besteden aan de zogenaamde 'harde' sector. Omdat het NCIV (Nederlands Christelijk Instituut voor de Volkshuisvesting) als belangrijkste subsidiënt optreedt, ten behoeve van de leerstoel, kunnen we veel samenwerking verwachten met corporaties. Het opbouwwerk kan de corporaties legitiem aanspreken op samenlevingsopbouw, en niet slechts vanwege het stuk gezamenlijke geschiedenis dat er ligt vanuit de stadsvernieuwing."

"Het opbouwwerk is lange tijd ondergewaardeerd, als je kijkt naar de bezuinigingen op het werk, maar de kennis is blijven bestaan en moet opnieuw onder de aandacht worden gebracht in allerlei sferen." Op de vraag wat de hoogleraar wetenschappelijk gezien, (globaal gesproken) van plan is: "Opbouwwerk, als uitvoerend beroep of als activiteit, heeft eigenlijk geen wetenschappelijke pendant meer. Vroeger was dat met name de andragologie en in zekere mate de sociologie. Maar tegenwoordig wordt er nagenoeg geen andragologie meer gegeven en moeten we dus werken aan de vormgeving van een nieuw wetenschappelijk kader. Dat kader zal bij voorkeur inter-disciplinair van aard zijn. Dat betekent dat de leerstoel zich in eerste instantie meer in de breedte zal ontwikkelen dan in de diepte. Hierbij zal ik mij minder concentreren op allerlei Grote Verhalen van toonaangevende filosofen. De ontwikkeling van een meer 'samenbindend' wetenschappelijk kader staat voor mij voorop, omdat dat vanwege de benodigde continuïteit in het den-

ken over het werk, nuttige voeding kan geven aan de praktijk. Ik ben dus geneigd eerder bij de praktijk te beginnen dan allerhande sociale theorieën als vertrekpunt te nemen: een inductieve werkwijze spreekt mij meer aan dan een deductieve."

"In het politiek-maatschappelijke debat liggen: er is sprake van herontdekking van het sociale. Die kansen waarover ik spreek, zijn er zeker, maar dan moeten we ervoor zorgen dat het werk ook benoemd wordt. En niet, zoals je dat toch veel aantreft, verhuld op de achtergrond blijft in allerlei situaties waarin dat, gezien de inbreng van het werk, niet nodig is. Opbouwwerkers zijn als groep te bescheiden geworden over hun beroep. Daar is dus de leerstoel ooit voor in het leven geroepen. Een interessante manier om daar mee bezig te zijn, die ook veel duidelijkheid zal opleveren, is het zichtbaar maken van historische continuïteiten in en rond de ontwikkeling van het werk. Ik ben doende om voor de volgende vier jaren een programmering tot stand te brengen, waarin die doelstellingen tot uitling komen."

Naast het hoogleraarschap is Jan Willem Duyvendak ook bezig een boek te schrijven, in het kader van project 'De Nederlandse cultuur in de Europese context na 1950', dat onder leiding van professor Kees Schuyt wordt uitgevoerd. De bijdrage van Duyvendak zal in het kader van dat project bestaan uit het schrijven van een boek over de 'Maakbare Samenleving'. Daarbij gaat het dan vooral over de vraag hoe dit idee in de Nederlandse wetenschap is opgedoken en in de politiek is ontvangen. Duyvendak: "Het probleem van de (on)maakbare samenleving is van 'ieder-een'. Dat wil zeggen dat iedere politieke stroming in Nederland die zich met sociale problematiek bezig heeft te houden daar wel iets mee moet: niet alleen sociaal-democraten maar ook liberalen. Wat ik overigens ook een interessante vraagstelling vind is waarom fysieke ambities van maakbaarheid niet worden gerelativeerd, maar die in de sociale sfeer wel. Waarom verwacht men zoveel kwalitatieve effecten van de realisatie van die fysieke ambities? Daar wordt ook gif geld voor uitgetrokken door met name de overheid. Dit zou je moeten uitzoeken. Verder is het raadselachtig waarom beleidsmakers zoveel integrerende effecten verwachten van het 'gemengd wonen' in de multi-culturele samenleving. Dit

'gemengd wonen', begrip me niet verkeerd, is een belangrijke eerste stap in de goede richting. Maar het is lang niet voldoende. Ook hier wordt een zwaar accent gelegd op de fysieke aspecten van een sociaal probleem."

Op de vraag of het al met al niet een zwaar pakket is: hoogleraar, onderzoeker en onderwijsgevende krijg ik met grote glimlach ten antwoord: "Ik zet het toch al, opbouwwerk is leuk. En het lijkt me nog leuker als zoveel mogelijk mensen dit ook gaan beseffen, zowel binnen als buiten de universiteiten."

Professor Jan Willem Duyvendak

VO-Opbouwwerk werd

door Duim Winkels en Dick Groling, resp. Manager en Opleidingscoördinator Transitiegroep R & O, Unit Werk en Welzijn

De Unit Werk en welzijn van de Transfagroep Rotterdam & Omstreken ontwikkelde een nieuwe eenjarige Post-HBO Opleiding Sociale Interventiekunde. In mei ontvingen de eerste 19 studenten van de nieuwe opleiding hun getuigschrift. Onder hen 11 opbouwwerkers, de anderen werkzaam in het sociaal cultureel werk (3), ouderwerk (2) en gezondheidszorg (4). Voor deze brede doelgroep is de opleiding ook ontwikkeld, al verraaft het aanbod en de programmering een sterke relatie met 'samenlevingsopbouw'.

'Werk t u aan lokale maatschappelijke veranderingen?', kopte de wervingsadvertentie. En de belangstellenden werd een herkenbaar 'profiel' voorgehouden: 'In de welzijnssector is er een groeiend aantal functionarissen, dat zich richt op twee hoofdtaken:

1. het activeren van kwetsbare bevolkingsgroepen en
2. het beïnvloeden van de (buurt)samenleving en andere maatschappelijke verbanden, om leefbaarheid, activering en participatie mogelijk te maken.

Maar ook in de zorgsector zijn veel functionarissen gericht op de peilers activering en preventie en verschuift hun professionele activiteit van zorg naar welzijnsbevordering en samenlevingsopbouw.' De Unit Werk en welzijn van de Transfagroep Rotterdam & Omstreken (voorheen bekend als LOCO) besloot in 1995 de VO-Opbouwwerk niet opnieuw aan te bieden. Aanmeldingen liepen terug als gevolg van hoge kosten en lange duur (2 jaar). 'Een ingrijpende beslissing', vindt het opleidingsteam: de VO in Rotterdam was de enige in het land, na 25 jaar Kadercursus Opbouwwerk en 5 jaar VO-Opbouwwerk is dat een grote stap. Even bijzonder is dat er een directe opvolger kan worden aangeboden. Een intensieve praktijkgerichte opleiding die niet het beroep centraal stelt, maar de kern van het agogische handelen: de sociale interventie. De opleiding krijgt de naam Sociale Interventiekunde. Ze is bedoeld als een verkorte VO (voortgezette opleiding) van een jaar (20 dagen opleiding en 20 dagen zelfstudie), waarin direct op de dagelijkse praktijk van de (instelling van de) student kan worden gereflecteerd.

Onderzoek vooraf

Een onderzoek onder directeuren en scholingsfunctionarissen, zij worden nu ook als klantgroep beschouwd, wees uit dat er behoefte is aan praktijkgerichte vervolgoopleiding voor een brede doelgroep, meer dan aan de huidige VO-Opbouwwerk. De Voortgezette Opleiding Opbouwwerk vond men te beroepsgericht in plaats van direct op de praktijk gericht, te lang (2 jaar) en te kostbaar. De scholingsbudgetten zijn nog gering en bijna f 12.000,- voor een opleiding is teveel. Een specifieke opleiding met de naam 'opbouwwerk' vond men bovendien minder toegankelijk voor de groep functionarissen die de geïnterviewden op het oog hebben: sociaal cultureel werkers, buurtwerkers, preventiewerkers, ouderwerkers, projectleiders van vernieuwende projecten.

Bevindingen achteraf

Uitvoeringsevaluaties en een expertmeeting geven een overwegend positief beeld. De keuze voor sociale interventies, de praktijkgerichtheid, het ondernemersgerichte, de persoonlijke en creatieve benadering van de functionaris en het didactische model van de opleiding, vinden bijval. Verbeteringen kunnen worden aangebracht met betrekking tot de samenhang van de 5 te onderscheiden blokken. Ook kan de opleiding nog meer worden toegespitst op het werk van zorgfunctionarissen door naast de wijkgerichte - en de groepsgerichte - uitdrukkelijker de persoonlijke benadering te behandelen.

Programma

Het programma, meestal in een tweedaagse georganiseerd, omvat 5 blokken. Ieder blok heeft een samenhangend programma en is thema-gericht. Het blok wordt afgesloten met een (praktijkgericht) werkstuk of tentamen.

Blok 1: Diagnose maatschappelijke vraagstukken (van maatschappij-analyse naar welzijnsprobleem). De student ontwikkelt in dit blok een visie op maatschappelijke vraagstukken en een aanpak hoe welzijnsproblemen te onderkennen en de eigen positie aan te geven.

Blok 2: Interventie en methoden (van welzijnsprobleem naar concrete interventie).

De student leert hoe vanuit een complexe probleemsituatie te komen tot een uitdagend ontwerp. Ontwerp en vormgeving ervan worden bestudeerd vanuit ondernemersperspectief en vanuit de invalshoeken activering, netwerkvorming (zowel naar burgers als naar instanties) en preventie. Diverse actuele 'methodes' zullen daarbij aan de orde komen.

Blok 3: Organisatie en beleid (van aanpak naar vormgeving binnen de organisatie). De student leert hoe een en ander kan worden georganiseerd om het te kunnen uitvoeren. De werker als sturend element voor eigen- en instellingsbeleid staat in dit blok centraal.

Blok 4: Begeleiding en advies (het ontwerp realiseren door anderen te adviseren). De student leert de vaardigheden van het intern en extern adviseren en consulteren van andere functionarissen en vrijwilligers met het oog op het kunnen realiseren van een plan of een project.

Blok 5: Persoonlijke en creatieve ontwikkeling. Dit blok wordt parallel aan de andere aangeboden. De student leert de eigen persoonlijke kwaliteiten te onderkennen en gebruiken. Intervisiebijeenkomsten en creatieve sessies waar creatieve denktechnieken worden geoefend in de vorm van een werkplaats.

Opleiding met toekomst

Het aantal aanmeldingen voor de tweede versie is bemoedigend, de opbouwwerkers blijven overigens in de meerderheid. Het opleidingsteam hoopt juist door een bredere doelgroep beter tot de essentie van de sociale bemoeizorg te kunnen komen. Actueel is nu juist de vraag of andere beroepsrollen echt 'agogiseren', zoals de politie en de corporate, of dat sociale interventiekunde een andere kunde is dan burger-, buurt- en klantgericht werken. Werken aan duurzame sociale verbanden, aandacht voor interventies gericht op sociale processen, het zijn actuele en belangrijke thema's voor de komende jaren. Verder dan enkele jaren wil het opleidingsteam nog niet kijken, al zijn er altijd ideeën genoeg. In 1997 wordt er een conferentie Sociale Interventiekunde

Sociale Interventiekunde

georganiseerd. De toekomst biedt perspectief voor werkers en opleiders.

Naar aanleiding van dit artikel, waar overigens door de redactie om was gevraagd, praat ik even door met Dorine Winkels en Dick Bussing over de achtergrond van deze 'cultuuromslag' in hun opleidingsaanbod. Op mijn vraag wat nu het belangrijkste verschil is tussen de 'oude' VO-Opbouwwerk en de nieuwe opleiding antwoorden beiden zeer stellig dat in de Sociale Interventiekunde de praktijk richtinggevend is voor de inhoud van het cursuspakket. Het verschil is volgens hen dat 'werkers worden aangesproken op de kern van het werk, van wat je doet, en niet zozeer op afgeleiden, laten we zeggen de randvoorwaarden rond het beroep'. Sociale Interventiekunde is niet beter dan de VO-Opbouwwerk, maar is goedkoper en compacter. Hiermee is de opleiding toegankelijker geworden en spreekt ook veel andere beroepsgroepen aan. (Dus niet alleen opbouwwerkers.) De opleiding heeft een sterk vraaggericht karakter: de inhoud is immers tot stand gekomen na een uitgebreid onderzoek onder werkgevers in de sector, directeurs van welzijnsinstellingen. Op basis van een serie interviews is het model ontwikkeld. De informatie die men via de 'intake' van cursisten verwerkt wordt gebruikt om het cursusaanbod nader af te stemmen op hun praktijk. In de VO-Opbouwwerk werd meer gestreefd naar het aanbieden van een gezamenlijke theoretische basis, waar vervolgens de studenten zelf samenhang in aan moesten brengen. In de nieuwe opleiding wordt deze samenhang 'kant-en-klaar' aangeboden waarbij overigens de werker zelf moet zorgdragen voor een confrontatie met de eigen werkpraktijk. Het is duidelijk dat Sociale Interventiekunde door deze aanpak een kortere cursusduur kan waarmaken dan voorheen de VO-Opbouwwerk. In de VO stond meer de reproductie van theoretische leerstof centraal, de nieuwe opleiding richt zich op het versterken van het leervermogen van studenten, waarbij praktijk en theorie hand in hand gaan. Het belangrijkste criterium voor toelating tot de cursus, die in principe voor iedereen die met bewoners samenwerkt om de leefbaarheid te bevorderen openstaat, is de proceskant. Die proceskant moet in de huidige beroepspraktijk aanwezig zijn. De cursus richt zich op de versterking van de procesmatige vermogens van de werker,

dus moet er een agogische kant aan de beroepspraktijk van de studenten zitten. En daarmee wordt meteen een grens getrokken aan het 'toelaatbare'. (Fenny Gerrits)

Dick Bussing en Dorine Winkels werken bij de Transfergroep Rotterdam & Omstreken, Unit Werk en welzijn, respectievelijk als opleidingscoördinator en manager. De Transfergroep R&O is gelieerd aan de Hogeschool Rotterdam & Omstreken. De Unit Werk en Welzijn biedt naast Sociale Interventiekunde diverse opleidingen, cursussen en adviestrajecten op het gebied van werkgelegenheid, opvang vluchtelingen, opbouwwerk, buurtgericht werken, wijk- en buurtbeheer, projectmanagement en coaching/consultatie. De Brochure Sociale Interventiekunde is te verkrijgen via 010-241.44.40.

Andere cursussen die door de Unit Werk en Welzijn worden gegeven:

* Projectmanagement in de non-profitsector
Veel organisaties kiezen ervoor om gedeeltelijk projectmatig te werken. Het gaat hierbij om het samenbrengen van betrokkenen in een tijdelijke organisatievorm, die min of meer op zichzelf staat. Men acht dit het middel bij uitstek om een integrale en intersectorale aanpak te realiseren. De werkwijze wordt dan ook gebruikt om (nieuwe) oplossingen vorm te geven voor complexe maatschappelijke problemen.

Data: donderdag/vrijdag 10 en 11 oktober, 31 oktober en 1 november, 14 en 15 november en 12 december. (7-daagse cursus, eveneens in-company, kosten f 3.250,-)

* Buurtbeheer Integraal Aanpakken
Buurt- en wijkbeheer is een belangrijk instrument geworden om het verval in buurten en wijken tegen te gaan en de levensvatbaarheid te vergroten of te behouden. Door het inzetten van een doelmatige beheerorganisatie, waarin bewoners en beheerders samenwerken, wordt de neerwaartse spiraal van verpaupering voorkomen, wordt inveiligheid en overlast aangepakt en worden nieuwe initiatieven op het gebied van (samen)wonen, werken, leren, gezondheid en milieu gerealiseerd.

De cursus Integraal Buurtbeheer richt zich op de uitgangspunten bij deze nieuwe aanpak:

- bewoners zijn deskundig
- meerwaarde door een integrale aanpak
- problemen worden kansen en uitdagingen.

Data: 19 en 26 september, 3 en 10 oktober. (4-daagse cursus, ook in-company, kosten f1.500,-)

* Buurtbeheer Practicum

Na enkele jaren van experimenteren is in vele gemeenten de integrale buurt- en wijk aanpak een reguliere werkwijze voor beheerders en bewoners geworden en niet meer weg te denken. Wat startte als proef voor enkele (achterstands)wijken werd een duurzaam instrument om resultaten te boeken en betrekking tot het fysieke, ruimtelijke en sociale beheer. Het proces van vallen en opstaan is echter in veel situaties nog aan de orde. De zo kenmerkende omslag in denken en handelen verloopt soms moeizaam en de praktijk stelt voortdurend nieuwe werkvragen.
Dit practicum stelt de weerbarstigste praktijk van de functionarissen centraal. Vandaar de naam 'practicum', er wordt gewerkt met praktijkvoorbeelden die door de deelnemers worden aangedragen. Theoretische reflectie, instructie en oefeningen in een andere aanpak of strategie volgen.

Data: 16 en 17 september (deel 1), 14 en 15 oktober (deel 2) en 4 en 5 november (deel 3). (4 dagen practicum f1.500,-)

* Coaching, supervisie, interventie

Het opleidingscentrum beschikt over een team van bevoegde supervisors met uitlenende expertise op het gebied van de zorg- en welzijnssector, (hoger)management en steunfuncties. De ondersteuningsvormen zijn gericht op het effectiever functioneren, maar kunnen ook gericht zijn op loopbaan- (her)oriëntatie.

*Beide voor nadere informatie met:
Transfergroep Rotterdam & Omstreken,
Opleidings- en Adviescentrum Werk en
Welzijn, telefoon: 010-241.44.40, Fax:
010-241.44.41*

Concurreren met de straatcultuur

Stunt, Anneli van Nieuwen, Architectuurequ, IGG, Vervort, Wharfeems & Van Veenen, Rotterdam

We leven in een vrije samenleving. Laat die kinderen na schooltijd toch hun gang gaan. Waarom moet je zo nodig proberen om door het organiseren van allerlei activiteiten hun gedrag op straat beïnvloeden? Ton Huiskens geeft zelf het antwoord op zijn vraag: omdat het niet vanzelf goed gaat en kinderen op straat overgeleverd zijn aan het recht van de sterkste. Met projecten als Duimdrop en Thuis op straat werpt hij zich op als concurrent van de straatcultuur.

Ton Huiskens is directeur van een instelling voor sociaal-cultureel werk in het Oude Westen en daarnaast werkt hij als projectontwikkelaar van het pleinwerk. In een lezing voor de Sociale Dynamo dit voorjaar gaf hij een uiteenzetting van zijn beweegredenen.

Huiskens wekt niet de indruk gebukt te gaan onder alle leed van de wereld. Toch schetst hij een dreigend beeld van de ontwikkelingen in de oude wijken. Wat hij waarneemt is een verharding van de straatcultuur. Eén van de oorzaken is dat er weinig contacten zijn tussen bewoners en kinderen. Door de vele verhuizingen en de verschillende culturen kent niemand de kinderen meer. Jongeren worden niet aangesproken op hun gedrag en moeten het alleen uitzoeken. Daardoor ontstaat een situatie waarin kleine groepjes de macht hebben op straat. De anderen sluiten zich daarbij aan.

Daar komt bij dat het aantal kinderen in de oude wijken steeds toe neemt en er steeds minder plek is. Het is dus steeds knokken is om de weinige plekken die er zijn. Verlezers zijn de kleinere kinderen en de meisjes. Of de kinderen die geen grote familie hebben. Huiskens: "Dat is een prima bescherming. Je kunt je heel wat permitteren als de anderen weten dat de grote broer er aan komt."

De groepsvorming op straat leidt er toe dat ook de leiders opgesloten raken. Ze zitten als het ware gevangen omdat in het agressieve klimaat dat ontstaat de bazen steeds dwazere dingen doen om de baas te blijven.

Gevarieerde onderkant

De buurt is voor kinderen veel saaiër geworden door het vertrek van allerlei bedrijven. Vroeger had je een drukkerij waar je papier kon ritdelen, er was een bakkerij, of je kon gaan kijken bij het laden en lossen. Nu overheerst het

wonen, en dat is een weinig spannend gebeuren. Het enige dat er gebeurt is boodschappen doen en dat heb je snel bekeken. De gevarieerde onderkant, de 'hinderlijke bedrijven', is weg. De omgeving is niet spannend en uitdagend. Daardoor slaat de verveling toe en dan gaan kinderen rotzool trappen. "Dat is nog geen crimineel gedrag", stelt Huiskens vast. "Maar dat kan wel makkelijk de volgende stap zijn. De wijkconomie draait op drugs. En de drugshandel en wat daaraan geleerd is heeft een leger van diefjes en diefjesmaten nodig. Agressief gedrag en de kwaliteiten die daarbij op straat ontwikkeld worden zijn daarvoor zeer goed bruikbaar."

Het komt steeds meer voor dat ouders die zich inspinnen voor de opvoeding van hun kinderen zich terugtrekken. Ze laten hun kinderen niet buitenspelen, of verhuizen naar een buitenwijk. Huiskens bepleit een interventie in de straatcultuur waarbij contacten worden hersteld en elementaire normen van respect en fatsoenlijk gedrag worden gesteld. Dat zet paal en perk aan het recht van de sterkste, en het vormt tevens de basis voor etnische tolerantie en een multiculturele samenleving. In gesprekken met Marokkanen, Turken, Sunnamers en Nederlanders blijkt dat de waarde van respectvol gedrag ten opzichte van elkaar in brede lagen wordt onderschreven. "Zowel door de mensen op straat als ook door de imam bij voorbeeld, die verwees naar de passages in de koran waar dat staat geschreven."

Etnische tolerantie kan samengaan met chauvinisme van de verschillende etnische groepen, zoals bij een partijtje voetbal tussen Turken en Marokkanen. Maar er worden grenzen overtreden als in de wijk plekken geclaimd worden als het exclusieve domein van Turken of van Marokkanen. Dat is een inbreuk op tolerante omgangsvormen in de openbare ruimte.

Liefde en aandacht

In een situatie waarin mensen elkaar en de kinderen niet kennen is het moeilijk om gedrag te corrigeren. De groepjes die de macht hebben op straat kunnen dan ongehinderd hun gang gaan. Deze groepen spelen een hele centrale rol in het leven van kinderen en jongeren. Het is de groep vrienden en vriendinnen waar ze bij willen horen en die betekenis geeft aan hun bestaan. Leden van een groep gaan

voor elkaar door het vuur. De kunst is om de omgangsvormen van deze zogenaamde 'peer groups' te beïnvloeden.

De ervaring heeft Ton Huiskens geleerd dat daarvoor niet in de eerste plaats toezicht nodig is, maar vooral aandacht. "Als je op zo'n plein staat loop je alleen maar te verbieden, terwijl je juist moet belonen. Ik ben op zoek gegaan naar methoden en instrumenten om dat te kunnen doen." Eén van de methoden is 'kijken en analyseren'. Kijken wie er op het bankje zitten op het plein, wie mee doen in de speeltuin en welke mensen betrokken kunnen worden bij een club. 'Kijken en analyseren' kan resulteren in 'niets doen', in nadrukkelijk niet-intervenieren. Het kan ook resulteren in een speelgoed-uitleen van Duimdrop of het organiseren van sport- en spelactiviteiten door pleinwerkers.

Deze activiteiten worden gebonden aan duidelijke regels zodat de jongeren weten waar ze aan toe zijn. Daarmee wordt een preventief klimaat gecreëerd waarin positieve gedragsbeïnvloeding mogelijk wordt. Dat moet vooral komen van mensen die dicht bij de kinderen staan, van oudere broers of van ouders. Een Marokkaanse pleinwerker weet dat je als een kind zich misdraagt ook naar de vader kunt aan. Als die contacten worden gelegd gaat een kind anders reageren.

Het is de overtuiging van Ton Huiskens dat het verstandig is om de referentie van de kinderen aan te spreken bij het corrigeren van gedrag, ook als dat niet strookt met jouw eigen opvattingen over opvoeding. "Er worden soms rare opvoedingsmethodes toegepast, maar er zijn meer rare dingen op deze wereld die ik ook niet snap. Kennelijk is dat de vorm die de liefde van de ouders voor hun kinderen heeft gekregen. De grens ligt bij wreedheid. Als beroepsopvoeder moet je daar een streep trekken. En op de pleinen laat je ons moderne pedagogisch gedrag zien: niet meppen, niet brutaliseren."

Politie en scholen

De rol van de politie is vooral het trekken van een harde ondergrens. De politie is aangewezen op eenmalige kortlopende acties en kan slechts een beperkte bijdrage leveren aan het scheppen van een preventief klimaat. Door te surveilleren kun je laten zien dat je er bent, maar dat heeft alleen een tijdelijk effect.

De relatie met de politie is voor het pleinwerk overigens heel belangrijk. Het

levert gezag, maar ook bescherming. Dat is nodig want je staat op straat, en je kunt een steen naar je hoofd krijgen. De politie is de achtervang. Ze moeten zich vooral niet terugtrekken, maar zich mee verantwoordelijk blijven voelen. Er zijn pieken waarbij ze aanwezig moeten zijn. In het voorjaar bij voorbeeld, als de verhoudingen op straat gezet worden. En in het najaar, als de harde groep op straat achterlijft.

Ook de scholen kunnen een rol spelen. Een handicap is dat de waardering voor de school vanuit de thuismilieu's soms laag is. De onderwijzer is niet altijd een gezagvolle persoon voor de ouders. Daar komt bij dat het zicht van de onderwijzers op het leven van de kinderen buiten schooltijd beperkt is. "Onderwijzers wonen vaak in de buitenwijken. Ze kijken met 'buitenwijk-ogen' en ontkomen niet aan de algemeen heersende vooroordelen over sociaal en sociaal."

Een 'brede school' is in de ogen van Ton Huiskens vooral een school die zich meer aanpast aan de cultuur van de ouders. De scholen hebben hun handen vol aan het verbeteren van kansen voor de kinderen. Ze zijn overbelast en kunnen geen nieuwe taken op zich nemen.

Talenten in de wijk

Voor het pleinenwerk worden de kwaliteiten die in de wijk aanwezig zijn aangeboord. De kwaliteit is er. "Er zijn mensen met gouden handjes, met een natuurlijk contact met kinderen die je er maar voor hoeft te zetten en ze snappen het."

Als de oplossingen zo moeilijk zijn dat er een HBO-opleiding voor nodig is zal het niet lukken. De oplossingen moet voor de hand liggend zijn en vertaald kunnen worden in overzichtelijke klussen. Dat bepaalt ook de grens zijn van je eigen ambities. Huiskens. "Het kan toch niet zo zijn dat moeders en vaders hun eigen kinderen niet kunnen opvoeden?"

Daarbij moet wel in aanmerking worden genomen dat wat vroeger door vrijwilligers werd gedaan nu niet meer op dezelfde wijze kan. De meeste vrijwilligers zijn mensen die een baan hebben en die daarnaast ook nog vrijwilligerswerk doen. Als je geen baan hebt ben je niet zo dom om vrijwilliger te worden; dan wil je iets worden. Met een uitkering ben je steeds bezig om je hoofd boven water te houden, en als er een klusje te doen is moet je er op af. In dat patroon past geen vrijwilligerswerk waarbij je op vaste tijden

ergens aanwezig moet zijn. Mensen willen zich wel inzetten, maar niet voor niets. De projecten worden deels gefinancierd via de banenpool en Melkert-regeling. Huiskens maakt zich er boos over dat er eerst zwaar bezuinigd wordt in het sociaal-cultureel werk en de zorgvoorzieningen, en dat de werklozen vervolgens via allerlei regelingen weer aan het werk worden geholpen. Hij is echter genoodzaakt om daarvan 'schaamteloos' gebruik te maken. De beloning is te laag. Een parkeerwachter b.v. verdient meer dan een juf in de kinderopvang, en een gemiddelde pleinwerker zit daar weer een stuk onder. Het gaat om het verschil tussen f 1700 en f 2100.

De talenten in de wijk worden ingezet op activiteiten waarvoor ze geschikt zijn. Vaak is dat sport en spel, maar kan ook koken zijn, een club, computers of schaken. Van de medewerkers wordt een combinatie gevraagd van kennis op een bepaald gebied en het kunnen omgaan met kinderen en jongeren. Eenvoudig is het niet. Het leidt tot discussies over pedagogie en over arbeidsdiscipline. Het sociaal-cultureel werk in de wijk wordt werkbaas van tien tot twintig nieuwe medewerkers, en moet nadenken over de condities waaronder deze mensen hun werk kunnen doen.

Maar als het lukt heeft het een grote doorwerking. "Als een Marokkaanse jongen van achttien in de wijk werkt als sport- en recreatieleider straalt dat uit op de hele familie en levert dat een nieuw beeld op van kansen en de sociale stratificatie."

In het Oude Westen maakt het pleinenwerk deel uit van een breder programma waarin wordt samengewerkt door het sociaal-cultureel werk, de kinderopvang en peuterspeelzalen, scholen en ouders. Doel is om voor kinderen in alle leeftijdsfasen een stimulerend aanbod te organiseren, met een netwerk waarop ze kunnen terugvallen. Er wordt nauwkeurig in kaart gebracht hoeveel kinderen in de verschillende fasen worden bereikt. Het pleinenwerk heeft in het Oude Westen inmiddels een bereik van 90% meldt Ton Huiskens met gepaste trots. Het team van het buurthuis kijkt met gespannen verwachting uit naar de prestaties van de eerste groep kinderen die alle fasen van het programma hebben doorlopen. Om de ouders te betrekken bij de activiteiten worden gebruikelijke middelen gehanteerd. De Marokkaanse vereniging

Knelpunten in de werkwijze van de betrokken actoren bij het jeugdbeleid

(Uit projectplan 'Thuis op straat Delfshaven'):

- Gebrek aan geloof dat het kan.
- Op overlasklachten wordt niet of negatief gereageerd.
- Gebrek aan communicatie en informatie tussen alle betrokkenen.
- Geen sluitend signalerings- en opvolgingssysteem.
- Er bestaan geen duidelijke regels.
- Regelovertreiding wordt onvoldoende aangepakt.
- De politie heeft een tenand gezag onder de jeugd.
- Voor een bepaalde categorie jongeren is de Halt-procedure veel te laat.
- Er bestaat onvoldoende afstemming tussen politie en hulpverlening.
- Het vrijetijds-aanbod sluit onvoldoende aan bij bepaalde groepen jongeren.
- Het klimaat op straat is geen uitgangspunt van beleid.
- Er ligt te weinig nadruk op uitvoering.
- Er worden onvoldoende kansen geboden.
- Er vindt onvoldoende meting en kwaliteitscontrole plaats.

wilde op vrijdagavond een sociëteit houden in het gebouw van buurthuis maar had problemen met de huur. Dat leidde tot een onderhandelingsproces waarin verschillende opties de revue passeerden. Zo werd de mogelijkheid geopperd dat de vereniging zou bevorderen dat de kinderen van twee jaar naar peuterspeelzaal gebracht zouden worden. In dat kader werd op een ouderbijeenkomst een fel-realistisch toneelstuk opgevoerd over Fouhad die op vijfjarige leeftijd voor het eerst naar school ging en geen woord verstond van wat de juffrouw tegen hem zei. Hij wilde niet meer naar school en liep over straat totdat hij in de kraag werd gepakt door de politie. Hoogtepunt van het stuk vormde een rechtszitting waarbij de rechter alle partijen in het drama hoorde.

Geleidelijk ontstond zo een toenadering tussen het buurthuis en de Marokkaanse vereniging, met als uitkomst dat de mannen regelmatig een oogje op de kinderen op straat houden, en de vereniging om niet gebruik maakt van de zaal van het buurthuis.

Het uitzicht van Sisyphus

Maatschappelijke contexten van geestelijke (on)gezondheid

door Ferry Geurts

Walters-Noordhoff

Het uitzicht van Sisyphus

Maatschappelijke contexten van geestelijke (on)gezondheid

Aldus luidt de titel van een verslag van een conferentie die vorig jaar in Zoetermeer is gehouden op initiatief van RIAGG Haagrand (Voorburg). De bundel staat onder redactie van Doortje Kal en Jan Baars. In de bundel treft u een verzameling essays aan met voor opbouwwerkers zeer herkenbare vraagstellingen. Het is duidelijk: binnen de GGZ werken velen die er een brede taakopvatting op na houden. Van behandeling van psychiatrische patiënten tot maatschappijvorming, het ligt immers in elkaars verlengde. Maar misschien kunnen welzijnswerkers 'een handje toesteken' om dit deprimerende uitzicht, dat Sisyphus moet hebben gehad, en nu dus wordt ervaren door GGZ-hulpverleners 'uit beeld' te werken. Hiertoe bevat deze bundel ook aanknopingspunten.

Sisyphus was een koning in het oude Corinth die slimmer was dan alle andere stervelingen. Hij was zo slim dat hij zelfs de Dood had gevangen, zodat er niemand meer stierf. Dit konderde de goden natuurlijk niet accepteren; verschil moet er wezen. En dus werd Sisyphus gestraft: hij werd veroordeeld om in de geestenwereld een grote steen naar de top van een berg te rollen, zonder dat dit ooit zou lukken. Ondanks zijn slimheid en onversaagde inzet zou de steen hem steeds weer ontglippen, net voordat Sisyphus zijn doel bereikt leek te hebben. Het verhaal uit de Griekse mythologie wordt door Jan Baars in zijn inleiding aangehaald. Hij leidt er ter zake van de GGZ het volgende uit af:

"Wie zich bezighoudt met maatschappelijke achtergronden van psychische problematiek zal zich vaak met Sisyphus kunnen identificeren, vooral wanneer het ontmoedigend duidelijk is dat vele problemen waarmee men dagelijks op micro-schaal wordt geconfronteerd, op een voor individuele werkers onhanteer-

baar grote schaal in stand worden gehouden. In zo'n geval krijgt Sisyphus niet eens greep op de steen."

Hoe krijgt Sisyphus greep op de steen? Dat is de grote vraag die de auteurs proberen in kaart te brengen. Er zijn in het verleden vanuit diverse opvattingen, verschillende strategieën toegepast door de GGZ. Doortje Kal geeft daar in haar bijdrage een overzicht van (Opkomst en verduistering van maatschappelijke contexten, 'De bronnen te stoppen, waaruit in deze samenleving de kwalen opwellen.'). Wat echter als een paal boven water staat is het feit dat de psychiatrie en de psychologie van meet af aan het verband met maatschappelijke contexten onder ogen heeft gezien. Deze disciplines hebben zich in hun professionele analyses voortdurend rekenschap gegeven van het feit dat geestelijke ongezondheid niet slechts op het individuele niveau valt te bestrij-

den. De consequentie die hieruit moet worden getrokken is echter problematisch. Waar trek je de grens tussen het gebied waar de GGZ zich wel en niet mee bezig moet houden, maatschappelijk gezien. Bovendien is het belangrijk dat patiënten en maatschappij meedenken over de wijze waarop de GGZ te werk gaat. De diverse rapporten die daartoe in de loop der tijd zijn opgesteld worden door Doortje Kal aangestipt. Volgens haar ziet het er echter niet naar uit dat het beoogde maatschappelijke debat nog zal worden gevoerd voorlopig. Het wordt volgens haar 'onder het vloerkleed geveegd'.

De steen

Nu kunnen we ons afvragen of er een maatschappelijk debat moet plaatsvinden aan de hand van een nota of rapport. Is het niet veel zinvoller om van 'onderop' te werken aan de versterking van de positie van mensen die meer kans lopen op psychische stoornissen dan anderen? Deze groepen zijn op basis van onderzoek wel aan te wijzen. Het rapport 'Vier gevaarlijke kruispunten' van Gastelaars geeft vier thema's die 'gevaarlijke kruispunten' vormen, waar de kans op ongelukken groter is dan elders. Deze zijn: incest/seksueel misbruik van kinderen, minderhedenproblematiek, WAO-problematiek en de kwestie van de sociale veiligheid. Volgens Kal wordt in het rapport geconstateerd "dat de hele samenleving als 'voorwaardel' voor een 'adequate interactie tussen mensen en hun psychische en sociale omgeving' kan worden beschouwd." "Maar", vraagt ze zich af, "Als alles relevant is, waar moet dan begonnen worden? Alleen een praktische keuze lijkt mogelijk." Maar dan moet deze keuze wel worden gemaakt.

Harry Kunneeman zoekt het in de relatie tussen patiënt en hulpverlener, zoals die de facto bestaat en zoals die voorgescreven wordt door de professie. Hierbij constateert hij dat de persoon van de hulpverlener 'uit beeld' is geraakt. Hiermee bedoelt hij te zeggen dat hulpverleners zich niet identificeren met hun hulpvragers: "(...) verschijnt de persoon van de hulpverlener alleen op het toneel in een onaantastbare, methodisch gegerandeerde heldenrol: als de weter, de kunner en de doener. Als professionele held hoeft die zich niet te verlagen tot de vaak moeizame en weinig spectaculaire inspanningen die noodzakelijk zijn voor

het daadwerkelijk honoreren van de narratieve individualiteit van cliënten."

De narratieve individuering van mensen houdt, volgens Kunneman in: "het uitoefenen van het vermogen van mensen om in willekeurige situaties hun eigen plaats in een gemeenschappelijke culturele en sociale ruimte te zoeken en in te nemen via verhalen over die ruimte waarin hun eigen gevoelens, inzichten en handelingen als betekenisvol verschijnen; verhalen die ze niet alleen zelf vertellen, maar waarin ze ook als actor verschijnen."

Dit gegeven beperkt zich natuurlijk niet tot de wereld van de GGZ. Van meet af aan heeft in de Sociale Vernieuwing dit streven van het 'dichten van de kloof tussen de mensen en de instituties' centraal gestaan. Daarbij was het van groot belang dat professionals (van welke aard dan ook) luisterden naar de burgers. Ook in de Bestuurlijke Vernieuwing komen we het weer tegen; burgers moeten worden aangespoord te participeren in daartoe speci-

aal vorm gegeven conferenties en verbanden. En ook het huidige Grote Stedenbeleid heeft tot taak om de overheid met burgers samen oplossingen te laten zoeken voor de diverse sociale problemen. De burger wordt hier als deskundige beschouwd ten aanzien van zijn eigen leefomgeving en is dus een onmisbare samenwerkingspartner. Deze beleidsmatige programma's grijpen overigens allemaal terug op de werkprijncipen van het opbouwwerk, zoals die met name in de na-oorlogse maatschappij in Nederland werden ontwikkeld.

We weten allen dat de medische wereld, en ook de wereld van de GGZ in grotere mate is belast met 'professionele betweterigheid' dan menig ander professioneel circuit. Niet alleen de grotere mate is hierbij van belang, maar vooral het 'koloniserende' karakter ervan, het 'beter weten' omtrent vaak existentiële vraagstukken waar patiënten mee worstelen. Dit zal het binnen de GGZ extra moeilijk maken om

de 'broodroostermentaliteit' waarvan Kunneman in dit verband spreekt, overboord te zetten (De professional als broodrooster, die mechanisch eenvormige, geroosterde broodjes aflevert.) Desondanks zullen welzijnswerkers van allerlei pluimage, en dus zeker ook opbouwwerkers zich aangesproken voelen door deze problematiek, die ook zij in hun beroepspraktijk in meerdere of mindere mate ervaren. Het lijkt voor de hand te liggen om gezamenlijk tegen de steen te duwen. En niet op incidentele basis, maar structureel. 'Het uitzicht van Sisyphus' is een waardevol boek, dat een schat aan (achtergrond)informatie, analyse en maatschappijkritiek bevat.

Het uitzicht van Sisyphus. Maatschappelijke contexten van persoonlijke levenswijzen. Van E. Kunneman. Doornik, Kaal (red.). Wolters-Noordhoff Groningen, 1996. ISBN 90 07 05700 6.

Het zwaard van Damocles

In het kader van de wet Terugdringing Beroep op de Arbeidsongeschiktheidsregelingen (TBA) worden alle mensen, die op 1 augustus 1993 al een uitkering hadden volgens de WAO of aanverwante wetten en die op dat moment nog geen 50 jaar oud waren, opnieuw beoordeeld volgens nieuwe regels. Het rapport 'Het zwaard van Damocles' gaat over de gang van zaken tijdens de herbeoordeling en de mening van verzekerden hierover, de inkomens- en werkpositie van de herbeoordeelde, en de beroepszaken die aangespannen zijn.

Het onderzoek werd gedaan in opdracht van het landelijk samenwerkingsverband van regionale WAO-platforms, het LSV/WAO. In het totaal kwamen 275 mensen, die verplicht herbeoordeeld zijn, aan het woord. In het onderzoek werd onder andere nagegaan hoeveel tijd de herbeoordeling in beslag nam, of er ook lichamelijk onderzoek verricht is en of er informatie opgevraagd is bij behandelende artsen. Daarnaast werd nagegaan of er met verzekerden gesproken is over het vroegere werk en over toekomstige werk-

mogelijkheden. Hoofconclusie is dat de beoordeling minder objectief gebeurt dan vanuit het oogpunt van rechtsgelijkheid wenselijk is. Er is nauwelijks een antwoord te geven op de vraag waarom de ene verzekerde zijn uitkering behoudt, terwijl de andere hem verliest. Aanbevolen wordt dat de gehele beoordelingsprocedure opnieuw op zorgvuldigheid bekeken wordt. Daarbij moet het niet alleen gaan om de medische, maar zeker ook de arbeidsdeskundige beoordeling.

De meeste geïnterviewden hadden ten tijde van de herbeoordeling geen werk en zijn daarna ook niet aan het werk gekomen. Opvallend zijn de financiële gevolgen voor de herbeoordeelde. Maar liefst een derde van de geïnterviewden die na de herbeoordeling geheel of gedeeltelijk geschikt verklaard zijn, ontvangt geen enkele compensatie voor het inkomensverlies. Bij hen is geen sprake van werkhervatting, noch van een inkomenscompensatie vanuit de WW of Algemene Bijstandswet.

De meeste geïnterviewden die het niet eens waren met het resultaat van de herbeoordeling zijn tegen de beslissing van de bedrijfsvereniging in beroep gegaan.

Fietsbergen, G. en van Hooijdonk, G. "Het zwaard van Damocles." De mening van Verzekerden over de gang van zaken tijdens de verplichte herbeoordeling van arbeidsongeschikten. kan schriftelijk of telefonisch worden besteld bij het Verwys-Jonker Instituut, Krimmie nieuwegracht 6, 3512 HG Utrecht, telefoon 030-2300799, fax 030-2300583. Prijs f 20,- (excl. portokosten). Bij bestelling ontvangt u een accept-giro.

Buurtbeheerbedrijf levert bijdrage aan activering in Den Haag:

Matchwerk

door Chris Veidhuyzen

In een recente bijdrage van het Tijdschrift voor de Sociale Sector (mei 1996) wordt stilgestaan bij het begrip sociale activering en worden de nodige vraagtekens bij het begrip en uitvoering van beleid gezet. Artikelen over ervaringen in Rotterdam ('onbenutte kwaliteiten'), Den Haag ('Actief in Escamp') en Den Bosch ('buurtgesprekken') complementeren de special. Interessant in Den Haag is tevens een sociaal activeringsproject in de Schilderswijk. In deze bij velen wel bekende wijk functioneert al enige tijd het Buurtbeheerbedrijf Schilderswijk (BBS). Een buurtbeheerbedrijf koppelt een bedrijfsmatige opzet van onderhouds- en schoonmaakwerkzaamheden aan het leveren van een bijdrage aan de leefbaarheid in de wijk. Onder andere het creëren van arbeids- en banenpoolplaatsen voor langdurig werklozen uit de wijk.

Het buurtbeheerbedrijf in de Schilderswijk BBS exploiteert naast de schoonmaak- en onderhoudswerkzaamheden een zwembad- en sportcomplex. Het werkt zoveel mogelijk bedrijfsgericht met verschillende bedrijfsonderdelen, zoals een bedrijfsadviesorganisatie.

Het aardige in de Schilderswijk is nu dat het BBS ook betrokken bij de sociale activering in Den Haag. Zo worden de ervaringen die het bedrijf heeft opgedaan, tevens ingezet om langdurig werklozen te begeleiden in hun sociale activering. Het project wordt uitgevoerd samen met de Stichting Welzijnsorganisatie Schilderswijk (SWOS). Het project heeft als naam Matchwerk meegekregen. Hierbij worden jaarlijks circa honderd langdurig werklozen

en uitkeringsgerechtigden bemiddeld naar vrijwilligers-werkplekken bij een groot aantal instellingen. Met redelijk veel succes, zoals blijkt uit bijgevoegde tabellen.

Het programma Maatschappelijk Herstel

Matchwerk is een van de vele projecten van het gemeentelijk programma Maatschappelijk Herstel. Een langlopend programma gericht op het vergroten van kansen op wonen, werken en welzijn voor de meest kwetsbaren in de Haagse samenleving. Onderdeel daarvan is het Activerend Welzijnswerk. Momenteel worden onder die vlag een tweetal pilot-projecten uitgevoerd in de Schilderswijk en de na-oorlogse wijk Escamp in Den Haag Zuid West.

Voor het Activerend Welzijnswerk is een ambtelijk projectleider benoemd bij de dienst Welzijn. Deze werkt nauw samen met de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheidsprojecten, de Dienst Onderwijs en de welzijnsorganisaties in Escamp en Schilderswijk.

Meerwaarde

De samenwerking van het Buurtbeheerbedrijf Schilderswijk en de welzijnsstichting SWOS levert het project Matchwerk een duidelijke meerwaarde op. De ervaringen, contacten en vaardigheden van beide organisaties worden samengevoegd. De cliëntenbegeleiding gebeurt door begeleiders van de BBS, die daarvoor speciaal zijn aangesteld. De SWOS draagt zorg voor de inhoudelijke ondersteuning en coaching van deze begelei-

ders en is verantwoordelijk voor de acquisitie van vrijwilligers-werkplekken. Daarbij is de BBS behulpzaam op grond van de vele contacten en de goede naam die het in de wijk heeft.

Het doel van Matchwerk

Matchwerk heeft tot doel het tegengaan van sociaal isolement en het vergroten van maatschappelijke participatie van werklozen voor wie het perspectief op reguliere of additionele arbeid ontbreekt.

De sociale activering bij Matchwerk houdt in dat er gewerkt wordt aan het doorbreken van het ritme van werkloos zijn door meer structuur en regelmaat in het dagelijks leven aan te brengen. Belangrijk is dat mensen weer het gevoel krijgen ergens bij te horen, ergens bij betrokken te zijn en op deze wijze nieuwe sociale contacten krijgen. Dat gebeurt niet alleen door het aanbieden van vrijwilligerswerk, maar tegelijkertijd door hen te stimuleren tot deelname aan scholing, sport en recreatieve activiteiten.

De werkwijze van Matchwerk

De selectie van kandidaten en verwijzing naar Matchwerk vindt plaats door de Sociale Dienst. Matchwerk zorgt voor de acquisitie van werkplekken, het koppelen van de kandidaten aan een geschikte vrijwilligers-werkplek en de begeleiding van de cliënten. Tussen Matchwerker (client), werkplekbegeleider en de Matchwerkbegeleider wordt een contract gesloten.

De Matchwerkers werken minimaal vier en maximaal twintig uur per week en ontvangen een beperkte onkostenvergoeding voor het verrichten van werkzaamheden. De Regionale Toetsingscommissie Werkgelegenheidsprojecten toetst de werkzaamheden op additionaliteit.

De Matchwerker krijgt gedurende (maximaal) een jaar ondersteuning en begeleiding. De begeleidende taak is gericht op het zo goed mogelijk kunnen functioneren op de vrijwilligers-werkplek, het vergroten van sociale vaardigheden, het leren omgaan met de nieuw verworven verantwoordelijkheden en het stimuleren tot deelname aan recreatieve activiteiten, sport en scholing. Bij psychosociale problematiek wordt zo mogelijk doorverwezen naar hulpverlenende instellingen. Er zijn goede samenwerkings- en verwijfspraken met Algemeen Maatschappelijk Werk en RIAGG.

Een aantal Matchwerkbegeleiders en begeleiders van het Buurtbeheerbedrijf zijn ex-

werklozen uit de Schilderswijk zelf. Zij weten hoe het is om gedurende lange tijd werkloos te zijn. Zij worden voortdurend inhoudelijk gecoached. Specifieke methodische vaardigheden maken de begeleiders zich op die wijze voornamelijk 'on the job' eigen.

Vrijwilligers-werkplekken

Het vinden van vrijwilligers-werkplekken levert nauwelijks problemen op. Veel instellingen werken mee en hebben baat bij een gemotiveerde medewerker die tevens extern wordt begeleid. De werkplekken zijn zeer divers: chauffeur op een wijkbus, gastvrouw in ziekenhuis of verzorgingscentra, keukenhulp bij de opvang voor thuislozen, medewerker bij een maaltijdproject voor ouderen, sportassistent bij gehandicapten, assistent in het Vogelasiel of en op de kinderboerderij, informatiemedewerker bij een consumentenorganisatie of een huurdersvereniging etc.

Ervaringen en resultaten

Matchwerk draait inmiddels een jaar (startdatum 1 maart 1995). Van de 190 aanmeldingen bleken er 134 in behandeling genomen te kunnen worden. Daarvan zijn er inmiddels 88 geplaatst op een vrijwilligers-werkplek. Van de aangemelde personen is bijna 75% zeer laaggeschoold (maximaal MAVO zonder diploma), heeft meer dan 65% al langer dan 5 jaar een uitkering. Bijna 50% is allochtoon, met name Surinaams (29%).

Uit de ervaring blijkt dat de extra inkomsten een ondergeschikte rol spelen. Belangrijk is dat mensen een kans wordt geboden een spiraal van niet actief zijn te doorbreken. Ook bestaat de mogelijkheid door te stromen naar betaald werk of banenpool. Circa een op de vijf Matchwerkers blijkt na een jaar in staat door te stromen naar werk, banenpool of scholing. Terwijl dit niet de doelstelling is van het project. Het belangrijkste criteria om aan het project deel te nemen is 'gemotiveerd zijn'. Op het niet mee willen doen staat dan ook geen sanctie.

Van het project Matchwerk is een aardig boekje verschenen. Het is verkrijgbaar bij SWOS Tenierstraat 13, 2526 NX Den Haag, telefoon 070 - 3889408 of bij Matchwerk, Hoefkade 562, 2526 CM Den Haag, telefoon 070- 3885349. Contactpersoon is Marcel Deijl.

Preventie vanuit justitieel perspectief

Gezinsfactoren, zoals de affectieve band tussen ouder en kind, ouderlijk gezag en discipline staan in relatie tot het later optreden van criminaliteit. Tevens heeft onderzoek van bestaande preventieprogramma's uitgewezen dat vroegtijdig ingrijpen bij kinderen meer resultaat oplevert dan behandeling van delinquente adolescenten.

Dit zijn enkele bevindingen uit het literatuuronderzoek getiteld 'Jeugd en Gezin' - Preventie vanuit een justitieel perspectief dat door mw. Professor dr J. Junger-Tas, in opdracht van het ministerie van Justitie, is gedaan. Het is een studie naar de mogelijkheid van een preventief gezins- en jeugdbeleid. De studie geeft aan dat een criminele levenswijze gepaard gaat met een groot aantal bijkomende problemen op het terrein van (geestelijke) gezondheid en welzijn. Dit betekent dat een preventief gezinsbeleid niet alleen door justitie maar ook door instanties op het gebied van welzijn, gezondheid, onderwijs en sociale zaken gedragen zou moeten worden.

Gezins situatie van belang

Gezinsfactoren die het sterkst met het later optreden van criminaliteit samenhangen zijn ouderlijk toezicht, de mate en kwaliteit van discipline en affectieve band tussen ouders en kind. Factoren die bij jonge kinderen een groter risico op later crimineel gedrag met zich meebrengen zijn: impulsief en storend gedrag, moeilijk te disciplineren kind en vroegtijdig antisociaal gedrag. Achtergrondfactoren als werkloosheid, armoede, uitkeringsafhankelijkheid, psychische problemen en alcoholisme hebben vooral grote invloed op de opvoedingsvaardigheden en opvoedingsstijl van de ouders.

Vroegtijdige interventies hebben effect

Het rapport gaat in op de vraag of men (jeugd)criminaliteit redelijk kan voorspellen en of vroegtijdige interventie betere resultaten oplevert dan later ingrijpen. Geconstateerd wordt dat voorspellingen alleen berekend kunnen worden op groepsniveau en niet op individueel niveau, waarbij het om risico's gaat die met minder of meer grote waarschijnlijkheid tot criminaliteit zullen leiden. De kans op problemen neemt echter toe bij cumulatie van risicofactoren. Daarnaast heeft analyse van bestaande preventieprogramma's aangetoond dat vroegtijdige inter-

venties bij jonge kinderen aanzienlijk meer en langduriger effecten hebben dan behandeling de van delinquente adolescenten.

De beste resultaten werden geboekt met projecten die zich zowel op de ontwikkeling van kinderen tussen 2-8 jaar, als op opvoedingsvaardigheden van de ouders richtten. Deze kinderen leren beter, halen hun middelbare schooldiploma, vinden vaker werk, hebben een hoger inkomen en hebben veel minder contacten met politie en justitie. Oudertraining heeft effect op probleem- en agressief gedrag van kinderen en voorkomt kindermishandeling en verwaarlozing.

Preventiebeleid belangrijk

De belangrijkste baten van dergelijk preventiebeleid zijn: crimineel gedrag neemt af, het opleidingspeil gaat omhoog, de arbeidsparticipatie neemt toe, het inkomen wordt hoger, de uitkeringsafhankelijkheid neemt af en gezondheid en welzijn nemen toe.

Een exemplaar van dit onderzoek is verkrijgbaar bij: Ministerie van Justitie, Directie Voorlichting, telefoon: 070-370 7866.

De multi-culturele- en de multi-stru

door Chris Veltrop

Forum, het nieuwe instituut voor multi-culturele ontwikkeling, presenteert zich. Woensdag 26 juni was het zover. Na een voorbereidingstijd van anderhalf jaar presenteerde Forum zich aan betrokkenen die met multiculturele ontwikkeling van doen hebben. En dat waren er nogal wat. Vele honderden genodigden kwamen op de feestelijke bijeenkomst in de jaarbeurs in Utrecht af. Naast de vele felicitaties aan het adres van Forum werden er ook inhoudelijke opmerkingen gemaakt. Met name de toespraak van prof. C. Schuyt was een zinnvolle bijdrage aan de verdere gedachtenvorming over multiculturele ontwikkeling.

Wat is Forum en

waar staat Forum voor

Forum is voortgekomen uit het besluit van het ministerie van VWS om de landelijke minderhedenorganisaties te bundelen tot een nieuw instituut. Forum is de opvolger van het Nederlands Centrum Buitenlanders en acht andere landelijke minderhedenorganisaties. Voorzitter is burgemeester J. Franssen van Zwolle. In zijn openingstoespraak ging hij in op de missie van de nieuwe instelling en de overgang van een oude naar een nieuwe situatie. Ook de directeur J.P. Veeris benadrukte de nieuwe richting die Forum wil inslaan.

Forum wil werken aan een proces van acceptatie van de permanente aanwezigheid van een diversiteit aan etniciteiten en culturen. Het wil werken aan de positieve waardering voor veelkleurigheid. Vandaaruit wil Forum werken aan de participatie van etnische minderheden en aan de verantwoordelijkheid en loyaliteit aan die veelkleurige samenleving door alle burgers.

Forum is geen minderhedenorganisatie, maar een werkontwikkelingsinstituut dat werkt aan een positieve insteek van de multiculturele samenleving. Forum wil bijdragen aan het bevorderen van een gezonde multi-culturele ontwikkeling van de samenleving. In de eerste plaats door een ander - positief - taalgebruik, een positieve attitude en uitnodigende houding. Het wil ontmoetingsplekken organiseren op alle relevante sectoren van het maatschappelijk leven en gericht op relevante maatschappelijke en etnische groepen en gericht op het samen leven. Forum heeft daarvoor een unieke positie vanwege de 'warme' relaties met de 'doelgroepen'. Het aanpakken van achterstanden of achterstand

van etnische groepen is niet de primaire taak. Het gaat om het ontwikkelen van methodieken, van instrumenten voor bijvoorbeeld de multi-culturele buurt, de jeugdhulpverlening, het straf- en civielrecht en dergelijke.

Forum gaat niet uit van een op zeligheid gebaseerde benadering maar zal zich richten op krachten om met behulp van concrete ideeën barrières te slechten (ook tussen diverse etnische groepen). Het zal niet per definitie de kant van allochtonen kiezen, maar de vruchtbare dialoog opzoeken, gericht op gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de wijk, werk, scholing (bijvoorbeeld personeelselectie en multi-cultureel management). Belangrijk daarvoor is het opbouwen van informatienetwerken en expertise.

Multiculturele ontwikkeling is een langdurig weerbaar proces. Dat vraagt van de politiek om Forum de ruimte te geven en niet te veel korte termijn resultaten te verwachten.

Bijdrage vanuit de politiek

Ook de staatssecretaris van VWS, Erica Terpstra en de minister van Binnenlandse Zaken, Hans Dijkstal, spraken de aanwezigheid toe. Erica erkende dat multi-culturele ontwikkeling een langdurig proces is, maar verwacht van Forum hierin wel een stroomversnelling aan te brengen. Zij ziet het bestrijden van vooroordelen als een belangrijke taak van Forum. Zowel passief door als kennis- en expertisecentrum te fungeren waar iedereen terecht kan voor informatie, als actief door werkontwikkeling.

Hans Dijkstal ging in op een tweetal onderwerpen. Als eerste ging hij in op de onlangs door Binnenlandse Zaken georganiseerde ronde tafelconferenties. Wat hem met name aansprak tijdens deze bijeenkomsten was het begrip burgerinitiatieven. Veel belangrijke maatschappelijke organisaties hebben hun wortels in de vorige eeuw en zijn voortgekomen uit initiatieven van enkele burgers. Na de tweede wereldoorlog werd door de politiek het initiatief aan de burger ontnomen. In jaren tachtig, onder de kabinetten Lubbers, is langzaam begonnen het initiatief weer terug te geven aan burgers. De vraag is nu actueel hoeveel ruimte er is voor eigen initiatief van zelforganisaties. In dat kader is zijn tweede opmerking van belang. Hij ging daarbij in op het advies- en overlegstelsel dat drastisch wordt herzien. Dat heeft ook

consequenties voor het Landelijk Overleg minderheden (LAO). Het oude stelsel (dus ook het LAO) wordt per 1 januari 1997 opgeheven. Uitgangspunt voor het nieuwe stelsel is een adviesorgaan per departement. De deelnemers aan de adviesorganen zullen meer op basis van deskundigheid worden aangezocht en niet zozeer op basis van vertegenwoordiging. Voor Binnenlandse Zaken zal er een Raad voor het Openbaar Bestuur komen. De samenstelling van de raden zal wel afspiegeling van de samenleving, en dus ook de multiculturele samenleving moeten zijn. De adviesraad van andere departementen wordt ook geacht de multi-culturele samenleving te beslaan.

Ook zal er een wettelijk basis komen voor overleg met minderheden. Aanvankelijk bestond er bij Dijkstal aarzeling hierover: het zou tot het normale werk moeten behoren anders doe je je werk niet goed. Maar hij bleek gevoelig voor het argument dat het een veld in ontwikkeling en het is moeilijk te bepalen welke organisaties representatief zijn. Representativiteit wil hij in de wet verankeren. Dat zou voor zowel hemzelf als voor de organisaties een steuntje in de rug betekenen om representativiteit serieus te nemen.

Bijdrage vanuit de wetenschap

De meest interessante bijdrage kwam van wetenschapper en socioloog Prof. C.J.M. Schuyt. Hij ging als eerste in op het begrip multiculturele samenleving. De multiculturele samenleving is een empirisch feit. Het is geen opgave of een nastrevenswaardig iets. In Amerika is het begrip omstrede vanwege:

- * de overdeven nadruk op politiek-correct taalgebruik;
- * het groepsseparatisme (het is belangrijker je roots te ontdekken dan te leren je staande te houden in de huidige situatie);
- * de nadruk op slachtofferschap.

De situatie in Nederland is niet geheel vergelijkbaar met die in de Verenigde Staten. Toch is een zorgvuldig taalgebruik gewenst. Je moet ook niet te veel over de multi-culturele samenleving praten en zeer zeker niet aan de hand van het onhanteerbare onderscheid tussen allochtoon en autochtoon. Dat onderscheid past niet meer bij de hedendaagse werkelijkheid, is een eigen leven gaan leiden in de politieke arena en werkt verstikkend en verstrikkend. De term multi-cultureel verdoezelt ook de aantoonbare discriminatie en ach-

cturele samenleving?

terstelling van minderheden. Je zult niet alleen op tolerantie van burgers moeten inspelen maar vooral ook de rechtspositie van minderheden moeten versterken. Belangrijker is ook het werken aan zelfrespect. Dat is een basisvoorwaarde die nodig is om overeind te blijven. Dat wordt niet op school onderwezen, eerder afgeleerd.

Cultuur gaat over normen, waarden, gewoonten, manieren van doen. Er is een diversiteit aan culturen, aan mensen en mensen zijn zeer inventief om verschillen te zoeken (ook al zijn die er niet) en deze te benadrukken. Dat hoeft niet perse fout te gaan als het maar niet een vaste hiërarchie gaat worden of een vaste bedding gaat krijgen ten nadele van een bepaalde partij. En dat brengt hem bij de introductie van het begrip 'multi-structurele samenleving'. Naast multi-culturele samenleving moeten we praten over de multi-structurele samenleving. Het gaat daarbij om de huidige eenzijdige aandacht voor betaalde arbeid (one-dimensional man: wat levert een mens voor bijdrage aan de winst- en verliesrekening). Dit leidt tot een paradoxaal effect: arbeid is het middel tot participatie, maar door eenzijdige nadruk op arbeid leidt het beleid ook tot marginalisering en uitsluiting van degenen die geen baan hebben en leidt tot een eenzijdige structuur. Uitvallers krijgen voordurend de boodschap dat zij falen. Juist minder nadruk op werk geeft meer kansen op andere vormen van maatschappelijke participatie. Er moeten verschillende wegen tot maatschappelijke participatie ontwikkeld worden via de vele maatschappelijke strijdperken/arena's die er zijn. In het verzulde Nederland bestonden ook meerdere mogelijkheden tot participatie. Er zijn in de huidige tijd wel alternatieven voor betaald werk, bijvoorbeeld die via het zwarte circuit/markt van de drugshandel. Maar of dat zo wenselijk is?

Wat is nu eigenlijk het probleem met de multi-culturele samenleving. Er is objectieve en subjectieve formulering mogelijk. 'Objectief' betreft de feiten over emancipatie, over deelname en dergelijke, 'subjectief' de mate waarin een groep de situatie als probleem definieert. Er zijn dan verschillende situaties mogelijk: de overheid ziet een probleem, maar de groep niet, of groep ziet een probleem, de overheid niet. Dat maakt het verhaal er niet gemakkelijker op.

De presentatie van projecten en producten

Na het plenaire gedeelte werden in verschillende work-shops de 'oude' en 'nieuwe' producten en projecten van Forum door de eigen medewerkers gepresenteerd. In de work-shop "Ontmoeting" werd het het steunpunt multi-culturele wijkontwikkeling (Steunpunt MCW) gepresenteerd. Binnen dat steunpunt worden ervaringen met multiculturalisatie op wijkniveau uitgewisseld en aanpakken en methodieken verder ontwikkeld. Het gaat daarbij om een viertal doelen: het delen van verantwoordelijkheden, evenwicht in het denken tussen verschillende groepen, het ontdekken van gemeenschappelijke vraagstukken en het opbouwen van onderling vertrouwen. Conclusies aan het eind van de dag

1. Forum is een nieuw instituut dat zich bezig houdt met werkontwikkeling, een positieve insteek kiest en de dialoog, de ontmoeting tussen diverse partijen wil bevorderen.
2. Van Forum wordt verwacht dat zij de ontwikkeling van de multi-culturele samenleving in en zekere stroomversnelling brengt.
3. Forum moet een zorgvuldig en hanteerbaar (actueel) begrippen c.q. taalgebruik ontwikkelen c.q. hanteren.
4. Forum zal niet alleen inhoud moeten geven aan het begrip multi-cultureel, maar ook aan het het begrip multi-structureel en zal met andere organisaties aan andere vormen van maatschappelijke participatie van alle burgers moeten werken. Met name voor deze laatste uitdaging is Forum een interessante partner voor het Landelijk Centrum Opbouwwerk.

Het LCO en Forum

Al enige tijd werken Forummedewerkers en LCO-medewerkers (informeel) samen. Het LCO werkt mee aan de werkplaats multi-culturele wijkontwikkelingen, een onderdeel van het steunpunt MCW, mogelijk gekoppeld aan een nieuwsbrief met nieuws over de werkplaats, projecten en activiteiten. Ook wordt gedacht aan het ontwikkelen van een cursus innovatief opbouwwerk in multi-culturele situaties. De komende tijd zal in MO-Samenlevingsopbouw hier meer informatie over verschijnen.

Vooraankondiging:

Vakconferentie Opbouwwerk '96

Op donderdag 21 november zal de jaarlijkse Vakconferentie Opbouwwerk worden gehouden. Conferentie-thema is de Sociale Cohesie in de samenleving. Aan de orde komen de verbrokkeling van „oud" en de aanmaak van „nieuw" sociaal cement in de samenleving en de kennis en kunde van het opbouwwerk op dit terrein.

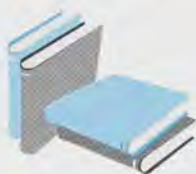
In het ochtendgedeelte komen opbouwwerk-ervaringen met sociale cohesiebevordering aan de orde in specifieke verbanden, zoals in de Joodse gemeenschap, maar ook op woonwagencentra. Ook zal de nieuwe hoogleraar Opbouwwerk aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, Professor Dr Jan Willem Duyvendak een inleiding houden over Sociale Cohesie en Opbouwwerk. In de middag-sessie zijn Workshops voorzien waarin professionals die op andere niveaus en in andere verbanden met „cohesie-vraagstukken" werken inleiden verzorgen. Zij geven voorbeelden uit hun praktijk (bijvoorbeeld een gezinstherapie, maar ook een organisatie-adviseur) en bieden een blik op hun gereedschapskistjes. Aansluitend wordt van gedachten gewisseld over verschillen en overeenkomsten. Slotonderdeel van de Vakconferentie is het in kleine groepjes werken aan concrete werkopdrachten rond sociale cohesie. Na de zomervakanties zal de inschrijving voor de Vakconferentie Opbouwwerk 1996 geopend worden.

Donderdag 21 november
Vakconferentie Opbouwwerk '96
over Sociale Cohesie

2001 Norbert Broerink

Homo's treden aarzelend uit de schaduw

(Titeltekst van de Veen, Ad van Sonak) Internationale Samenleving, nr.4, april 1996

Dit nummer van Internationale Samenleving is voor een belangrijk deel gewijd aan de positie van Homo's in de wereld. In toenemende mate komen homoseksuelen uit voor hun geaardheid. In de meeste ontwikkelingslanden is dit niet zonder risico. Homoseksualiteit wordt gezien als een 'westerse perversie'. Veelal moeten homoseksuelen de vlucht nemen tot geheime ontmoetingsplekken. In Suriname is sinds kort één discotheek waar men in het openbaar 'gay' kan zijn. Daarbuiten is het sociaal niet geaccepteerd. De Palestijnse I. heeft tal van smoezen nodig om haar vriendin te ontmoeten. Niemand in haar woonplaats Jeruzalem weet dat zij lesbisch is.

Terwijl Nederland discussieert over het homo-huwelijk, is in veel ontwikkelingslanden de discussie gaande of 'het' wel in 'hun cultuur' past. Ondanks historische voorbeelden van homoseksuele koningen wordt het vaak nog gezien als een westerse exportartikel. Langzaam verandert deze opvatting en wordt homoseksueel gedrag wel getolereerd zolang het in de privé-sfeer blijft. In veel landen staan nog straffen op het openbaar tonen van homoseksualiteit. In Nicaragua staat er één tot drie jaar gevangenisstraf op. Veelal is deze wetgeving ontstaan na de komst van de Europeanen. In Sri Lanka waren seksuele contacten tussen mannen in het hindoeïsme en boeddhisme niet minderwaardig. Toen Sri Lanka in 1883 een Britse Kolonie werd is het verboden met een straf van maximaal twaalf jaar. Veel landen zijn door de groepscultuur niet ingesteld op het individu. Veelal staat de familie, religie of etnische afkomst centraal. Dit maakt het extra moeilijk om als individu homo te zijn. Ook georganiseerd opkomen voor gelijke rechten is vaak verboden. Ondanks dit verbod opende in Sri Lanka onlangs een informatiecentrum

voor homoseksuelen. Uit veiligheid noemen ze zich een organisatie ten behoeve van de seksuele gezondheidszorg voor kwetsbare groepen. Het proces van erkenning is nu in gang gezet en de organisatie hoopt dat binnen twee jaar een wetswijziging volgt. De eerste homo-conferentie wordt door de overheid niet toegestaan en niet verboden. Wat uitgelegd kan worden als een stilstaande toestemming.

Onderwijsachterstanden bij allochtone kinderen

(Treas Fels en Justus Veerman) Sociologische Gids, nr.2, 1996

Bij onderzoekers is veel aandacht voor de gecontinueerde onderwijsachterstand van allochtonen. Hierbij spelen factoren als sociaal-economische status van de ouders, cultuurverschillen tussen gezinnen schoolmilieu en school-eigen-kenmerken een rol. Dit artikel geeft de discussie weer over de eerste factor, de SES-factor (sociaal economische status). Bekeken wordt wat de relatieve betekenis is van de SES-factor voor de verklaring van onderwijsachterstand bij allochtonen. Tevens wordt de vraag gesteld of kwantitatief onderzoek inzicht kan verschaffen in het relatieve gewicht van de verklarende factoren.

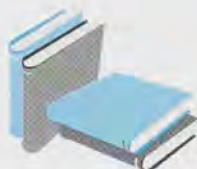
In de verschillende onderzoeken naar onderwijsachterstand en de SES factor komen een aantal processen naar voren. Leer- en instructieprocessen, deze zijn kumulatief van aard: eenmaal opgelopen achterstanden hebben de neiging in het vervolg van de loopbaan te worden versterkt. Secundaire processen als de keuze van de basisschool, vervolgoeding, vakkenpakket, of het moment van staken van het onderwijs blijken ook een rol te spelen. Volgens enkele onderzoekers is de SES de belangrijkste verklarende factor voor verschillen in vakkenpakket en schooltype. Door middel van de enquête Sociale Positie en Voorzieningsgebruik Allochtonen 1991 is door de auteurs

onderzocht in hoeverre de etnische herkomst bepalend is voor het opleidingsniveau. Na matching van leeftijd en SES blijkt dat SES er wel toe doet maar niet de enige verklarende factor is.

Een nadere analyse in de vorm van kwantitatief onderzoek toont dat dit type onderzoek onvoldoende door dringt in de complexe situatie die achter de onderwijsachterstand schuil gaat. Het dient inzicht te geven in de complexe interacties tussen kinderen, ouders en leerkrachten en hun opvattingen en percepties. Dit in samenhang met hun culturele en maatschappelijke context. Kwantitatief onderzoek blijft onontbeerlijk maar alleen kwalitatief onderzoek kan de juiste inzichten genereren.

Blootstelling aan een omgang met psychosociale stressoren: sociaal-economische verschillen

(J.J. Sijera van der Sluis, H. van de Vliet, K. Stronks, J.P.M. de Waard) Tijdschrift Sociale Gezondheidszorg, nr. 7, 1996

Dit artikel beschrijft een onderzoek naar de sociaal-economische status (SES) in relatie tot psychosociale stress en stress-modificerende factoren. Stress-modificerende factoren als 'coping' en beheersingsoriëntatie zijn bepalende factoren voor de omgang met stressoren. In Nederland hebben mensen uit een lagere SES-groep gemiddeld een slechtere gezondheidstoestand. Volgens het beschreven model, komt dit omdat mensen uit deze groep meer bloot staan aan psychosociale stressoren en minder goed zijn toegerust om hiermee om te gaan. Het onderzoek poogt meer inzicht te verschaffen in deze verklaring. Centrale vraagstellingen luiden:

* Zijn er verschillen naar SES in het voorkomen van psychosociale stressoren?

* Zijn er verschillen naar SES in het voorkomen van stress modificerende factoren?

De data voor dit onderzoek zijn afkomstig van 2835 respondenten waarbij een bezoek-enquête werd afgenomen. De SES werd gemeten via het opleidingsniveau. Psychosociale stressoren werden gemeten door te vragen naar het voorkomen van 'life events', zoals verhuizing, werkloosheid, slachtoffer van criminaliteit, het overlijden van een naaste, echtscheiding, etc. Daarnaast spelen ook 'langdurige belastende omstandigheden' als gezondheid en relaties een rol.

Uit de gegevens van het onderzoek kan niet worden geconcludeerd dat mensen uit lage SES-groepen meer blootgesteld worden aan psychosociale stressoren. Weliswaar melden ze meer 'life events' maar dit verschil is niet significant. Wel wordt aangetoond dat er verschillen zijn in de meeste stress-modificerende factoren. Mensen uit lagere SES-groepen maken minder gebruik van effectieve copingstijlen. Bij hoge opleidingsniveaus gaat het om sociale steun, confrontatie en emoties. Bij lagere opleidingsniveaus gaat het om depressie, optimisme en vermijding. Op basis van deze resultaten kan voorzichtig geconcludeerd worden dat de verschillen in psychosociale stress een bijdrage levert aan de sociaal-economische gezondheidsverschillen.

Giften en het emotionele belang van familie en vrienden.

(Aatke Komter, Wilma Vollebregt, Mens & Maatschappij, nr.2, 1996)

'Geven' als het cement tussen sociale relaties. Maar is het nog steeds zo dat vaker aan familie dan aan vrienden en kennissen belangeloos wordt gegeven? En zijn dit 'pure' giften zonder verwachtingen van een tegengift?

Door middel van een literatuurstudie en een onderzoek komen deze vragen aan de orde. Door verschillende auteurs wordt benadrukt dat 'geven een morele band creëert tussen mensen, waardoor zij zich aan elkaar verplicht gaan voelen'. Dit is de basis van relaties tussen mensen.

Tevens houdt 'dankbaarheid' sociale relaties in stand.

Volgens sommige aangehaalde auteurs zijn 'pure' giften alleen voorbehouden aan naaste verwanten, de kring van primaire familierelaties. De geefrelatie tussen vrienden is amper onderzocht.

Via een onderzoek van Komter en Schuyt is de geefrelatie voor Nederland nader onderzocht. Hieruit blijkt onder meer dat "geven wordt ervaren als een niet-economische, spontane en altruïstische activiteit, die bedoeld is om persoonlijke gevoelens over te brengen en niet om een ruiltransactie tot stand te brengen". In het onderzoek werd aan de respondenten gevraagd hoe vaak, aan wie en met welke gevoelens ze de laatste vier weken hadden gegeven. Aan familie en vrienden wordt het meest gegeven, gevolgd door kinderen en (schoon)ouders, kennissen/collega's en burens. Als gekken wordt naar pure genegenheid ten opzichte van verplichting dan scoren de kinderen het hoogst, gevolgd door vrienden. Vervolgens werd gekeken naar verschillen tussen geven aan de familiekring of aan de vriendenkring.

Uit de resultaten blijkt dat bij het geven aan familie de gevoelens van (morele) verplichting overheersen. Bij vriendschapsrelaties (de relatie met de partner wordt hier buiten gehouden) gebeurt het meer op basis van gevoelens van genegenheid. Geven aan familie is kenmerkender voor mensen met een laag opleidingsniveau, terwijl geven aan vrienden meer wordt gedaan door mensen met een hoog opleidingsniveau. Vermoedelijk komt dit door de uitgebreidere sociale netwerken die zij hebben.

Communicatiemanagers: goedwillende amateurs of gehaate professionals?

(Otto Schooten) Gamma, nr.3, 1996.

Aanleiding voor dit artikel is een proefschrift van Betteke van Ruler. Volgens haar is communicatie naast arbeid, kapitaal en technologie uitgegroeid tot een

vierde bedrijfstak. Zij heeft onderzoek verricht naar de visies en definities van communicatiemanagers en gekeken hoe zij hun beroep afbakenen. Communicatie aan in drie hoofdstromen onderscheiden worden, actieopvatting (alleen de zender speelt een rol), effectiviteitsopvatting (lineair proces tussen zender en ontvanger) en de interactieve opvatting (zender en ontvanger zijn gelijkwaardig en kunnen van rol wisselen). Deze laatste opvatting heeft de voorkeur van Ruler.

In de praktijk bestaan volgens Ruler geen heldere en doordachte opvattingen over communicatie. Ze pleit dan ook voor een nieuwe aanpak waarbij de communicatiemanager handelt vanuit het intermediair zijn. "Communicatie moet gezien worden als een dynamisch, continu en cyclisch proces van analyseren, publiceren... en evalueren".

De auteur van dit artikel plaatst echter enkele kritische kanttekeningen bij het proefschrift. Zo beaamt hij de stelling over het tekort aan inzicht maar meldt dat dit opgaat voor alle managers. Ook zijn beleidsmedewerkers nooit voor honderd procent op de hoogte van de ontwikkelingen in wetenschap en techniek omdat deze continu in beweging zijn. Daarnaast benadrukt hij dat een regelmatig interactief communicatieproces overbodig is omdat alleen informatie overgedragen moet worden. Kortom de werkelijkheid is te divers om ondergebracht te worden onder één alles omvattend begrip: 'communicatie'.

Need, allocation and justice on priorities in the social services

(A. Bergmark) Scandinavian Journal of Social Welfare, nr 1, januari 1996.

Door bezuinigingen in de overheidsuitgaven in Zweden moeten er prioriteiten gesteld worden. Het gevolg hiervan is dat beslissingen gemaakt moeten worden, zowel bij de centrale overheid als bij de

lokale overheden. Dit artikel gaat over de wijze waarop die beslissingen genomen en prioriteiten gesteld worden door sociale diensten en het sociaal maatschappelijk werk (Sociale Zaken). Geprobeerd wordt een theoretisch model te vormen van deze besluitvormingen.

Allereerst zijn verschillende actoren en verschillende niveaus van beslissingen te onderscheiden. De actoren kunnen verdeeld worden in drie groepen. De centrale overheid, uitvoerende welzijnsinstellingen (sociale diensten en leidinggevenden van sociaal-culturele instellingen) en als derde de uitvoerende ambtenaren en sociaal werkers. De beslissingen die genomen moeten worden zijn te verdelen in vier niveaus. Keuze tussen sociale zaken en andere ministeries. Prioriteiten tussen de verschillende aandachtsgebieden binnen sociale zaken. Keuze tussen de verschillende activiteiten die geboden worden en als laatste de verschillende prioriteiten voor gebruikers. De hoeveelheid invloed op de beslissingen in elk van deze niveaus verschilt voor de actoren (Deze staan via een

tabel, in het artikel overzichtelijk gerangschikt). Zo hebben sociaal werkers veel invloed op de keuze op het niveau van de gebruikers, maar weinig bij de keuze tussen de verschillende ministeries. Voor de centrale overheid geldt het omgekeerde. De welzijnsinstellingen hebben beperkte invloed bij beslissingen op het meest algemene niveau, maar hebben op de overige drie niveaus wel veel invloed.

In Zweden bestaat het 'social work' uit drie verschillende sectoren; kinderopvang en jeugd, ouderen en gehandicapten en als derde individuele- en familiehelp (onder andere verslavingszorg en opvoedingsondersteuning). De eerste twee kosten het meest, de derde is vooral gezichtsbepalend omdat daar de meeste sociale werkers actief zijn.

Bij het maken van keuzes spelen een aantal principes. Voor de 'first-order decisions', de politieke beslissingen zijn dat het principe van vraag (needs), het principe van bijdrage (contribution) en het principe van verdienste. Kortom, in hoeverre heb-

ben mensen het nodig, kunnen of levaren ze een bijdrage en wie heeft het recht op de geboden voorzieningen. Bij de verdeling van de middelen (second order decisions) gaat het om de verdeling tussen activiteiten en tussen gebruikers. Hierbij spelen principes van gelijkheid, mogelijkheden in praktische uitvoerbaarheid, kwaliteit van de diensten en de inschatting van de behoefte. De auteur beschrijft vier normen waaraan beslissingen worden opgehangen. Als er sprake is van bezuinigingen wordt snel gekozen voor efficiënter werken. Dit kan voordelen hebben en mogelijke gevolgen voor de lange termijn. Daarbij is het principe van rechtvaardigheid van belang. Ook speelt het 'eigenbelang' een rol, zowel voor politiek als uitvoerenden. In hoeverre deze aangelegenheden invloed hebben, staat uitgebreid in het artikel beschreven. Hoewel de beschrijving gebaseerd is op de situatie voor Zweden, gaan de basisprincipes achter deze besluitvormingen ook op voor een land als Nederland.

De staat van jeugdig Nederland

een sociale kaart van de jeugd in Nederland

Onlangs bracht uitgeverij Eburon bovengenoemde publikatie op de markt. 'De staat van jeugdig Nederland' is een werkdocument van de pas opgerichte Stichting Jeugdinformatie Nederland. Deze stichting heeft tot taak (gevraagd en ongevraagd) informatie over de jeugd in algemene of specifieke zin beschikbaar te stellen. Deze uitgave is ontstaan uit een samenwerking tussen de stichting met het Sociaal en Cultureel Planbureau, dat tweejaarlijks een doelgroepenrapportage ('Rapportage Jeugd') publiceert. Het voornemen ligt er bij beide organisaties om de beschikbare informatiebronnen zoveel mogelijk te koppelen in de toekomst. Dit sluit aan bij de wenselijkheid (van vele betrokkenen) om tot een Jeugdmonitor te komen.

Deze uitgave werd vergemakkelijkt doordat er al veel materiaal lag dat was verzameld in het kader van de vervaardiging van een Ergelstalgale publikatie: The State of the

Young Netherlands. Hieraan hadden het secretariaat van het Programmenningscollege Onderzoek Jeugd, het SCP en VWS al samengewerkt, op verzoek van de Interdepartementale Commissie Jeugdonderzoek. Het rapport bevat een samenvatting, die vrij uitgebreid is.

Demografische ontwikkelingen. Begin 1994 telde Nederland 4,7 miljoen inwoners jonger dan 24 jaar. Zij vallen binnen de werkings sfeer van het jeugd beleid. Hun aandeel in de totale bevolking is 30,6%. Tot 2005 zal het absolute aantal jeugdigen naar verwachting iets stijgen. Onder invloed van de toemengende verrijzing van de bevolking blijft hun aandeel in de totale bevolking echter dalen.

(.) Inwoners van buitenlandse herkomst vormen een belangrijke factor in de bevolkingsontwikkeling. Een deel daarvan wordt 'allochtonen' genoemd. Zij omvatten de Marokkaanse-, de Turkse-, de Somaalse- en Antilliaanse bevolkingsgroep. Voor neri-

is een specifiek minderhedenbeleid ontwikkeld. Daarbinnen is ook aandacht voor jeugdige allochtonen. Deze groepen hebben over het algemeen een jongere samenstelling van de bevolking dan de nederlandse: 38,5% is jonger dan 25 jaar. Dit aandeel zal in de nabije toekomst nog verder stijgen door het hogere geboortecijfer en de immigratie in het kader van de gezinshereniging. In 1991 kwamen door gezinshereniging ca. 11.000 allochtone jeugdigen het land binnen. Allochtonen - en dus ook allochtone jeugdigen - wonen vooral in de grote steden. Naast allochtone jeugdigen kent Nederland ook andere immigrerende jeugdigen. Zo hebben in 1994 ruim 20.000 minderjarige asië aangevraagd in Nederland. Een voogdij-instelling neemt voor deze groep het ouderlijk gezag waar. Ook wordt een beperkt aantal minderjarige buitenlandse kinderen door Nederlandse ouders geadopteerd. Op het ogenblik zijn dat er zo'n 600 per jaar.

vet: Enkele ontwikkelingen rond het gezin

(...) De vergrote pluriformiteit in leefstijlen heeft ook tot gevolg, dat de denkbeelden over opvoeding zijn gaan divergeren. Dit neemt niet weg, dat het ideaal van kindgeoriënteerd ouderschap breed wordt gedragen. Ook zijn er aanwijzingen, dat een grote groep van Nederlandse ouders in hun opvoedend handelen zowel een traditionele oriëntatie in combinatie met ruimte voor zelfbepaling toepassen. De veranderingen op dit terrein hebben in algemene zin geleid tot een liberalisering van opvattingen. Daardoor is meer ruimte voor de jeugd ontstaan en hebben autoritaire opvattingen over opvoeding duidelijk terrein verloren.

Vrijwel alle kinderen zijn gewenst door hun ouders. Ouders willen het beste voor hun kinderen en zij willen hun opvoedend handelen zo verantwoord mogelijk vorm en inhoud geven. Tegen deze achtergrond staan zij open voor suggesties en adviezen van deskundige darden. Er heeft zich een spectrum aan voorzieningen en mogelijkheden ontwikkeld om ouders te ondersteunen in hun opvoedende taak. De overheid stimuleert dit met behulp van een specifiek programma en bevordert de afstemming daarvan op het lokale niveau.

Probleemsignalen en de aanpak daarvan
Signalen over probleemsituaties worden soms systematisch, soms incidenteel ingezameld. Onderzoek heeft bovendien duidelijk gemaakt, dat vooral geaccumuleerde probleemsituaties risico's opleveren. Dit betekent, dat slechts een tentatief beeld over het aantal jeugdigen in echt risicovolle probleemsituaties kan worden geschetst.

Problematische gezinssituatie

135.000 jeugdigen wonen in gezinnen met een niet warme opvoedingsstijl;
210.000 leerlingen van 12-19 jaar zijn niet graag thuis;
250.000 kinderen tot 18 jaar hebben te maken met alcoholverslaafde ouders;
8.000 kinderen hebben te maken met harddrugsverslaafde ouders;
13.220 meldingen van kindermishandeling in 1993 bij de bureaus Vertrouwenartsen (100 % meer dan in 1990);
20.853 jeugdigen tot 18 jaar zijn in 1994 onder een maatregel van kinderscherming (25% meer dan in 1990).

Probleemgedrag jeugdige

Probleemgedrag kan worden onderscheiden in emotionele problemen en gedragsproblemen. In de literatuur wordt er van uitgegaan dat meisjes in sterkere mate te

kampen hebben met emotionele problemen en jongens met gedragsproblemen.

*** emotionele problemen**

Ruim 20% van de leerlingen van 12-19 jaar heeft een laag zelfbeeld;
12% van de leerlingen voelt zich vaak eenzaam;
12% van jongeren tussen 12-20 jaar zegt geen vriend(in) te hebben;
2,5% van de leerlingen voelt zich zeer gedepimeerd;
5,5% van de leerlingen zegt een poging tot zelfdoding te hebben gedaan.

*** gedragsproblemen**

Bijna 12% van de leerlingen van 12-19 jaar drinkt per maand meer dan 40 glazen alcoholhoudende dranken;
4% van de leerlingen gebruikt regelmatig softdrugs;
nog geen 1% van de leerlingen gebruikt regelmatig harddrugs;
2,6% van de leerlingen vindt zichzelf een regelmatige gokker;
6 - 7.000 jongeren zijn dakloos en/of vervend;
3,8% van de 12-18 jarigen komt wegens een delict in aanraking met de politie;
66% van de jeugd van 12-18 jaar zegt zich wel eens aan een delict schuldig te maken;
2,1% van de jeugd van 12-18 jaar is al aan een criminele carrière begonnen.

Probleemaanpak

De aanpak van problemen is ingebed in een beleidskader dat beoogt de inbreng van jeugdigen in maatschappelijke processen te versterken. Daarbij gaat vooral aandacht uit naar kwetsbare groepen. Ook wordt uitgegaan van de VN-verklaring

inzake de Rechten van het Kind gewerkt aan een steviger voor de positie van jeugdigen in de samenleving. Andere aandachtspunten in het jeugdbeleid zijn: het doorbreken van de verkerde structuur van het veld van jeugdvoorzieningen; uitbouw van het lokale preventief jeugdbeleid en probleemjeugd; (trans)criminele jeugd; zwerfjongeren en verslaafde jeugd. Voor de aanpak van problematische situaties is vanuit de (geestelijke) gezondheidszorg, onderwijs, welzijn en justitie een groot aantal gescheiden voorzieningen tot ontwikkeling gekomen.

Overheidsbeleid is gericht op de afstemming van hun aanbod (Regie in de Jeugdzorg). Dat beleid gaat er vanuit, dat jeugdigen die hulp nodig hebben deze in hun nabije omgeving moeten kunnen krijgen en dat de hulpvraag het aanbod moet bepalen. Bij dat alles geldt, dat voorkomen beter is dan genezen; preventie is belangrijker. Daarbij geldt ook dat activeren beter is dan cureren. Dit alles moet vorm krijgen in een situatie waarin het jeugdbeleid in belangrijke mate is gedecentraliseerd. Gemeenten en provincies hebben de verantwoordelijkheid voor het direct uitvoerende werk voor jeugdigen en de ondersteuning daarvan. De Rijksoverheid richt zich op strategische vraagstukken en op innovatie.

(Hierna volgen nog: op weg naar zelfstandigheid, relatievorming en zelfstandig wonen.)

*** De Staat van Jeugdige Nederland.**

Werkdocument 1, Uitgeverij Eburon in samenwerking met de Stichting Jeugdinformatie Nederland. ISBN 90 5166 517 2. U kunt ook rechtstreeks bij de uitgever bestellen: Eburon Delft, telefoon: 015-213 14 84. Prijs: f 35,-.

Regie in de Jeugdzorg

Op dezelfde stapel als 'De staat van jeugdige Nederland' (zie pagina x) lag ook nog het advies van de projectgroep Toegang aan de Landelijke Stuurgroep Regie in de Jeugdzorg. De projectgroep heeft in opdracht van de Stuurgroep de functionele benadering voor de toegang tot de jeugdzorg verder uitgewerkt. De toegangsfuncties zijn beschreven en afgebakend. In het advies is aangegeven aan welke minimum-eisen de uitvoering van de functies moet voldoen.

Een pakket van systeemeisen vormt de grondslag voor de herinrichting van de jeugdzorg, waar jeugdhulpverlening, jeugdbescherming en jeugdgezondheidszorg gezamenlijk de verantwoording dragen om op een doeltreffende en doelmatige manier zorg te bieden. Bij de vernieuwing gaat het niet alleen om de jeugdzorg zelf, maar ook om de aansluiting met het veld van lokaal jeugdbeleid. De jeugdzorg kan alleen goed functioneren als ze deel uitmaakt van een

lees verder op pagina 35

uitgave van het landelijk netwerk opbouwwerk en gezondheid.

redactie

Ferie Loos, Stichting O&O, Eindhoven
Kees Stuuroop, LCO Zwolle
Peter Rokers, Steunpunt 'Gezond-in-West',
Mariet Paes, LCO Zwolle
Paula Meier, SWW, Weststellingwerf

redactieadres

Landelijk Centrum Opbouwwerk Zwolle
Postbus 1004
8001 BA Zwolle
tel.: 038- 232112 - fax: 038- 230714

(H)erkenning van informele zorg in een buurt

Op 18 april vond in Utrecht een studiedag van het Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid over '(H)erkenning van informele zorg in een buurt' plaats. Douwe van Houten, hoogleraar sociaal beleid aan de Universiteit voor Humanistiek, opende de studiedag met een inleiding getiteld 'Theorie van de zorg: het samenleven als project'.

Van Houten betoogde dat het op de studiedag vooral om de relatie tussen zorg en samenleving ging. Ervan uitgaande dat zorg niet op voorhand wordt gelokaliseerd binnen huishoudens. De vraag is dan in hoeverre binnen de samenleving voldoende ruimte en draagvlak is voor de in toenemende mate noodzakelijke zorgpraktijken. Deze vraag kan vervolgens worden doorvertaald naar het lokale niveau van de buurt, maar dan moeten er al heel wat stappen zijn gezet. Van Houten concludeerde dat in het denken over arbeid en arbeidsmarkt zorg nauwelijks op waarde wordt geschat.

Daarbij komt dat aan het verrichten van zorgtaken een lage status wordt toegekend, eigenlijk wordt zorg maatschappelijk nauwelijks gezien. Dit brengt me tot de notie van samenleven als project, als iets waar mensen actief mee bezig zijn. Het gaat dan met name om het ontwikkelen van sociale netwerken. Goede voorbeelden hiervan kunnen worden aangehouden binnen de wereld van mensen met een chronische ziekte of handicap. Deze zijn gebaseerd op het om zich heen verzamelen van lotgenoten en bondgenoten teneinde het leven houdbaar te houden. Het zijn geen netwerken die je als het ware aantreft, maar waar je zelf aan moet werken. Of dit buurtgewijs moet gebeuren is voor mij de vraag, maar een buurt zou wel een goede basisvoorziening kunnen opleveren. Wat dit betreft ligt hier een uitdaging voor vernieuwd opbouwwerk; het ontwikkelen van zorg netwerken en wel voordat zorg acute geboden is. Ervan uitgaande dat zorg een centraal deel uitmaakt van samenleven is een nadere

doordinking hiervan een inspirerende uitdaging.

Paula Meier, opbouwwerkster bij de Stichting Welzijnswerk Weststellingwerf (SWW) schetste de mogelijkheden voor ondersteuning van informele zorgers op plaatselijk niveau. In haar werkgebied heeft zij meegewerkt aan de opzet van een contactpunt voor thuisverzorgers. Onderlinge individuele ondersteuning en het gemeenschappelijk opkomen voor alle belangen van thuisverzorgers zijn de doelen van de lokale organisatie. Beroepskrachten zijn niet nodig om thuisverzorgers in allerlei verbanden te vertegenwoordigen. Dat kunnen thuisverzorgers het beste zelf. De thuisverzorgersorganisatie heeft immers de zelfwerkzaamheid hoog in het vaardebild.

Werkzaamheden waarvoor de deskundigheid van de professionals niet is vereist moeten dan ook niet door dezen worden gedaan.

Beroepskrachten zijn nodig voor specialistische en arbeidsintensieve klussen zoals: het maken van een gids, een sociale kaart, een werkplan, het opzetten van een informatie- en documentatiesysteem, het begeleiden van public relations, het bieden van organisatorische en administratieve steun.

Rita Waelput, bestuurslid van de Werkgroep Thuisverzorgers België, besprak in haar inleiding de situatie in België.

Opbouwwerk richt zich tot burgers, die niet ten volle aan het maatschappelijk leven kunnen deelnemen. Het brengt mensen uit een bepaalde achtergestelde regio of met een bepaalde gemeenschappelijke problematiek samen. Het opbouwwerk wil deze mensen helpen zelf oplossingen te vinden voor hun individuele problemen en zoekt samen met hen structurele oplossingen. Het opbouwwerk beoogt burgers te bekwalen en te mobiliseren om hun gemeenschappelijke problemen te formuleren, te analyseren en op te lossen.

Bij de opzet van de Werkgroep Thuisverzorgers (WT) in België is sprake van een zuiver burger initiatief; het is ontstaan en wordt gedragen door thuisverzorgers en ex-thuisverzorgers zelf. Alleen mensen in een thuiszorg situatie of die erin gestaan hebben kunnen in "WT" worden opgenomen. Mensen hebben

zich gegroepeerd rond hun collectieve problemen. Samen zoeken ze kanalen om hun problemen aan te kaarten.

Rita Waelput: 'Stilaan is maatschappelijke verandering waar te nemen. Thuiszorg komt onder druk te staan door een herwaardering van de intrinsieke waarde van het thuismilieu, door besparingen in de intramurale sector, door de vergrijping van de bevolking. Er zijn nog steeds geen inspraak kanalen in Vlaanderen voor patiënten en hun thuisverzorgers, maar de Werkgroep Thuisverzorgers als vertegenwoordiger van, heeft aan maatschappelijke erkenning gewonnen en is in de thuiszorgsector niet meer weg te denken. We vinden in Vlaanderen ook meer en meer vertegenwoordiging van thuisverzorgers in de erkende samenwerkingsverbanden en meer en meer groepswerkingen worden opgericht. Het sociaal statuut voor de informele thuisverzorger zou het duidelijkst de maatschappelijke vernieuwingen symboliseren'

Actieve thuisverzorgers en ex-thuisverzorgers vormen de doelgroep van de "WT". Ook potentiële thuisverzorgers zijn welkom. Professionele hulpverleners niet (is niet emancipatorisch) belemmerd het vrijuit kunnen praten, dreigt opnieuw een verdediging te worden van eigen diensten.

Begeleiding moet gebeuren door iemand die deskundig is in de methodiek en de strategieën van het opbouwwerk. Hij of zij moet de doelstellingen respecteren. Dit kan eventueel een thuisverzorger zijn.

In drie workshops werd onder leiding van Ferie Loos, Mariet Paes en Peter Rokers gediscussieerd over de inleidingen en werden de eigen ervaringen met 'mantel+zorg' besproken. De studiedag werd afgesloten met de presentatie van een voorstel voor een convenant 'nieuwe regelingen rond arbeid en zorg' door Lucia van Westerlaken, beleidsmedewerkster van de ABVA/KABO Zoetermeer.

De AbvaKabo wil met het plan voor een convenant nieuwe aanzetten geven en meer mogelijkheden in kaart brengen met betrekking tot professionele zorg en door burgers zelf uitgevoerde zorg. Bij de herverdeling van zorgtaken zijn meerdere belanghebbende partijen betrokken.

De verantwoordelijkheid ligt naar ons inzicht bij zowel overheid als ook werkgevers en werknemers. Uiteindelijk is het streven om door het afsluiten van een

"convenant van de zorg" te komen tot richtinggevend afspraken.

Van de studiedag is een integraal verslag verschenen. Het verslag kan besteld worden bij het Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid, postbus 1004, 8001 BA Zwolle tel 038- 4232112. Kosten fl. 12,50 inclusief porto.

Verslag 'Buurtgericht werken aan gezondheidsach- terstand'

Op 7 december 1995 werd door het Landelijk Centrum Opbouwwerk in samenwerking met de Landelijke Vereniging Gezondheidscentra (LVG) en het Netwerk gezonde Steden van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een conferentie over 'buurtgericht werken aan gezondheidsachterstand' georganiseerd. Van deze conferentie is onlangs het verslag verschenen waarin alle inleidingen en de discussies van de workshops zijn opgenomen:

- * 'Een buurtgerichte aanpak van gezondheidsachterstand', Dhr. J.A.M. Hulshof, hoofd Gezondheidsbevordering en Ziektebestrijding van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- * 'Huisartsgeneeskunde in achterstandswijken', Prof. dr. M. de Haan, hoogleraar VU Amsterdam en huisarts in Amsterdam-Oost.
- * 'De opbouwwerker en hulpverlener als bondgenoten', drs. H.L.M. Kemps, directeur Provinciale Raad voor de Volksgezondheid en Maatschappelijke Zorg in Noord-Brabant.
- * 'Gezondheidswinst door buurtgericht werken?', drs. L.V. Jonkers-Kuiper, directeur GGD-Rijnstreek.

- * 'Buurtgerichte preventie, een doelmatige innovatie?', drs. M. Boon, sectormanager zorginkoop en zorgbeleid bij ZAO-zorgverzekeringen.
- * 'Gezondheid lokaal beleid', dhr. F.T.J.M. Backhuijs, wethouder in Eindhoven en voorzitter van het Netwerk Gezonde Steden.

- * 'Een jaar gezondheid in Westerpark', mevrouw drs. R. Thomas en drs. C. de Ceuninck van Capelle strafbureau epidemiologie en documentatie GG & GD Amsterdam, drs. L.J.M.M. Schweitzer, preventiefunctaris Jellinek Preventie.
- * 'Preventie door participatie', Mariet Paes, directeur gezondheidscentrum Samen Beter.
- * 'Poortwachter als Partner', Annie Segers, maatschappelijke werkster, en Gerrit van Roekel, huisarts gezondheidscentrum Samen Beter.

Het verslag kost Fl 20,- inclusief porto en kan worden besteld bij Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid, postbus 1004 8001 BA Zwolle, tel 038- 4232112.

Nieuwe Nieuwsbrief Gezonde Steden

Sinds een jaar is het Netwerk Gezonde Steden ondergebracht bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Het Netwerk publiceert evenals het 'oude' Netwerk Gezonde Steden een Nieuwsbrief. Deze Nieuwsbrief verschijnt vier maal per jaar. In het tweede nummer, juli 1996, wordt onder andere aandacht besteed aan een lokale gezondheidsconferentie in Bergeyk, gezondheidsvoorlichting in Maastricht en intersectoraal werken aan gezondheidsbeleid in Nieuwegein. Voor een abonnement op de Nieuwsbrief van het Netwerk Gezonde Steden kan contact worden opgenomen met: VNG Uitgeverij, Postbus 30345 200 GK Den Haag tel.070 - 3738888.

Business Involvement in

Onlangs verscheen een rapport getiteld 'Business Involvement in the Community', dat door Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid, Welzijn en Sport is uitgegeven. Dit rapport vormt de neerslag van een studie naar bedrijfsbetrokkenheid in Minneapolis en bij de Nederlandse dochterbedrijven van de in Minneapolis gevestigde multinationals. De ervaringen van Amerikaanse bedrijven met betrokkenheid bij de samenleving is als startpunt gekozen bij de benadering van de vraag hoe het bedrijfsleven in Nederland kan worden geactiveerd zich ook in te zetten voor verdere ontwikkeling van de stedelijke economie en daar kansen te creëren en te benutten. Na de zomer zal er een plan van aanpak worden gemaakt om iets te doen met de bevindingen. De deelnemende bedrijven gaan daartoe om de tafel zitten. Hieronder volgt de samenvatting van het onderzoek dat overigens is uitgevoerd door Theo Hagendoorn (BiZa) en Ronny Lemmers (VWS).

Deze studie naar bedrijfsbetrokkenheid in Minneapolis en bij de Nederlandse dochterbedrijven van de in Minneapolis gevestigde multinationals is een vervolg van een eerdere samenwerking tussen NET/Minneapolis en Rotterdam die heeft geleid tot een uitwisselingsprogramma van ondernemers uit Minneapolis en Rotterdam in 1994.

Bedrijfsbetrokkenheid is samenwerking tussen bedrijfsleven en overheid bij de aanpak van maatschappelijke problemen. Deze samenwerking is gebaseerd op een vraaggerichte aanpak, zowel vanuit het bedrijfsleven, als vanuit de overheid. Een gezamenlijke probleemanalyse en gemeenschappelijke probleemanalyse en gemeenschappelijk gedragen aanpak leidt tot concrete resultaten in de praktijk.

Opzet van de studie

Bedrijven met een hoofdzetel in Minneapolis en een belangrijke vestiging in Nederland die bereid zijn gevonden deel te nemen aan deze studie zijn: Cargill, Honeywell, Medtronic, Tennant Company, KLM/NWA en Norwest Bank in Minneapolis en ABN-AMRO Bank in Amsterdam. Deze bedrijven zijn geïnterviewd op drie thema's:

1. Aard van het bedrijf;
2. Personeelsbeleid (incl. Human Resource Management en Diversity Management);

3. Relaties van het bedrijf tot de omgeving. Naast de hoge langdurige werkloosheid in het algemeen is de achterstand in werkparticipatie van allochtonen een vraagstuk dat bijzondere aandacht vraagt. De kwaliteit van de relaties tussen overheid en bedrijven is voor een belangrijk deel bepalend voor de mate waarin economische potentieel kan worden benut. Daarvoor is een goede en creatieve communicatie tussen overheid en bedrijven van belang. Bedrijven zijn ook partij in de samenleving en geven daaraan mede sturing. Dat kan puur traditioneel gebeuren, zonder dat daanuit meerwaarde voor de omgeving voortvloeit, of gericht op positieve effecten voor de omgeving van het bedrijf. De Amerikanen gebruiken hiervoor de term 'Corporate Social Responsibility', waarvoor wij in Nederland het begrip 'bedrijfsbetrokkenheid' hebben ontwikkeld.

Uit de probleemstelling zijn de volgende studievragen gesteld:

1. Houden bedrijven in hun personeelsbeleid rekening met kansarmen waaronder allochtonen, gehandicapten, werkloze ouderen en zo ja, op welke wijze?
2. Zijn bedrijven daadwerkelijk betrokken bij hun omgeving, ook waar het gaat om de aanpak van problemen?
3. Bestaat er een goede communicatie tussen bedrijven en overheid, gericht op het bereiken van wederzijds belang?

Resultaten van de interviews in Minneapolis

Uit de gesprekken kwam één voor Minneapolis representatief beeld naar voren, dat het personeel vooral wordt beschouwd als productiefactor en niet als kostenpost. Gezocht wordt naar een personeelsbestand dat een afspiegeling biedt van de samenstelling van de bevolking. Een bewust beleid voor personeelsontwikkeling leidt ook tot het aantrekken van mensen met een minderheden achtergrond. Bij de geïnterviewde bedrijven werken veel mensen met een langdurig dienstverband. Het gemiddelde dienstverband ligt ver boven de 10 jaar, ondanks het flexibele arbeidsrecht.

Amerikaanse bedrijven hebben intensieve relatie met hun omgeving, ook al omdat zij worden geconfronteerd met tekortkomingen daarvan, zoals gebrek aan openbaar vervoer (van belang voor de vele laagbetaalde werknemers), een laag opleidingsniveau (door de slechte kwaliteit van het openbare onderwijs), slechte huisvesting, etc. Juist deze confrontatie met problemen

maakt Amerikaanse bedrijven vindingrijk in de oplossing daarvan. Deze aanpak heeft bij de Amerikaanse bedrijven tot de overtuiging geleid dat investeren in personeel en omgeving ten goede komt aan de bedrijfsvoering en aan het rendement. Met andere woorden investeren in de omgeving betaalt zich weer terug.

De geïnterviewde bedrijven zijn vooraanstaand in hun sector en willen dat blijven. Zij vinden dat zij dan ook een leidende rol in de samenleving (community) moeten spelen, door Honeywell treffend uitgedrukt: "a leading company must be leading in the community as well." Naast traditionele instrumenten als bijdragen aan goede doelen op lokaal niveau, wordt vrijwilligerswerk door het personeel gestimuleerd.

In Amerika hebben grote bedrijven een 'Corporate Foundation', die voor het bedrijf de relaties met de omgeving onderhoudt. Dergelijke stichtingen maken het wijkcorporaties mogelijk om actief probleemgericht in de wijken te opereren. Deze wijkcorporaties in Minneapolis worden door NET, een netwerkorganisatie, die door de grote ondernemers wordt gefaciliteerd, gecoördineerd. NET speelt een belangrijke rol in het begeleiden van langdurig werklozen en andere kansarmen naar een baan en kan daarbij gebruik maken van de faciliteiten die de wijkcorporaties hebben.

Resultaten van de interviews in Nederland

Bij de geïnterviewde bedrijven in Nederland zien we eenzelfde grondhouding ten opzichte van het personeel als in Minneapolis. Ook hier veelal langdurige arbeidsrelaties met het personeel, zonder dat ten koste gaat van de productiviteit.

Ondanks de cultuurverschillen tussen Nederland en de Verenigde Staten zijn in het personeelsbeleid en in de wijze waarop deze bedrijven omgaan met hun omgeving parallellen te trekken.

Personeelsontwikkeling en 'diversity management' (aandacht voor verschillende culturen binnen het personeelsbestand) hebben prioriteit in het personeelsbeleid. Bij de geïnterviewde bedrijven bestaat deze aandacht vooral in theorie, vanuit Amerika is hierover informatie gekregen die niet altijd naar de eigen situatie kan worden vertaald.

Het sociale gezicht van de onderneming wordt hier vooral gezien als onderdeel van het Public Relations-beleid en niet als

maatschappelijke verantwoordelijkheid. Initiatieven van het personeel worden in het algemeen positief beoordeeld en leiden doorgaans tot concrete actie van het bedrijf. De ervaring is dat het personeel in de Randstad minder een beroep doet op de werkgever bij zijn vrijwilligerswerk of ondersteuning van goede doelen dan personeel van vestigingen buiten de Randstad.

Gelet op de noodzaak in het kader van het Grote Stedenbeleid het bedrijfsleven te betrekken bij de economische ontwikkeling van de stad en de wijken en bij de benutting van kansen is gevraagd naar de relaties met de (lokale) overheid. Geen van de bedrijven had daarover iets positiefs te melden. Anders dan de gebruikelijke relaties op het gebied van vergunningen en dergelijke is er geen communicatie. Wel is de bereidheid aanwezig om de communicatie met de gemeente te intensiveren op het gebied van economische ontwikkeling. Dat bedrijven wel degelijk aandacht hebben voor problemen als werkgelegenheid en integratie van minderheden (vaak wijder geïnterpreteerd dan alleen etnische minderheden) blijkt onder meer uit het Project Samen Werken, een werkgeversinitiatief dat is gericht op het helpen van langdurig werkloze alloctonen aan een baan bij een van de deelnemende bedrijven (Banken, KLM, KBB, IBM, Fokker, etc.). In het Project Samen Werken wordt samengewerkt met uitzendbureaus, RBA's en Sociale Diensten.

Conclusies

Uit de inmiddels meerjarige relatie met Minneapolis blijkt dat het nuttig is om dergelijke internationale contacten te hebben en te onderhouden. Vooral als beide partijen gericht zijn op het bereiken van concrete resultaten in de samenleving, zijn deze relaties uit het oogpunt van uitwisseling van informatie en ervaringen waardevol. Bedrijfsbetrokkenheid komt in Nederland minder expliciet voor, niet in de laatste plaats door cultuurverschillen. Desondanks blijken bedrijven bereid om bedrijfsbetrokkenheid verder te ontwikkelen en te stimuleren.

Om bedrijfsbetrokkenheid verder te activeren is concreet beleid nodig op diverse niveaus. Dergelijk beleid kan worden ingebed in het Grote Stedenbeleid, zowel op nationaal, als op lokaal niveau. Bedrijfsbetrokkenheid hoeft zich echter niet te beperken tot de grote steden. Ook

leders kunnen gemeenten en bedrijven komen tot betere betrekkingen en daarmee tot een grotere benutting van de economische potenties.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met: Ministerie van VWS, Directie Sociale Beleid, P. Jansz, telefoon 070-3405268. Of met: Ministerie van Binnenlandse Zaken, IGIOB, telefoon 070-3076102 (vragen naar Theo Hagedoorn).

vervolg van pag 31, Regie in de Jeugdzorg

maatschappelijk bestel van activiteiten voor jeugdigen en/of hun opvoeders. De voorstellen van de projectgroep leggen een nadrukkelijke verbinding met dit jeugdbeleid. Aldus de opstellers van dit advies: de heren Nota, Van der Schaaf en Van Yperen. Als je de inleiding doorleest, en de inhoudsopgave, valt op dat er een erg groot accent ligt op zorgverlening 'an sich'. Daarmee bedoel ik te zeggen dat het zo is dat er een samenbundeling tot stand komt van tot dan toe gescheiden ZORGverlenende instellingen die niet sterk gericht zal zijn op het lokale jeugdwerk. Ondanks de vrome wens van de projectgroep lijkt het erop dat er per regio speciale 'jeugdtriaggs' worden geadviseerd, waar de deskundigheid wordt 'geclusterd'. Het is weliswaar de bedoeling dat deze instellingen zich open in de lokale sfeer gaan opstellen, maar gezien de omschrijving van de systeemeisen van de functies, heb ik er niet veel vertrouwen in. De functies zijn: Aanmelding, Screening, Diagnostiek, Indicatiestelling, Toewijzing en Herindicatie-traject. Voor jeugd(opbouw)werkers is de functie Aanmelding het meest interessant, omdat dit de 'toegangspoort' vormt tot het traject. Onder het kopje 'Systeemeisen voor de functie aanmelding' staat het volgende geschreven: „Onder aanmelding voor de toegang tot de jeugdzorg wordt verstaan: ieder signaal van een minderjarige, diens opvoeders, de niet-professionele omgeving van jeugdige en opvoeders en beroepsbeoefenaren die bij de jeugdige en diens opvoeders zijn betrokken.“ Dat klinkt niet erg 'outreaching'. Ofschoon men de Jeugdzorg toegankelijk en laagdrempelig wil maken, wordt in het advies toch uitgegaan van een passieve houding van 'signalen oppakken'. Het is jammer er in dit hoofdstuk niet nader is ingegaan op de bestaande sociaal-culturele en jeugdwerk-voorzieningen voor jongeren, want een expliciete opdracht tot het vormen van of participeren in een lokaal netwerk trek ik er niet in aan.

Als je het boek 'De staat van jeugdzorg Nederland' er bij pakt, kun je constateren dat veel jongeren relatief geïsoleerd leven. Bovendien blijkt uit deze zelfde publicatie dat een groot deel van de jongeren van allochtone herkomst is en in de grote steden leeft. Afstemming tussen Jeugdzorg en Minderhedenbeleid alsmede Grote Stedenbeleid lijkt me in dit licht bezien ook niet overbodig. Het ligt gezien de lokatie van de problematiek, die zich immers opbouwde in de privésfeer, voor de hand om op meso-niveau aan de versterking van voorzieningen te werken. Dit betekent voor de nieuwe Bureaus Jeugdzorg dat ze dan meer 'de boer op zullen moeten gaan'. Zeker gezien de doelstelling op het gebied van 'preventie' is het geboden dat de relatie met het lokale jeugdwerk van meet af aan breder wordt opgezet. Men bedient zich in het advies echter van een maatschappelijk werk-achtige werkwijze, waarbij de individuele (probleem)jongere centraal staat. Het zou beter zijn om in een iets eerder stadium met de jongeren in aanraking te komen, misschien voordat zich allerlei gedragsproblemen hebben voorgedaan. Deze materie lijkt me 'voor voor opbouwwerkers'. Er valt hier zeker nog het zgn en ander te doen. Waarmee overigens meteen het nut van 'De staat van jeugdzorg Nederland' is aangetoond: het bevat bruikbare gegevens. (Fenny Gerrits)

* De Staat van Jeugdzorg Nederland, Werkdocument 1. (Uitgeverij Eburon in samenwerking met de Stichting Jeugdinformatie Nederland, ISBN 90 5166 517 2. U kunt ook rechtstreeks bij de uitgever bestellen: Eburon Delft, telefoon: 015-213 14 84. Prijs: f 35,-.

* De projectgroep Toegang van de Stuurgroep Regie in de Jeugdzorg is telefonisch bereikbaar bij het NIZW: 030-230 66 91 of 030-230 63 53.

Lokale welzijnsorganisaties richten vereniging op

Vereniging van Directeuren van Lokale Welzijnsorganisaties

Op 25 april 1996 heeft de formele oprichting plaatsgevonden van de Vereniging van Directeuren van Lokale Welzijnsorganisaties. De redenen voor de oprichting zijn in het kort:

- De noodzaak om een platform te creëren ter profilering van de brede, lokale welzijnsorganisatie.
- De wenselijkheid van onderling overleg en uitwisseling tussen die welzijnsorganisaties op directieniveau.
- De zinvolheid van het gezamenlijk verband bevorderen van de kwaliteit van de dienstverlening en het management van de welzijnsorganisaties.

Doelstelling

Mede in het belang van en ter ondersteuning van (het werk van) lokale welzijnsorganisaties heeft de vereniging ten doel:

- Onderlinge ervarings- en informatie uitwisseling;
- Onderling beraad en standpuntbepaling omtrent keuzes en strategieën tot beïnvloeding en sturing van beleid en werk van relevante organisaties, instanties en overheden;
- Behartigen van belangen van de leden en daarmee in afgeleide zin de belangen van de lokale welzijnsorganisaties;
- Contacten te onderhouden en te overleggen met organisaties, instanties en overheden welke van invloed en betekenis zijn voor lokale welzijnsorganisaties.

Achtergrond

De laatste jaren heeft zich in welzijnsland op het vlak van de uitvoerende instellingen een ontwikkeling voorgedaan die gekenmerkt wordt door schaalvergroting, professionalisering, verbreding en ondernemingsgezindheid. Het gevolg van die ontwikkeling is dat er overal op het lokale niveau, meestal via fusies, grote, brede organisaties voor de uitvoering van het lokale welzijnswerk zijn ontstaan. De werksoort sociaal-cultureel werk heeft daarbij meestal als kristallisatiepunt gefungeerd. Het merendeel van de gelden die omgaan in de sector lokaal welzijnswerk in Nederland loopt momenteel via deze wel-

zijnsorganisaties. Op landelijk niveau is deze ontwikkeling niet terug te vinden. In de profilering van het welzijnswerk overheersen andere beelden; in de vele discussies speelt het te weinig een rol. Toch is het de belangrijkste ontwikkeling van de laatste jaren, die er in grote mate aan heeft bijgedragen, dat het lokale welzijnswerk zich ontwikkelt en kan ontwikkelen en lokaal welzijn weer een plaats heeft in het publieke debat. Daarom is het noodzakelijk om de brede, lokale welzijnsorganisatie duidelijk te profileren als partner voor afnemers, klanten/opdrachtgevers (zoals overheden) en verwante organisaties. Vooral is er voor gekozen deze profilering te laten verlopen via een vereniging van directeuren. Verdere ontwikkeling in de toekomst wordt niet uitgesloten, maar is thans niet aan de orde.

Voor wie is de vereniging bedoeld?

Deze vereniging richt zich op directeuren van organisaties in het welzijnswerk die in ieder geval voor het merendeel voldoen aan het onderstaande:

- Ondernemend zijn: actief voldoen aan de vraag uit het werkgebied, op zoek zijn naar behoeften in de samenleving en het bieden van een aanbod op maat, marktgericht zijn, netwerken vormen met andere organisaties om schotten tussen diverse aanbieders af te breken, flexibel opereren, werken op basis van planning en control, een zelfstandige positie innemen ten opzichte van de klant/opdrachtgever (dege die betaalt, de subsidiënt) en de afnemer (de gebruikers van onze diensten).
- Uitvoerend zijn: de kernactiviteiten en/of het merendeel van de activiteiten van de organisaties speelt zich af in directe relatie tot de afnemers; aanbieders van diensten op het terrein van maatschappelijk welzijn.
- Lokaal werken: dat wil zeggen dat het werkgebied zich, in hoofdzaak, bevindt op het niveau van de lokale samenleving; wat niet altijd betekent binnen een gemeente.
- Breed zijn: dat wil zeggen een breed en flexibel aanbod kunnen bieden en in het diensten/activiteitenpakket meerdere vormen van welzijnswerk dan meerdere soorten van dienstverlening aanbieden, waaronder tenminste het sociaal-cultureel werk in de ruimste zin.
- Omvang: de organisatie heeft een personeelsbestand van tenminste een zodani-

ge omvang dat de instelling ingevolge de WOR ondernemingsraadplichtig is.

Functie:

De functies van de vereniging, die de naam Verdiwel heeft meegekregen, liggen op de terreinen van profilering, kwaliteitszorg, uitwisseling, informatievoorziening, en belangenbehartiging. De vereniging kent een aantal toegankelijkheidscriteria en heft een contributie van f 2.500,- per jaar.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de voorzitter, Ate Flapper, directeur Leidse Welzijnsorganisatie, 071-516 81 68 of met de secretaris, Ronald van den Berg, directeur Stad & Welzijn Zwolle, 038-421 60 50.

